

**Uchwała Nr VIII/ 74 /15
Rady Gminy Człuchów
z dnia 5 sierpnia 2015 r.**

w sprawie przyjęcia Programu Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014 – 2020

Na podstawie art. 18 ust.2 pkt. 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. 2013 r. poz. 594 z późn. zm.) oraz uchwały Nr LII/370/14 Rady Gminy Człuchów z dnia 17 czerwca 2014 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Programu Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014 - 2020

- Rada Gminy Człuchów uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Program Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014-2020, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Środki na realizację działań wynikających z Programu Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014-2020, których realizacja należy do zadań Gminy Człuchów, będą ujmowane w kolejnych budżetach Gminy Człuchów, w miarę możliwości finansowych.

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Człuchów.

§4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Elżbieta Piatos

Uzasadnienie

Na podstawie ustawy o samorządzie gminnym, do właściwości rady gminy należy przyjmowanie programów rozwoju w trybie określonym w przepisach o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Przez politykę rozwoju rozumie się zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Politykę rozwoju prowadzą Rada Ministrów, samorząd województwa, samorząd powiatowy i gminny. Politykę rozwoju na szczeblu lokalnym prowadzi się na podstawie programów rozwoju. W związku z możliwością finansowania zadań przy wsparciu środków unijnych z różnych programów operacyjnych, Program Rozwoju Gminy powinien uwzględniać okres programowania Unii Europejskiej, który zawiera się w przedziale czasowym 2014-2020.

Opracowany dokument strategiczny ukierunkowuje rozwój Gminy Człuchów przez najbliższe 6 lat, jak również ułatwi Gminie oraz lokalnym przedsiębiorstwom i organizacjom pozarządowym pozyskiwanie środków na realizację swoich zadań, wpisujących się w Program Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014-2020.

W świetle powyższego podjęcie uchwały jest zasadne.

Załącznik
do Uchwały Nr VIII/74/15
Rady Gminy Człuchów
z dnia 5 sierpnia 2015 r.

**PROGRAM ROZWOJU
GMINY CZŁUCHÓW
NA LATA 2014 - 2020**

Człuchów, 2014

Spis treści

WSTĘP	3
I. RAPORT O STANIE GMINY – DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ W GMINIE CZŁUCHÓW	5
1. Ogólna charakterystyka gminy	5
1.1. Położenie i wielkość gminy	5
1.2. Zarys historyczny gminy	6
2. Zasoby gminy	10
2.1. Ludność	10
2.2. Zasoby przyrodnicze gminy	14
2.3. Zasoby kulturowe gminy	25
2.4. Zagospodarowanie przestrzenne	27
2.5. Rolnictwo	46
2.6. Podmioty gospodarcze	50
3. Turystyka	55
4. Sytuacja finansowa gminy	58
II. Analiza SWOT	65
III. MISJA, WIZJA I CELE ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW	67
IV. MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA DZIAŁAŃ W RAMACH PROGRAMU ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW	77
V. WDRAŻANIE I MONITORING	77
VI. WYKAZANIE SPÓJNOŚCI Z INNYMI DOKUMENTAMI I PROGRAMAMI	83
VII. PLAN FINANSOWY	108
SPIS TABEL	116
SPIS WYKRESÓW	117
SPIS RYCIN	118
ZAŁĄCZNIK 1. WYNIKI ANKIETY	119

WSTĘP

„Rozwój jednostek samorządu terytorialnego to długookresowy proces zmian mający charakter celowy i prowadzący do poprawy stanu istniejącego. Niejednokrotnie spotykana w literaturze ekonomicznej kwestia rozwoju jest niezwykle rozległa i złożona” (Soboń J., Rogozińska-Mitrut J., „Polityka regionalna w Polsce”). Pojęcie rozwoju kojarzone jest przede wszystkim z pozytywnymi przeobrażeniami, zarówno pod względem jakościowym, jak również ilościowym i strukturalnym (opierając się na czynnikach endogenicznych oraz egzogenicznych). Z rozwojem w skali lokalnej mamy do czynienia wówczas gdy przeobrażeniom podlega jednostka obdarzona zbiorem cech o charakterze społeczno-gospodarczym, przestrzennym i kulturowym, uwypuklając własne potrzeby oraz preferencje. Polityka rozwoju gminy powinna uwzględniać wiele czynników, które w ostateczności doprowadzą do osiągnięcia założonych celów (m.in. położenie geograficzne jednostki samorządowej, strukturę gospodarki, zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy, efektywność systemu oświaty, sytuację społeczną, stopień wykorzystania posiadanych zasobów, stan środowiska przyrodniczego, rozpoznawalność w regionie, a także dziedzictwo kulturowe i historyczne).

„Program Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014-2020” jest swoistym scenariuszem rozwoju gminy, jego długofalową wizją. U jego podstaw leży przekonanie, że jednym z istotnych czynników, jakie służą rozwojowi jest sprawna i efektywna administracja samorządowa, która inicjuje i wspiera działania na rzecz poprawy warunków i jakości życia w gminie. Program ten powinien stać się podstawą do prowadzenia właściwej polityki przez poszczególne podmioty działające na scenie lokalnej, a w szczególności przez władze publiczne. Istotną kwestią jest maksymalne wykorzystanie posiadanych zasobów. Program Rozwoju Gminy Człuchów oparty jest więc o dokładne rozpoznanie istniejących zasobów gminy i walorów jej lokalizacji. Powstał z inicjatywy władz lokalnych, które dostrzegły potrzebę określenia kierunku rozwoju gminy w świetle stale zmieniającego się otoczenia, wzrostu jego konkurencyjności oraz rosnących potrzeb lokalnej społeczności. Czynnikiem powodzenia jego realizacji ma być partycypacja społeczna, a więc uczestnictwo lokalnej społeczności w procesie prac nad założeniami niniejszego dokumentu. Mieszkańcy gminy mieli możliwość, poprzez udział w konsultacjach społecznych,

PROGRAM ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW NA LATA 2014-2020

określenia kluczowych potrzeb dla rozwoju gminy w sferach: społeczeństwo, przestrzeń i infrastruktura, gospodarka i turystyka oraz środowisko.

Prace nad Programem Rozwoju Gminy Człuchów przebiegały wieloetapowo i rozpoczęły się od określenia obecnego stanu gminy. Następnie sporządzono analizę SWOT, która odzwierciedla mocne i słabe strony gminy oraz szanse i zagrożenia płynące z otoczenia. Po uzyskaniu tych informacji oraz zapoznaniu się z wynikami konsultacji społecznych określono kluczowe cele mające wpływ na rozwój gminy oraz sformułowano wizję tego rozwoju.

Dokument ten ułatwi lokalnym władzom podejmowanie decyzji, jak również racjonalne organizowanie przyszłych działań. Opracowanie Programu ma także istotne znaczenie w sytuacji gdy gmina zamierza się ubiegać o pozabudżetowe środki pomocowe – krajowe i zagraniczne, w tym środki Unii Europejskiej. Inną przesłanką jest przyspieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez podejmowanie nowych wyzwań i konsekwentne ich realizowanie. Przyczynić się to powinno do wzrostu atrakcyjności życia społeczno-kulturalnego (poprzez aktywizację społeczności lokalnej oraz zwiększenie jej poczucia tożsamości z miejscem, które zamieszkują), wybudowania potencjału gospodarczego (opartego na przedsiębiorczości mieszkańców i rozwiniętym sektorze turystyki), kreowania nowoczesnej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej (będącej podstawą rozwoju gminy) oraz do zwiększenia dbałości o środowisko naturalne (które jest wyznacznikiem jakości życia).

Opracowany „Program Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014-2020” pozytywnie wpłynie na planowanie rozwoju gminy. Będzie także cennym źródłem informacji dla potencjalnych inwestorów o zakładanych przez gminę kierunkach działania w latach 2014-2020. Zaplanowany i usystematyzowany rozwój gminy będzie przebiegał w sposób zrównoważony i harmonijny, zarówno w skali lokalnej, jak i z perspektywy regionu, kraju czy Europy. Potwierdza to zgodność kierunków działań określonych w niniejszym Programie z dokumentami strategicznymi wyższego szczebla.

I. RAPORT O STANIE GMINY – DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ W GMINIE CZŁUCHÓW

1. Ogólna charakterystyka gminy

1.1. Położenie i wielkość gminy

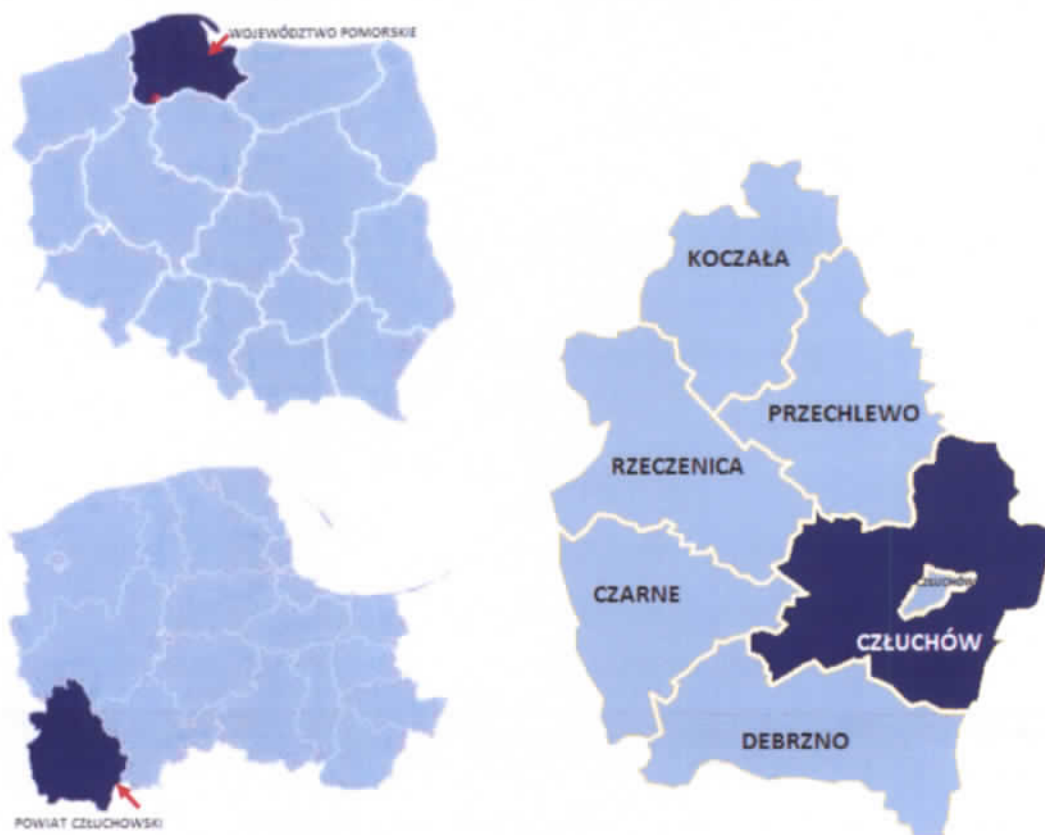
Gmina Człuchów jest gminą wiejską, znajdującą się w południowo-zachodniej części województwa pomorskiego (około 140 km na południe od Gdańska), w powiecie człuchowskim, przy trasie Berlin - Kaliningrad. Sąsiaduje gminami powiatu człuchowskiego: Przechlewo, Rzeczénica, Czarne, Debrzno, gminą miejską Człuchów oraz gminą wiejską Chojnice położoną w powiecie chojnickim. Niewielkim fragmentem od strony południowo – wschodniej graniczy z województwem kujawsko – pomorskim, z gminą Kamień Krajeński.

Gmina Człuchów otacza miasto Człuchów stanowiące odrębną jednostkę administracyjną i jest ściśle z nim powiązana. Powiązanie takie występuje również w relacjach z odległym o 13 km miastem Chojnice. Zespół miejsko-wiejski Człuchów-Chojnice o liczbie 83 tys. mieszkańców wyróżniony został w planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego jako ośrodek subregionalny. Gmina powierzchnię 361,65 km². Pod względem użytkowania terenu zaliczana jest do obszaru rolniczo-leśnego z uwagi na fakt, iż użytki rolne stanowią 55 %, lasy z kolei 36 % ogółu powierzchni. Gmina stanowi 22,9 % powierzchni powiatu.

W skład gminy wchodzi 55 miejscowości skupionych w 25 sołectwach: Barkowo, Biskupnica, Brzeźno, Bukowo, Chrzastowo, Czarnoszyce, Dębica, Dobjewo, Głędowo, Jaromierz, Jęczniki Wielkie, Jęczniki Małe, Koldowo, Krępsk, Kielpin, Mosiny, Nieżywieć, Polnica, Płonica, Rychnowy, Sieroczyn, Skarszewo, Stołeczno, Wierzchowo oraz Wierzchowo Dworzec.

Rycina 1. Położenie gminy Człuchów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Siedziba władz gminy Człuchów zlokalizowana jest w mieście Człuchów przy ul. Szczecińskiej 33.

1.2. Zarys historyczny gminy

Na mocy rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 11 czerwca 1976 r. (Dz. U. Nr 23, poz. 142) z dniem 1 lipca 1976 roku połączono gminę Chrzastowo i Człuchów w gminę o nazwie Człuchów. Siedzibę gminnych organów władzy i administracji podstawowej ustanowiono w mieście Człuchów. Jednostka ta do dziś położona jest w tych samych granicach i obejmuje 55 miejscowości. Korzenie największych i jednocześnie najstarszych wsi sięgają czasów krzyżackich. Należą do nich m.in. takie wsie jak:

Polnica

Pierwsza odnotowana wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1344 r. Polnica otrzymała nowy dokument lokacyjny po wielkiej wojnie z Krzyżakami w 1414 r. Po pokoju toruńskim w 1466 roku wieś (jak i całe starostwo człuchowskie) przeżywała swój rozwój. Wzrosła liczba gospodarstw i ludności. W tym okresie we wsi były dwa młyny oraz dwie karczmy. Przy wsi istniał folwark starościński, w którym chłopci odrabiali pańszczyznę.

Pierwsza wzmianka o kościele w Polnicy pochodzi z pierwszej połowy XVI w. W 1617 r. kościół należał do katolików. Niemniej w Polnicy mieszkało wielu ewangelików, stąd w 1912 roku wybudowano z cegły kolejny kościół. Po II wojnie światowej kościół przyznano katolikom i stał się kościołem pomocniczym (pod wezwaniem św. Józefa).

Na przełomie XIX-XX w. nastąpiła rozbudowa Polnicy. Powstały dwa tartaki oraz cegielnia cegły wapiennej. Zbudowano także młyn elektryczny, istniały również dwa wiatraki. Wybudowana w latach 1903 – 1905 linia kolejowa Człuchów – Miastko wpłynęła korzystnie na rozwój wsi. W tych latach powstała także stacja kolejowa. Zlokalizowano nową drogę z Polnicy do Czarnoszyc. Po 1920 r. obok Polnicy przebiegała granica państwowa polsko-niemiecka, w Starej Rogoźnicy wzniesiono budynki straży granicznej.

Wieś nie ucierpiała w wyniku II wojny światowej i szybko została zasiedlona. Uruchomiono tartak funkcjonujący do dziś. W latach późniejszych rozbudowano byłą cegielnię, powstał zakład produkcji słupów żelbetowych. W latach 1969-1970 zbudowano nową szkołę, a obok szkoły ośrodek zdrowia.

Dziś Polnica liczy ok. 897 mieszkańców, jest największą wsią w gminie ze zmodernizowaną szkołą i nowoczesną halą sportową.

Wierzchowo

Pierwsze wzmianki o wsi Wierzchowo pochodzą z 1372 r., kiedy Krzyżacy wystawili nowy dokument dla wsi „Yirchow”. Z lustracji odbytej w 1565 r. (pod panowaniem

polskim) wynika, że Wierzchowo było dużą wsią mającą 62 włóki. Kościół p.w. Św. Anny wybudowano około 1546 r.

W 1772 r. wieś Wierzchowo weszła wraz z całym starostwem człuchowskim w skład państwa pruskiego. W 1813 r. powracające z wyprawy na Moskwę wojska francuskie przyniosły zarazę, w wyniku której zmarło wielu mieszkańców. Ożywienie gospodarcze dla Wierzchowa przyniosła budowa strategicznej linii kolejowej z Piły do Chojnic i dalej do Królewca. W Bukowie i Wierzchowie Dworcu powstały przystanki kolejowe. Postanowieniem traktatu wersalskiego z 1919 r., Wierzchowo pozostało po stronie niemieckiej. Po 1920 r. rozbudowano stację kolejową w Wierzchowie Dworcu, wyznaczono komorę celną, pobudowano wiele budynków dla pracowników.

Podczas działań wojennych Wierzchowo znacznie ucierpiało. W lutym 1945 r. okolice Wierzchowa i Dębnicy zostały zajęte przez 19 Armię Radziecką.

W 1960 r. wybudowano w Wierzchowie Dworcu dużą szkołę podstawową, a szkołę w Wierzchowie zlikwidowano. W dawnych budynkach straży granicznej powstał Dom Dziecka, który został przeniesiony w 2010 r. do Człuchowa, a dziś znajduje się tam Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapeutyczny.

Obecnie Wierzchowo liczy ok. 341 mieszkańców, a sąsiednie Wierzchowo Dworzec ok. 588 mieszkańców.

Barkowo

W 1347 roku został wystawiony przywilej lokacyjny dla Barkowa przez kontura człuchowskiego Jana von Berkenfelda. Wieś w XVI w. była samodzielną parafią. Na podstawie dokumentów lustracji z 1565 r. stwierdzono, że była to wieś królewska. We wsi zlokalizowane były 2 karczmy. Już w 1375 r. w pobliżu wsi, nad strumieniem, który wypływa z jeziora Wielbądz wybudowano młyn z kołem nasiębiernym. Podczas najazdu szwedzkiego w latach 1655-1660 wieś została zniszczona, zaraza zdziesiątkowała ludność, wiele gospodarstw spłonęło, ziemia była odłogowana.

W Barkowie od 1917 r. istniały dwa kościoły - katolicki ryglowy i protestancki murowany. Podczas działań wojennych w lutym 1945 r. katolicki kościół spłonął. Protestancki po poświęceniu w lipcu 1946 r. przystosowano do potrzeb kościoła

katolickiego. Najwcześniejsze zapiski o szkole pochodzą z 1779 r., lecz pierwszy budynek wybudowano w 1821 r., a następny w 1874 r.

W sierpniu 1939 r. koncentrowały się tu oddziały armii niemieckiej do ataku na polskie Pomorze. Podczas działań wojennych wieś nie ucierpiała.

Dziś wieś liczy ok. 369 mieszkańców.

Rychnowy

Dokument lokacyjny wieś Rychnowy (Rychnow) otrzymała w 1351 r. W okresie rządów krzyżackich wieś rozwijała się, przy ważnym trakcie z Brandenburski do Malborka. Tuż obok Rychnow położone były Chojnice - ważny ośrodek rzemieślniczo - handlowy. Po II traktacie toruńskim z 1466 r. Rychnowy znalazły się w starostwie człuchowskim.

Przełom XVI-XVII w. sprzyjał rozwojowi wsi. Zwiększyła się liczba mieszkańców i ich zamożność. W 1656 r. doszło do bitwy wojsk polskich z wojskami szwedzkimi. Dziś na miejscu pochówku poległych znajduje się krzyż. W 1772 r. wieś znalazła się w zaborze pruskim w powiecie chojnickim.

W 1785 r. wybudowana została przez chłopów pierwsza szkoła. Nową szkołę wybudowano dopiero w 1928 r. Obecnie Rychnowy mają zmodernizowaną szkołę, a ostatnią rozbudowę zakończono w 2012 r. Dziś Rychnowy liczą ok. 770 mieszkańców.

Do najstarszych wsi gminy Człuchów należą także: Biskupnica, Chrzastowo, Dębica, Mosiny, Bukowo, Jęczniki Wielkie, Głędowo, Nieżywiec, Kiełpin, Stołczno, Czarnoszyce, Brzeźno, Kołdowo oraz Krępsk.

Należy dodać, że po II wojnie światowej większość rdzennych mieszkańców tego terenu zmuszona była je opuścić, a przymusowo osiedlona ludność (m.in. zza Buga, przesiedlona w ramach akcji "Wisła") przez wiele lat nie czuła się z nim związana.

Dziś, gmina Człuchów należy do największych i najzamożniejszych gmin powiatu człuchowskiego.

2. Zasoby gminy

2.1. Ludność

Na podstawie danych GUS dotyczących kształtowania się liczby mieszkańców gminy Człuchów można stwierdzić, że na przestrzeni lat 2008-2013 liczba ta wykazywała tendencje wzrostowe i w analizowanym okresie wzrosła o 3,09 %. Na dzień 30.12.2013 r. liczba ludności faktycznie zamieszkałej w gminie kształtowała się na poziomie 10 718 mieszkańców, kobiety stanowiły 48,94 %, natomiast mężczyźni – 51,05 % populacji. Średnia gęstość zaludnienia gminy wynosiła 30 osób/km². Wskaźnik feminizacji wynosi 96 kobiet na 100 mężczyzn.

Tabela 1. Ludność faktycznie zamieszkała w gminie Człuchów według płci

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność ogółem	10 397	10 504	10 578	10 618	10 686	10 718
Kobiety	5 095	5 131	5 160	5 198	5 230	5 246
Mężczyźni	5 302	5 373	5 418	5 420	5 456	5 472

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Analizując zmiany w strukturze ludności gminy Człuchów w latach 2008 -2013 stwierdza się, że zdecydowaną większość stanowią osoby w wieku produkcyjnym (65 %). Niemniej obserwuje się sukcesywny wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym (wzrost o 11,86 %) przy znacznym spadku ludności w wieku przedprodukcyjnym (spadek o 7,5 %).

Tabela 2. Struktura ekonomicznych grup ludności

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność ogółem	10 397	10 504	10 578	10 618	10 686	10 718
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	2 624	2 591	2 556	2 517	2 481	2 426
Ludność w wieku produkcyjnym	6 593	6 706	6 793	6 835	6 912	6 972
Ludność w wieku poprodukcyjnym	1 180	1 207	1 229	1 266	1 293	1 320

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 3. Odsetek ludności wg struktury ekonomicznej

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	25,2	24,7	24,2	23,7	23,2	22,6
Ludność w wieku produkcyjnym	63,4	63,8	64,2	64,4	64,7	65,0
Ludność w wieku poprodukcyjnym	11,3	11,5	11,6	11,9	12,1	12,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Niekorzystny trend w strukturze demograficznej przejawiający się w malejącym udziale ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz rosnącym w wieku poprodukcyjnym wskazuje na proces starzenia się społeczeństwa gminy Człuchów. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym), na przestrzeni analizowanych lat zmniejszał się i w 2013 r. wynosił 53,7 osób (w 2008 r. – 57,7), przy średniej dla powiatu 54,5, dla województwa 57,8 i dla kraju równej 57,6 osób¹.

Na przestrzeni lat 2008-2013 liczba ludności w gminie Człuchów wzrosła o 321 osób. Wzrost ten spowodowany jest zarówno dodatnim przyrostem naturalnym jak i dodatnim saldem migracji.

Tabela 4. Ruchy naturalne zmian liczby ludności

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Urodzenia żywe	144	137	137	129	110	113
Zgony ogółem	73	85	95	99	105	84
Przyrost naturalny	71	52	42	30	5	29

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Przyrost naturalny w prezentowanych latach wynosił odpowiednio +71 w 2008 r., +52 w 2009 r., +42 w 2010 r., +30 w 2011 r., +5 w 2012 r., +29 w roku 2013. Relatywnie niski przyrost naturalny odnotowano w 2012 r., w którym zaobserwowano spadek urodzeń i wzrost liczby zgonów.

¹ Bank Danych Lokalnych, GUS.

Na zmiany w kształtowaniu się liczby mieszkańców danego terenu wpływa także saldo migracji. W analizowanych latach liczba zameldowań na terenie gminy Człuchów przekraczała liczbę wymeldowań (o 155 osób) co skutkowało dodatnim saldem migracji.

Tabela 5. Migracje ludności

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Zameldowania ogółem	151	143	170	153	149	184
Zameldowania z miast	121	107	129	108	100	141
Zameldowania ze wsi	27	35	41	34	49	39
Zameldowania z zagranicy	3	1	0	11	0	4
Wymeldowania ogółem	137	121	129	143	108	157
Wymeldowania do miast	103	85	94	102	83	93
Wymeldowania na wieś	34	32	30	36	20	46
Wymeldowania zagranicę	0	4	5	5	5	18
Saldo migracji	14	22	41	10	41	27

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Ruch migracyjny mieszkańców gminy Człuchów wskazuje, że zameldowania dokonywane są przez znaczny odsetek ludności pochodzącej z miast. W 2013 r. aż 76,6 % osób dokonujących zameldowania w gminie Człuchów pochodziło z miast. Również duży procent ludności dokonującej wymeldowania wybierała miasto jako cel migracji, w 2013 r. wskaźnik ten wynosił 59,2 % wymeldowań.

Na przestrzeni analizowanych lat, w większości wsi gminy Człuchów liczba ludności utrzymuje się na porównywalnym poziomie. Niemniej w 2013 r. w porównaniu do lat poprzednich, spadek liczby ludności odnotowany został w takich większych miejscowościach jak: Barkowo, Bukowo, Kiełpin, Krępsk, Krzyżanki, Mosiny i Płonica. Nie są to drastyczne zmniejszenia, wynoszą one od kilku do kilkunastu osób. Z kolei do wsi o wzrastającej liczbie ludności należą: Nieżywieć, Piaskowo, Rychnowy, Sieroczyn, Sokole, Jaromierz, Głędowo i Kołdowo. Zjawisko wzrostu ludności w tych miejscowościach związane jest z powstałymi, w obrębach tych wsi, nowymi osiedlami mieszkaniowymi (wsie położone w pobliżu miasta Człuchowa i Chojnic).

Tabela 6. Ludność we wsiach gminy Człuchów w latach 2008-2013 (wg zameldowania)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Barkowo	386	383	378	376	368	369
Biskupnica	337	336	334	322	318	321
Brzeźno	251	258	258	260	264	262
Bukowo	215	212	213	212	207	199
Bukowo Człuchowskie	138	146	144	152	152	155
Chrzastowo	244	237	239	244	245	248
Chrzastówko	81	81	84	85	86	88
Czarnoszki	25	25	24	24	21	21
Czarnoszyce	98	99	99	102	100	102
Czarze	6	6	7	7	7	7
Dąbki	80	78	77	80	80	77
Dębica	331	335	333	327	321	317
Dobojewo	206	203	207	210	208	202
Gębarzewo	176	179	177	177	179	177
Głędowo	676	668	667	660	653	664
Gostudz	10	10	9	15	17	17
Gozdnica	1	1	1	1	1	1
Grzybowo	53	52	53	53	55	55
Jaromierz	201	210	213	212	219	226
Jeziorno	2	2	2	3	3	4
Jęczniki Małe	302	306	313	312	306	304
Jęczniki Wielkie	274	279	282	279	280	286
Kątki	11	11	11	11	11	11
Kielpin	168	164	162	160	153	151
Kielpinek	185	185	187	186	184	185
Kołodowo	460	474	458	451	469	481
Krery	7	7	8	8	8	8
Krępsk	187	186	186	184	182	181
Krzyżanki	150	150	149	152	142	139
Kujanki	221	224	231	239	244	247

Mąkowo	20	20	20	19	18	18
Mirogniew	54	54	53	52	51	46
Mosiny	424	426	428	430	427	422
Murzynowo	30	29	28	28	28	28
Nieżywiec	410	416	431	444	448	460
Nowosiółki	47	48	48	48	50	50
Piaskowo	134	150	157	182	198	206
Płonica	315	307	308	305	294	291
Polnica	882	894	892	890	897	888
Polniczka	159	149	149	146	148	146
Przytok	31	31	30	29	29	29
Rogowo	8	8	8	7	7	7
Rychnowy	666	684	716	716	732	770
Sieroczyn	198	207	210	209	216	226
Skarszewo	56	56	53	51	50	45
Skórzewo	27	27	30	32	32	33
Sokole	168	169	172	180	192	187
Stara Rogoźnica	5	5	5	5	5	6
Stołczno	171	174	176	178	182	180
Wierzchowo	341	342	342	349	346	341
Wierzchowo Dworzec	640	627	612	605	585	588
Zagórki	70	73	73	75	79	82
Zbrzyca	10	11	11	10	7	7
Zielątkowo	4	3	3	2	2	2
RAZEM	10352	10417	10461	10496	10506	10563

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ewidencji Ludności Urzędu Gminy

2.2. Zasoby przyrodnicze gminy

2.2.1. Rzeźba i budowa geologiczna

Według podziału fizyczno-geograficznego (Kondracki, 1994) gmina Człuchów zlokalizowana jest w makroregionie Pojezierza Południowopomorskiego, w obrębie

mezoregionów Pojezierza Krajeńskiego i Równiny Charzykowskiej. Obszar Równiny Charzykowskiej ma charakter równiny sandrowej, którą urozmaicają zagłębienia powstałe w wyniku wytapiania się brył martwego lodu. Część z nich wypełniona jest wodą. Z kolei Pojezierze Krajeńskie to przykład typowego krajobrazu młodoglacjalnego z charakterystycznymi równinami sandrowymi i wysoczyznami morenowymi urozmaiconymi rynnami jezior.

Gmina Człuchów należy do grupy obszarów o stosunkowo małej rozpoznawalności pod względem geologicznym. Niemniej jej rzeźba terenu jest na tyle zróżnicowana, że bez większych problemów można wyodrębnić znajdujące się tu równiny sandrowe, obszary pagórków moreny czołowej oraz płaską równinę denną. Na terenie całej gminy występują głównie utwory czwartorzędu o zróżnicowanej miąższości, w zależności od ukształtowania powierzchni. W paśmie czwartorzędu zlokalizowane są także trzeciorzędowe osady mioceneskie (w niektórych obszarach zaburzone glacictektonicznie). Maksymalną miąższość czwartorzęd osiąga w zachodniej części gminy i sięga ona 150 m w głąb.

Głębsze odwierty wykazały obecność osadów glacialnych powstałych na skutek zlodowacenia południowopolskiego. W południowej części gminy stwierdzono występowanie ilów (osady pliocenu) – powstałych na utworach miocenu. Osady wykształcone podczas zlodowaceń środkowopolskich wytworzyły się jako osady zastoiskowe, które następnie zostały przykryte warstwą gliny zwałowej.

Podczas zlodowacenia północnopolskiego, na terenie całej gminy dobrze wykształciły się pokłady glin zwałowych, które wraz z osadami zastoiskowymi zaliczane do stadiału głównego. Należą do nich głównie gliny zwałowe miejscowo przykryte piaskami i żwirami. Wzdłuż dolin rzecznych Kamionki i Chrzastawy oraz Rynny Człuchowskiej znajdują się sandry o zwiększającej się w kierunku południowym miąższości. Na północy gminy znajdują się utwory wykształcone podczas fazy pomorskiej piaszczystej. Podczas holocenu powstały pokłady torfowisk, piasków, żwirów rzecznych i jeziornych, które wypełniły obniżenia występujące na sandrze i wysoczyźnie morenowej.

2.2.2. Pokrywa glebowa

Na terenie gminy Człuchów występują trzy rodzaje gleb:

- brunatne, o wysokiej wartości rolniczej, które zostały utworzone z utworów polodowcowych,
- silnie zakwaszone gleby biellicowe i pseudobiellicowe, najczęściej zalesiane,
- gleby organiczne.

Potencjał agroekologiczny gminy Człuchów można określić wykorzystując kompleksy przydatności rolniczej. Obejmują one tereny o podobnych właściwościach rolniczych i wyznaczają odpowiednie warunki do uprawy i plonowania poszczególnych gatunków roślin uprawnych.

Tabela 7. Rodzaje i powierzchnie kompleksów przydatności rolniczej

Rodzaj kompleksu	Powierzchnia	
	Ha	%
Grunty orne		
1. kompleks pszenno-bardzo dobry	(-)	(-)
2. kompleks pszenno-dobry	139,76	0,80
3. kompleks pszenno-wadliwy	34,94	0,20
4. kompleks żytni bardzo dobry	6219,32	35,60
5. kompleks żytni dobry	6481,37	37,10
6. kompleks żytni słaby	2603,03	14,90
7. kompleks żytni bardzo słaby	1677,12	9,60
8. kompleks zbożowo-pastewny mocny	314,46	1,80
9. kompleks zbożowo-pastewny słaby	(-)	(-)
Razem	17470	100%
Użytki zielone		
1z bardzo dobre i dobre	69,042	3,70
2z średnie	1554,378	83,30
3z słabe i bardzo słabe	242,580	13,00
Razem	1866	100%

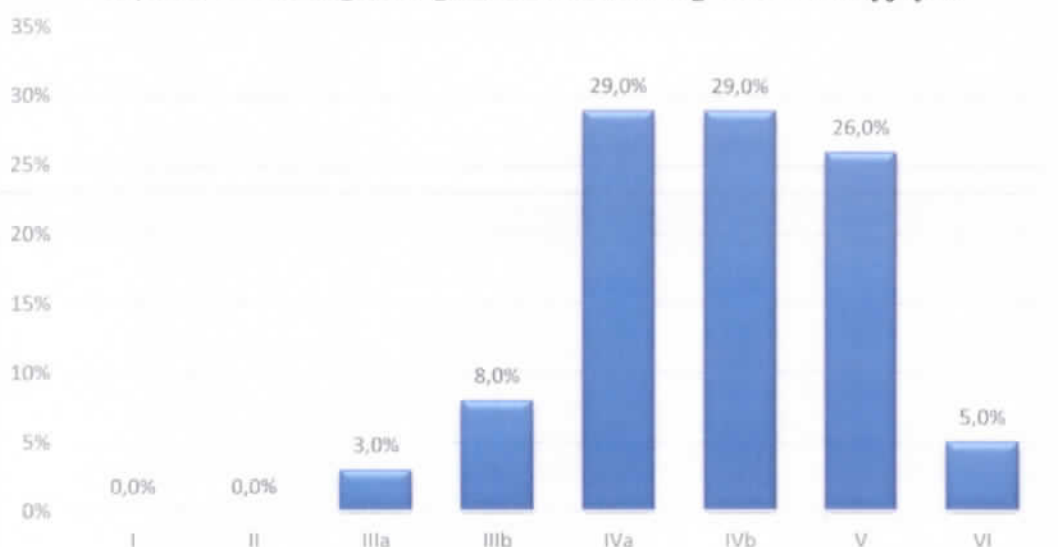
Źródło: Opracowanie fizjograficzne podstawowe gminy Człuchów 2008, udostępnione przez Urząd Gminy Człuchów

Pośród gleb gminy przeważają gleby kompleksu 4. i 5. Są to gleby lekkie o różnym stopniu przydatności rolniczej, która uzależniona jest głównie od stosowanych zabiegów agrotechnicznych i kultury. W niewielkim stopniu przeważają tu gleby kompleksu 8., które wyróżnia duża wrażliwość na suszę i niska zawartość składników pokarmowych.

Gmina Człuchów nie posiada gleb I i II klasy, natomiast gleby klasy IIIa i IIIb stanowią jedynie 11% ogólnej liczby gleb tego terenu. Największą powierzchnię zajmują gleby klasy IVa i IVb (ok. 60%), za nimi można wyróżnić ubogie w substancje organiczne gleby kl. V, których udział wynosi 26% oraz gleby klasy VI (5% ogółu).

Wykres 1. Udział gleb w gminie Człuchów wg klas bonitacyjnych

Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne gminy Człuchów (2008)

Przewaga klas IVa i IVb sprawia, iż teren ten nie jest zbyt produktywny rolniczo i plony roślin uprawianych na tych glebach są znacznie niższe, niż na glebach klas wyższych, niezależnie od tego czy będą one utrzymywane w dobrej kulturze rolnej. Kolejnym problemem w uprawie tego rodzaju gleb jest ich podatność na wahania poziomu wód gruntowych.

2.2.3. Użytkowanie ziemi

Teren gminy Człuchów charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem pokrywy glebowej i zmiennością jej składu, a także wysokim stopniem zakwaszenia. Większość pokrywają gleby powstałe z piasków zwałowych i glin spiaszczonych, przez co cechują się one niską zawartością składników mineralnych, co decyduje o ich niższej przydatności rolniczej.

Okolo 55 % ogółu powierzchni gminy stanowią użytki rolne, w skład których wchodzi: grunty orne, sady, trwałe użytki zielone, grunty rolne zabudowane, grunty pod stawami oraz grunty pod rowami. W strukturze użytków rolnych dominują grunty orne - 17 470 ha oraz trwałe użytki zielone - 1 866 ha. Znaczną część zajmują też grunty rolne zabudowane - około 334 ha. Sady obejmują jedynie 124 ha.

Dość spory areal, bo 37,58 % pokrywają grunty leśne oraz zadrzewione, z tego lasy zajmują powierzchnię 13 292 ha, co stanowi 37 % ogółu gruntów.

Pozostałe grunty, czyli 7,23 stanowią grunty zabudowane i zurbanizowane, grunty pod wodami oraz nieużytki i tereny różne.

Tabela 8. Użytkowanie ziemi w gminie Człuchów

Rodzaj użytków	Powierzchnia	
	Ha	%
użytki rolne	19887	55,1900
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	13542	37,5800
tereny zabudowane	1131	3,1400
grunty pod wodami	835	2,3200
nieużytki	638	1,7700
tereny różne	1	0,0028
<i>powierzchnia ewidencyjna</i>	<i>36034</i>	<i>100,00</i>
<i>powierzchnia wyrównawcza</i>	<i>113</i>	
<i>powierzchnia geodezyjna</i>	<i>36147</i>	

Źródło: Zestawienie zbiorcze gruntów za 2012 r., Starostwo Powiatowe w Człuchowie

2.2.4. Hydrografia i hydrologia

Sieć hydrograficzna gminy Człuchów należy do przeciętnie rozwiniętych. Przez teren gminy przebiega granica między dorzeczami Wisły i Odry. Wody ze wschodniej i północnej części gminy odprowadzane są niewielkimi dopływami rzeki Brdy oraz rzeki Kamionki do Wisły, zaś wody z południowo-zachodniego obszaru spływają rzekami Szczyrą i Chrzastawą do Gwdy, Noteci, a następnie do Odry.

Szacunkowy procent Zlewni Gwdy w powierzchni gminy wynosi 30 %, natomiast Zlewni Brdy kształtuje się w granicach 70 %.

Chrzastawa jest największą rzeką płynącą przez teren gminy. Swój początek bierze z jeziora miejskiego – J. Urzędowego, ma 45 km długości. Granica gminy Człuchów znajduje się na 13 km ciek. Chrzastawa (do dopływu z Barkowa) była objęta kontrolą jakościową w 2012 r. przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Według przeprowadzonej oceny stanu jednolitych części wód (JCW) płynących² klasyfikacja elementów stanu/potencjału ekologicznego rzeki Chrzastawy przedstawiała się następująco:

- klasa elementów biologicznych (wskaźniki decydujące: fitobentos okrzemkowy) – b.dobry,
- klasa elementów hydromorfologicznych – b.dobry
- klasa elementów fizykochemicznych (wskaźniki decydujące: O₂, BZT₅, ChZT-Mn, OWO, NK, NNO₃, N, P) – poniżej stanu dobrego.

Stan/potencjał ekologiczny rzeki Chrzastawa oceniono jako umiarkowany. Ocena spełnienia wymogów w zakresie oddziaływania sektora komunalnego na kondycję wód wykazały eutroficzny charakter, z uwagi na przekroczenia pod względem zawartości fosforanów. Z tych też względów rzeka nie spełnia wymogów dla obszaru chronionego z uwagi na przydatność wód do bytowania ryb w warunkach naturalnych. Stan ogólny wód Chrzastawy oceniono jako zły.

Istotnym elementem krajobrazu gminy Człuchów są jeziora. Jest ich 20, o łącznej powierzchni 798 ha. Do największych jezior znajdujących się na jej terenie należy jezioro Krępsko, o powierzchni 385,3 ha, leżące na północnym skraju Pojezierza Krajeńskiego (Obszar Chronionego Krajobrazu Jezior Krępsko i Szczytno). Jest

² Raport o stanie środowiska w województwie Pomorskim w roku 2012, WIOŚ Gdańsk.

zbiornikiem przepływowym, rynnowym, pochodzenia polodowcowego. Jego długość wynosi ok. 4,5 km, a głębokość dochodzi do 17 m. Linia brzegowa jeziora jest silnie wykształcona. W okolicach wsi Sieroczyn początek swój ma rzeczka Silnica (Cylnica), która wpada do j. Krępsko.

W 2001 r. WIOŚ monitorował wody jeziora Krępsko³, w wyniku tych badań zaliczono je do II klasy. O obniżeniu ich jakości przesądziło niskie natlenienie wód wglębnych oraz wysoki poziom substancji biogenych. Poziom tlenu był typowy dla wód o nadmiernej żyzności. Fosforany prawie czterokrotnie przekraczały wartości dopuszczalne dla obowiązujących klas. Stężenie fosforu całkowitego utrzymywało się w III klasie czystości, natomiast związki azotu kształtowały się na poziomie II klasy.

Wody j. Krępsko pod względem sanitarnym zbiornika, były czyste i odpowiadały I klasie. W stosunku do badań przeprowadzonych w 1989 r. jakość wód jeziora Krępsko poprawiła się z III klasy na II klasę czystości. Poprawił się również ich stan sanitarny – z III-klasowego w 1989 r. na I-klasowy w 2001 roku.

W północnej części gminy położone są jeziora, które cechują się unikatowym charakterem. Są to jeziora lobeliowe: jezioro Linowskie, Sporacz, Kłodzko Małe i Bardze Małe. Największym z tych jezior jest jezioro Kłodzko Małe, którego powierzchnia wynosi 15,35 ha, zaś najmniejszym jest jezioro Bardze Małe o powierzchni 7,37 ha. Wspólną cechą wymienionych jezior jest występowanie niepowtarzalnej roślinności z udziałem rzadkich i spotykanych wyłącznie w tych ekosystemach gatunków: lobelii jeziornej (*Lobelia dortmanna*), poryblinu jeziornego (*Isoetes lacustris*) i brzeżycy jednokwiatowej (*Littorella uniflora*). Jeziora te są bezodpływowe i ze względu na wrażliwość oraz stopień zagrożenia są chronione.

Reżim zasilania wód powierzchniowych określany jest jako niwalny, średnio wykształcony, co oznacza, że w wodach powierzchniowych ilość wody zwiększa się wiosną z powodu topniejących śniegów.

Wody podziemne występujące w obrębie gminy Człuchów związane są z czwartorzędowymi i trzeciorzędowymi poziomami wodonośnymi.

Monitoring wód podziemnych przeprowadzony przez WIOŚ w 2012 r. z miejskiego ujęcia wody w Człuchowie (środek gminy) wskazał, że wody tego ujęcia

³ Raport o stanie środowiska w województwie Pomorskim w roku 2001, WIOŚ Gdańsk.

zaliczono do klasy II, czyli o dobrym stanie chemicznym⁴. Również w tym roku w ramach monitoringu krajowego realizowanego przez Państwowy Instytut Geologiczny przebadano wody z ujęcia podziemnego w Polnicy. Ich jakość oceniono jako słabą (klasy IV), z uwagi na przekroczenia zawartości żelaza i azotanów.

2.2.5. Ochrona przyrody i krajobrazu

Pomniki przyrody

W celu zachowania unikalnych obiektów przyrodniczych, na terenie gminy Człuchów ustanowiono 6 pomników przyrody. Są to dęby szypułkowe zlokalizowane na terenie Nadleśnictwa Człuchów w obrębie leśnictw: Lipie – dwa drzewa, Stołczno – dwa drzewa, Kątki – dwa drzewa.

Rezerваты przyrody

Na terenie gminy Człuchów znajdują się trzy rezerваты przyrody :

- **rezerwat „Jezioro Sporackie”** – najwcześniej powołany, bo w 1965 r., znajdujący się w obrębie Polnica. Jest to rezerwat o charakterze wodno-florystycznym, jego powierzchnia wynosi około 11,36 ha. Celem jego powołania jest ochrona biocenozy jeziora lobeliowego wraz z fragmentami torfowiska przejściowego zawartego w kompleksie borów sosnowych. Gatunki najbardziej charakterystyczne dla tego obszaru to: lobelia jeziorna, poryblin jeziorny, elizma wodna, sit alpejski, turzyca nitkowana oraz wiele innych rzadkich roślin.
- **rezerwat „Jezioro Bardze Male”** - został utworzony w 1981 r., całkowita powierzchnia kompleksu wynosi ok. 7,37 ha, również jest to rezerwat wodno-florystyczny. Występuje w obrębie Polnica Nadleśnictwa Człuchów. Obejmuje jezioro bezodpływowe znajdujące się w zagłębieniu, otoczone borami sosnowymi. Na terenie rezerwatu można spotkać kilka rzadkich gatunków roślin, takich jak: jeżogłówka pokrewna, turzyca nitkowata, sit drobny. Na

⁴ Raport o stanie środowiska w województwie pomorskim w roku 2012, WIOŚ Gdańsk.

przejściowych torfowiskach znajdują się m. in.: rosiczka okrągłolistna, ponikło sutkowate, widłak torfowy.

- **rezerwat „Sosny”** powołany w 1984 r. Celem jego powołania jest ochrona fragmentu lasu sosnowego o charakterze naturalnego zespołu szczytającego się wieloma dorodnymi okazami sosny zwyczajnej. Wiek niektórych egzemplarzy szacuje się na ok. 185 lat, a ich wysokość dochodzi nawet do 36 metrów. Kompleks znajduje się w Nadleśnictwie Człuchów w obrębie Lipie nieopodal wsi Sieroczyn.

Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu to tereny objęte ochroną ze względu na specyficzne, wyjątkowe i niepowtarzalne walory krajobrazowe, cenne w aspekcie estetycznym i wizualnym. Celem takiego obszaru jest ograniczenie procesów degradacji środowiska i dążenie do uzyskania bądź utrzymania równowagi w przyrodzie, utrzymania unikalności krajobrazu, co nie powinno kolidować z rozwojem turystyki na danym obszarze.

Na terenie gminy Człuchów znajdują się niewielkie fragmenty obszarów chronionego krajobrazu, uwzględniającego walory wielu ekosystemów, a mianowicie 2,4 tys. ha powierzchni stanowiącej około 6,7% całkowitego arealu gminy.

Obszary chronionego krajobrazu na terenie gminy to:

- **„Okolice jezior Krępsko i Szczytno”** - umiejscowiony w północnej części gminy, o powierzchni 12 000 ha (całość kompleksu nie występuje na terenie gminy Człuchów). Na obszarze gminy zawiera jezioro Krępsko wraz z otaczającymi je zalesieniami, w których dominują siedliska borowe. Dzięki dużej atrakcyjności owego obszaru i sąsiadujących z nim terenów, zaproponowano utworzenie zespołu przyrodniczo – krajobrazowego „Rynny subglacjalne na południowy wschód od Olszanowa”, który będzie obejmował następujące jeziora: Olszanowo, Orzechowo wraz z okolicami Krępska.
- **„Zespół jezior Człuchowskich”** – to kompleks jezior wraz z otaczającymi go terenami zajmujący powierzchnię 1 108 ha, w jego skład wchodzi następujące, połączone ze sobą jeziora: Rychnowskie, Urzędowe, Miejskie Duże oraz

Miejskie Małe. Otaczając miasto z ponad 660 – letnią historią tworzą bez wątpienia zjawiskowy krajobraz i są z całą pewnością chlubą tego regionu.

Korytarze ekologiczne

Tereny należące do obrębu Równiny Charzykowskiej uznawane są za zbiorowiska o ponadregionalnych walorach przyrodniczych, między innymi z tego względu należą do systemu międzynarodowej sieci ekologicznej jaką jest sieć ECONET w randze międzynarodowych obszarów węzłowych. Bardzo dużą rolę odgrywają tutaj lokalne powiązania ekologiczne, które są połączeniami pomiędzy formami przestrzennymi, ważnymi zarówno w aspekcie rangi lokalnej, ale również rangi krajowej. Korytarze ekologiczne są ważnym elementem łączącym siedliska wykorzystywane przez dane gatunki do wszelkiego rodzaju lokalnych migracji oraz przemieszczania się pomiędzy ich ostojami dając im możliwość naturalnego funkcjonowania.

Jeden z takich korytarzy ekologicznych znaczenia lokalnego na terenie gminy Człuchów umiejscowiony jest w obszarze jezior Krępsko i Szczytno (gm. Rzeczenica), gdzie jest łącznikiem pomiędzy lasem szczecinecko-koczalskim a Borami Tucholskimi. Obejmuje on wąskie pasy lasów występujących przy rzece Brda i Lipczynka oraz przy miejscowych zbiornikach wodnych jezior: Glina, Mazur, Końskie, Czarne i Szczytno Małe. Środkowy fragment z ciągiem jezior oraz doliną Brdy jest znakomitym przykładem struktury korytarza ekologicznego. Kolejny stanowi łącznik pomiędzy płatem Borów Tucholskich a korytarzem rzeki Gwdy, stanowi przechodzący wzdłuż doliny rozległy zespół zadrzewień, który ze strony północnej jest połączony z lasami otaczającymi zespół jezior Krępsko i Szczytno.

Obszary Natura 2000

Na terenie gminy znajdują się trzy wyznaczone obszary, objęte ochroną programu Natura 2000 i należą do nich:

- **Czerwona Woda Pod Babilonem** – kod obszaru: PLH 220056, forma ochrony w ramach sieci Natura 2000: specjalny obszar ochrony siedlisk (*Dyrektywa Siedliskowa*), występują tu siedliska charakterystyczne dla rynien jeziornych

oligotroficznego krajobrazu sandrowego. Bardzo cenne ekosystemy bagienne i wodne. Obszar szczególnie cenny dla zachowania zasobów bobrów bagiennych lokalizujących się w dolinie rzecznej. Znajdujące się na terenie jeziora lobeliowe – Bardze Małe i Sporackie posiadają status rezerwatów przyrody. Kompleks zajmuje 821,1 ha i w 70% pokryty jest lasami, 24% to łąki wraz z pastwiskami, a następne 6% zajmują zbiorniki wodne.

- **Duży Okoń** – kod obszaru: PLH 220059, forma ochrony w ramach sieci Natura 2000: specjalny obszar ochrony siedlisk (*Dyrektywa Siedliskowa*), śródlądne jezioro tworzące ostoję o powierzchni 21,5 ha, w którym występuje silna populacja elizmy wodnej. Na północy do kompleksu przylega fragment brzeziny bagiennej na torfie.
- **Las Wolność** – kod obszaru PLH 220060, forma ochrony w ramach sieci Natura 2000: specjalny obszar ochrony siedlisk (*Dyrektywa Siedliskowa*) - teren charakteryzujący się bardzo urozmaiconą rzeźbą, na odcinku jednego kilometra deniwelacje sięgają nawet 80 m (znajdujący się w granicach administracyjnych gminy Chojnice i gminy Człuchów). Jest to wzniesienie morenowe zlokalizowane wśród równin Borów Tucholskich. Kompleks stanowi 335,3 hektarową wyspę buczyn, na obszarze której znaleźć możemy również niewielkie torfowiska i brzeziny bagienne, całość znacznie wyróżnia się spośród borowego krajobrazu.

Parki podworskie i wiejskie

W ewidencji parków na terenie gminy odnotowanych jest pięć obszarów spełniających taką funkcję. W skład zasobów parkowych wchodzi obiekty z następującą lokalizacją:

1. Stołczno – park przypałacowy w stylu krajobrazowym z połowy XIX w.
2. Bukowo – park dworski z końca XIX w.;
3. Dębica – park krajobrazowy z końca XIX w.;
4. Krępsk – park podworski krajobrazowy z XIX w.;
5. Jęczniki Wielkie – park krajobrazowy z końca XIX w.;
6. Kielpin – park dworski krajobrazowy z końca XIX w.

Są to przede wszystkim parki przydworskie, ale występują również takie, które były formowane w stylu krajobrazowym. Jeden z nich uzyskał miano zabytku kulturowego i jest nim park w Stołcznie.

2.3. Zasoby kulturowe gminy

Na terenie gminy Człuchów wszystkie wsie mają średniowieczny rodowód. Większość z nich posiada zabytkowy układ przestrzenny, który zachowany jest do chwili obecnej. W ramach zasobów dziedzictwa kulturowego gminy wyodrębniono liczne zabytkowe obiekty i układy świadczące o długiej historii regionu. Należą do nich m.in. założenia ruralistyczne, obiekty i założenia sakralne, zabudowa mieszkaniowa, zabudowa usługowa, założenia folwarczne, cmentarze.

Najcenniejsze obiekty wpisane zostały do rejestru zabytków konserwatora wojewódzkiego, są nimi:

- kościół filialny p.w. Narodzenia NMP w Głędowie z murowaną wieżą z XV w., nawą z XVIII w. wraz z cmentarzem przykościelnym, katolickim z XVIII w.
- kościół filialny p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Kiełpinie, drewniany z 1788 r. wraz z cmentarzem przykościelnym,
- kościół filialny p.w. Wszystkich Świętych w Krępsku, drewniany z 1737 r. z cmentarzem przykościelnym, katolickim z XVIII w.
- kościół parafialny p.w. Św. Trójcy w Polnicy, drewniany z 1737 r. wraz z cmentarzem przykościelnym, katolickim z 1780 r.,
- park przypałacowy w stylu krajobrazowym z połowy XIX w. w Stołcznie,
- cmentarz ewangelicki z I połowy XIX w. w Biskupnicy,
- cmentarz ewangelicki z I połowy XIX w. w Brzeźnie.

Najstarszymi obiektami, które pochodzą z okresu rokoko są kościoły zlokalizowane w miejscowościach Polnica i Krępsk. Są to drewniane obiekty z pierwszej połowy XVIII w. W kościele parafialnym w Polnicy p.w. Św. Trójcy znajduje się zabytkowy dzwon pochodzący z 1643 r., w dobrym stanie zachowały się malowidła, które obrazują króla Dawida i św. Stanisława Biskupa. Na szczególną uwagę zasługuje kościół filialny p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Kiełpinie, który

pochodzi z drugiej połowy XVIII w. Jego wnętrze ozdabia barokowy ołtarz z zachowaną woryginałem amboną i chrzcielnicą.

Na obszarze gminy Człuchów występują obiekty posiadające wartość historyczną jak i poznawczą, które nie zostały wpisane do rejestru zabytków, lecz zostały ujęte w ewidencji konserwatorskiej. Na uwagę zasługują liczne zabytkowe budynki mieszkalne z XIX/XX w.; zespoły folwarczne z końca XIX w. zlokalizowane we wsiach: Brzeźno, Bukowo, Jęczniki Małe, Kiełpin, Kiełpinek, Kujanki, Krzyżanki i Wierzchowo Dworzec; murowany młyn z początku XX w. w Barkowie, parki dworskie z przełomu XIX/XX w. oraz stare cmentarze ewangelickie i katolickie. Wśród obiektów budownictwa i architektury uwagę przykuwają zabytkowe obiekty sakralne, do których należą:

- kościół filialny p.w. Św. Trójcy z pocz. XX w. w Barkowie,
- kościół filialny p.w. Św. Krzyża z 1885 r. w Biskupnicy,
- kościół filialny p.w. Św. Krzyża z 1885 r. w Dębnicy,
- kościół rzymsko-katolicki p.w. Św. Józefa z 1912 r. w Polnicy,
- kościół parafialny p.w. Św. Trójcy i Św. Jadwigi z lat 1901-1902 w Rychnowach,
- kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej z lat 1928-1930 w Wierzchowie,
- kościół filialny p.w. Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych z lat 30. XX w. w Wierzchowie Dworcu,
- kapliczka przydrożna murowana z 1862 r. w Głędowie.

Ponadto na terenie gminy rozpoznano wiele stanowisk archeologicznych z licznymi śladami osadniczymi i cmentarzyskami. Najstarszym zabytkiem archeologicznym jest grodzisko wczesnośredniowieczne znajdujące się w Barkowie. Na obszarze miejscowości Chrzastowo usytuowane są cztery cmentarzyska kurhanowe, w tym cmentarzysko kurhanowe wczesnośredniowieczne. W Biskupnicy zlokalizowany jest grobowiec megalitowy.

2.4. Zagospodarowanie przestrzenne

Gmina Człuchów prowadzi politykę przestrzenną w oparciu o studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (ujmujące całą gminę) oraz 32 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące tereny takich miejscowości jak: Rychnowy, Kiełpin, Sieroczyn, Stołeczno, Głędowo, Rychnowy, Wierzchowo, Nieżywiec, Barkowo, Czarnoszyce, Jęczniki Wielkie, Głędowo, Jaromierz, Piaskowo, Dąbki, Brzeźno, Dębica i Skarszewo. Obowiązujące plany miejscowe obejmują powierzchnię 2 484 ha (co stanowi 6,87 % powierzchni gminy) i wskazują m.in.: tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów oraz zabudowy usługowej, usług, elektrowni wiatrowych, zabudowy mieszkaniowej i mieszkaniowo – usługowej, usług oświaty, sportu i rekreacji, biogazowni rolniczej, zabudowy przemysłowej, handlowej i obsługi drogi, handlu i budownictwa mieszkaniowego, ośrodka rekreacji.

Cechą struktury przestrzennej gminy jest jej koncentryczny charakter z tendencją ciężenia do centrum (miasta Człuchowa) z zauważalnym tworzącym się pierścieniem osiedli przedmiejskich. Układ osadniczy oparty jest na sześciu promieniach z liczbą ludności każdego z tych promieni w granicach od 900 do 2500 mieszkańców.

2.4.1. Infrastruktura techniczna

Ważny składnik w układzie zagospodarowania przestrzennego gminy stanowi infrastruktura techniczna, która spełnia bardzo istotne funkcje związane z rozwojem społeczno-gospodarczym danego terenu. Jest ona czynnikiem rozwoju lokalnego, wpływa na poziom życia mieszkańców jednostki.

Zaopatrzenie w wodę

Wszystkie miejscowości gminy Człuchów korzystające z wodociągów, zaopatrywane są w wodę z ujęć podziemnych, ujmujących wody z czwartorzędowego poziomu wodonośnego.

Z wodociągów na terenie gminy korzysta ok. 89,1 % mieszkańców. Ilość pobranej wody z ujęć komunalnych wyniosła w 2013 roku 464.500 m³. Jednostkowy wskaźnik zużycia wody na mieszkańca wynosi 29,8 m³/rok. Długość istniejącej sieci wodociągowej rozdzielczej wynosi ok.183,02 km. Łączna liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania oraz innych obiektów wynosi 2 047 sztuk.

Na terenie gminy funkcjonuje 18 ujęć wód podziemnych.

Tabela 9. Zestawienie ujęć wód podziemnych

Lp.	Ujęcie	Zasięg ujęcia
1.	Barkowo	Barkowo
2.	Biskupnica	Biskupnica, Gębarzewo
3.	Bukowo	Bukowo - ujęcie rezerwowe
4.	Dębica	Dębica, Płonica, Skarszewo, Bukowo, Mirogńew
5.	Głędowo	Głędowo, Jęczniki Wielkie, Jęczniki Małe (sieć wodociągowa połączona z Dębnicą)
6.	Jaromierz	Jaromierz, Chrzastowo, Chrzastówek
7.	Kielpin	Kielpin - ujęcie rezerwowe
8.	Kielpinek	Kielpinek
9.	Kołodowo	Kołodowo, Sieroczyn, Dąbki, Piaskowo, Nowosiółki, (sieć wodociągowa połączona z Dobojewem, Stołcznem, Krępskiem, Kujankami)
10.	Krępsk	Krępsk, Kujanki, Dobojewo, Stołczno
11.	Mosiny	Mosiny
12.	Nieżywieć	Nieżywieć
13.	Polnica	Polnica, Czarnoszyce, Sokole, Polniczka, Grzybowo, Kielpin
14.	Rychnowy	Rychnowy, Krzyżanki, Brzeźno
15.	Stołczno	Stołczno - ujęcie rezerwowe
16.	Wierzchowo	Wierzchowo
17.	Wierzchowo Dworzec	Wierzchowo Dworzec
18.	Zagórki	Zagórki

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

Stan funkcjonalny systemu zaopatrzenia w wodę ocenia się jako zadowalający. Na taką ocenę składają się następujące elementy:

- wysoki odsetek ludności korzystającej z wodociągów;
- znaczne nadwyżki zasobów wody w większości ujęć;
- dobry stan techniczny infrastruktury wodociągowej;
- dążenie do centralizacji systemu zaopatrzenia w wodę.

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków

Aglomeracja Człuchów⁵ o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) wynoszącej 25 210, z oczyszczalnią ścieków w Człuchowie obejmuje miasto Człuchów oraz położone w gminie Człuchów miejscowości: Brzeźno, Bukowo, Bukowo Człuchowskie, Czarnoszyce, Dąbki, Dębica, Dobjewo, Głędowo, Grzybowo, Jęczniki Małe, Jęczniki Wielkie, Kiełpin, Kiełpinek, Kołdowo, Krępsk, Krzyżanki, Kujanki, Nieżywieć, Nowosiółki, Piaskowo, Płonica, Polnica, Polniczka, Rychnowy, Sieroczyn, Skarszewo, Stołeczno i Wierzchowo Dworzec.

Zorganizowany system odprowadzania ścieków na terenie gminy obejmuje następujące miejscowości: Brzeźno, Bukowo, Bukowo Człuchowskie, Dąbki, Dębica, Dobjewo, Głędowo, Grzybowo, Jęczniki Małe, Jęczniki Wielkie, Kiełpin, Kiełpinek, Kołdowo, Krępsk, Krzyżanki, Kujanki, Nieżywieć, Nowosiółki, Piaskowo, Płonica, Polnica, Polniczka, Rychnowy, Sieroczyn, Skarszewo, Stołeczno i Wierzchowo Dworzec. W trakcie realizacji jest budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Czarnoszyce.

Nieczystości płynne kierowane są do wspólnej dla miasta Człuchów i gminy Człuchów mechaniczno – biologicznej oczyszczalni ścieków typu SBR, zlokalizowanej na terenie miasta (ul. Kamienna – odbiornik rzeka Chrząstawa). Oczyszczalnia ta o przepustowości 5400 m³/d (docelowo 8000 m³/d) oczyszcza ścieki z całego terenu gminy wiejskiej oraz miejskiej Człuchów. Biologicznie oczyszczone ścieki kierowane są bezpośrednio z reaktorów SBR do odbiornika jakim jest rzeka Chrząstawa.

---

⁵ Sejmik Województwa Pomorskiego uchwałą Nr 925/XLIII/14 z dnia 15 września 2014 roku wyznaczył aglomerację Człuchów o równoważnej liczbie mieszkańców powyżej 2000.

Tabela 10. Parametry pracy oczyszczalni

Rodzaj zanieczyszczenia	Jednostka	Wielkość dopuszczalna	Wielkość dotychczasowa (ścieki surowe)	Wielkość osiągnięta (ścieki oczyszczone)
BZT ₅	g O ₂ /m ³	25	433,5	3,49
CHZT	g O ₂ /m ³	125	1226,75	36,33
zawiesina ogólna	g /m ³	35	526,83	3,30
azot ogólny	g N/m ³	15	91,09	5,86
fosfor ogólny	g P/m ³	2	16,01	0,32

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

Ilość ścieków odprowadzonych z gospodarstw domowych oraz jednostek działalności produkcyjnej wyniosła w 2013 roku 156 500 m³. Długość istniejącej zbiorczej sieci kanalizacyjnej wynosi około 135,30 km⁶. Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania oraz innych obiektów to 1218 sztuk.

Na terenach o zabudowie rozproszonej dominują indywidualne systemy oczyszczania ścieków. Z kanalizacji sanitarnej na terenie gminy korzysta ok. 70, 4% mieszkańców.

Gospodarka odpadami

Z dniem 1 lipca 2013 roku wprowadzono nowy system gospodarki odpadami komunalnymi, w związku z którym gminy mają obowiązek:

- objąć wszystkich mieszkańców systemem odbierania odpadów;
- zapewnić warunki funkcjonowania selektywnej zbiórki odpadów;
- ograniczać odpady biodegradowalne na składowiskach;
- wydzielić odpady niebezpieczne ze strumienia odpadów komunalnych;
- osiągnąć poziomy odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych.

Odpady komunalne z terenu gminy trafiają do Zakładu Zagospodarowania Odpadów w Nowym Dworze, gmina Chojnice, którego gmina Człuchów jest udziałowcem.

⁶ Według danych Urzędu Gminy Człuchów, stan 31.12.2013 r.

Tabela 11. Odebrane odpady komunalne w 2013 r.

Kod odebranych odpadów komunalnych	Rodzaj odebranych odpadów komunalnych	Masa odebranych odpadów komunalnych [Mg]
20 03 01	Niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne	1316,4
20 03 99	Odpady komunalne niewymienione w innych podgrupach	9,2
15 01 02	Opakowania z tworzyw sztucznych	21,1
15 01 06	Zmieszane odpady opakowaniowe	67,1
15 01 07	Odpady ze szkła	77,2
20 01 99	Inne niewymienione frakcje zbierane w sposób selektywny (Opony)	46,8
20 01 99	Inne niewymienione frakcje zbierane w sposób selektywny (Popiół)	39,8
20 01 99	Inne niewymienione frakcje zbierane w sposób selektywny (bio)	10,7
20 03 07	Odpady wielkogabarytowe	28,28
20 01 35*	Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne inne niż wymienione w 20 01 21 i 20 01 23 zawierające niebezpieczne składniki	12,2
17 09 04	Zmieszane odpady z budowy	6,6
19 12 12	Pozostałości z procesu sortowania	1,1

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

Tabela 12. Ilości zmieszanych odpadów komunalnych w 2013 r.

Masa odebranych odpadów o kodzie 20 03 01 niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne [Mg]	Masa odpadów o kodzie 20 03 01 poddanych składowaniu [Mg]	Masa odpadów o kodzie 20 03 01 poddanych innym niż składowanie procesom przetwarzania [Mg]
1316,4	288,9	1027,5

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

Selektywna zbiórka odpadów prowadzona jest również na terenie gminy Człuchów przez Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Kielpinie, do którego mieszkańcy mogą indywidualnie dostarczać odpady zebrane selektywnie.

Tabela 13. Ilość odpadów segregowanych przyjętych od mieszkańców do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych

Kod zebranych odpadów komunalnych	Rodzaj zebranych odpadów komunalnych	Masa zebranych odpadów komunalnych [Mg]
20 01 39	Tworzywa sztuczne	0,9
20 01 02	Szkło	0,3
20 01 01	Papier i tektura	0,2
15 01 06	Zmieszane odpady opakowaniowe	5,5
15 01 07	Opakowania ze szkła	6,5
17 01 01	Odpady betonu oraz gruz betonowy z rozbiórek i remontów	2,1

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

Gmina ograniczyła masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania, a także osiągnęła wymagany poziom recyklingu frakcji odpadów komunalnych typu: papier, metal, tworzywa sztuczne i szkło.

Tabela 14. Osiągnięte poziomy recyklingu w 2013 r.

Rodzaj zebranych odpadów komunalnych	Wymagany poziom recyklingu w %	Osiągnięty poziom recyklingu w %
Odpady ulegające biodegradacji	50	85,6
Papier, szkło, metal, tworzywa sztuczne	12	21,6
Odpady budowlane i rozbiórkowe	36	24,1

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

Na obszarze gminy Człuchów zorganizowaną zbiórką odpadów objętych jest ok. 100 % mieszkańców.

Zaopatrzenie w ciepło

Na terenie gminy nie ma zorganizowanego systemu zaopatrzenia w ciepło. Źródła ciepła stanowią kotłownie lokalne, umiejscowione w zakładach i obiektach użyteczności publicznej oraz indywidualne, w budynkach mieszkalnych. System ten charakteryzują następujące wielkości⁷:

- zapotrzebowanie ciepła na obszarze gminy – około 32 MW,
- udział budownictwa mieszkaniowego – około 65 %,
- udział usług, rzemiosła i obiektów użyteczności publicznej – około 15 %,
- udział przemysłu – około 20 %.

W strukturze paliw dominuje drewno i jego odpady oraz węgiel.

Do działań proekologicznych podejmowanych przez gminę Człuchów w celu ograniczenia emisji niskiej należą m.in. inicjatywy związane ze zmianą systemu ogrzewania. W Szkołach Podstawowych w: Polnicy, Wierzchowie Dworcu, Barkowie, Rychnowach funkcjonują kotłownie na biomasę (słoma).

Tabela 15. Charakterystyka kotłowni na biomasę

Lp.	Miejscowość	Ilość spalonego paliwa Mg/rok lub m ³ /rok 2013	Zainstalowana moc	Ilość wyprodukowanej energii GJ 2013
1.	Wierzchowo Dworzec	299,4 ton	700 kW	3592,8 GJ
2.	Polnica	219,8 ton	600 kW	2637,6 GJ
3.	Rychnowy	157 ton	600 kW	1884 GJ
4.	Barkowo	164 ton	300 kW	1968 GJ

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

W Szkole Podstawowej Biskupnicy i Bukowie funkcjonują nowoczesne kotłownie oparte na pompach ciepła wykorzystujących ciepło akumulowane przez grunt. Pompy ciepła służą również do ogrzewania budynków zaplecza sportowego w Dębnicy oraz Polnicy.

⁷ Wielkości orientacyjne, dokładne dane patrz „Projekt założeń do planu zaopatrzenia gminy w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe”.

Tabela 16. Charakterystyka kotłowni opartych na pompach ciepła

Lp.	Miejscowość	Zainstalowana moc (kW)
1.	Dębica	6 kW
		33 kW
2.	Bukowo	60 kW
3.	Biskupnica	52 kW
4.	Polnica	52 kW

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Gminy Człuchów

Z uwagi na niską gęstość cieplną terenów w gminy (brak zwartej zabudowy), poniżej 10MW/ha, nie przewiduje się tworzenia systemu zaopatrzenia w ciepło.

Sieć gazowa

Przez teren gminy przebiega trasa gazociągu wysokiego ciśnienia D_n 150, P_n 6,3 MPa, którym doprowadzany jest gaz ziemny z Chojnic. Gazociąg ten kończy się dwoma stacjami redukcyjno – pomiarowymi pierwszego stopnia, zlokalizowanymi na terenie gminy w rejonie miejskich ulic Koszalińskiej i Słowackiego. Przepustowość stacji wynosi odpowiednio 4000 Nm³/h i 2000 Nm³/h. Obie stacje stanowią źródło gazu dla miasta i gminy. Ze stacji „Koszalińska” zasilane jest gazociągami średniego ciśnienia Kołdowo oraz osiedle mieszkaniowe Rychnowy „Przylesie”, a ze stacji „Słowackiego” - Głędowo. W chwili obecnej możliwość korzystania z gazu ma około 13 % ogółu mieszkańców gminy.

Długość istniejącej sieci gazowej przesyłowej i rozdzielczej wynosi 24,34 km. Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych to 162 sztuki. Zużycie gazu wyniosło w 2013 roku 62000 m³, w tym 40400 m³ zużyto do ogrzewania mieszkań.

Sieć energetyczna

Przez teren gminy przebiega linia elektroenergetyczna 110 kV doprowadzająca energię z Chojnic do Głównego Punktu Zasilania, zlokalizowanego w północnej części miasta

Człuchowa. Miasto i gmina zaopatrywane są w energię elektryczną dwustronnie co wpływa korzystnie na stan bezpieczeństwa i pewności zasilania.

Odbiorcy energii na terenie Gminy zasilani są rozległą siecią linii elektroenergetycznych średniego napięcia 15 kV wychodzących z GPZ 110/15 kV „Człuchów” i doprowadzających energię do stacji transformatorowych 15/0,4 kV. Do odbiorców energia przesyłana jest liniami niskiego napięcia 0,4 kV. Stacje transformatorowe 15/0,4 kV pracują jako końcowe. Sieć średniego napięcia i rozdzielcza niskiego napięcia w większości jest siecią napowietrzną. Z energii elektrycznej korzysta 100 % mieszkańców.

Telekomunikacja

Przez teren gminy przebiega radiolinia relacji Człuchów – Bytów eksploatowana przez TP SA. Na terenie gminy dostępna jest również telefonia bezprzewodowa GSM.

W ramach projektu „Szerokopasmowe Pomorskie” gmina została objęta budową szerokopasmowej sieci światłowodowej. Na terenie województwa wybudowano sieć światłowodową o łącznej długości 1818 km, tworzącą szkielet infostrady. Inwestycję zrealizowano na terenie 66 gmin zlokalizowanych w 16 powiatach. Nowoczesna sieć dotarła do 253 małych miejscowości (zamieszkałych przez ponad 100 tys. osób), w których dotychczas nie było infrastruktury niezbędnej do świadczenia nowoczesnych usług internetowych. Istnieje również możliwość dostępu do Internetu drogą bezprzewodową.

Sieć drogowa

Na sieć dróg składa się układ drogowy, w którego skład wchodzi drogi: krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne. Przez teren gminy Człuchów przebiegają drogi:

- drogi krajowe:
  - droga nr 22 relacji Gorzów Wlk. - Człuchów - Chojnice - Malbork - Elbląg - granica państwa;
  - droga nr 25 relacji Bydgoszcz - Człuchów - Koszalin w klasie drogi głównej;

- drogi wojewódzkie:
  - droga nr 201 relacji Barkowo (od drogi nr 22) – Czarne – Szczecinek;
  - droga nr 188 relacji Człuchów – Debrzno – Piła;
- drogi powiatowe – mające zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania układu drogowego, tworzące pierścień komunikacyjny wokół m. Człuchowa, należą do nich:
  - 2515G DP nr 2505–Szczytn–DK nr 25;
  - 2518G Sapolno-Czosnowo-Polnica;
  - 2519G DW nr 212-Stara Rogoźnica-Polnica;
  - 2520G DP nr 2521G-Murzynowo-DP nr 2505G;
  - 2521G Człuchów /ul. Sienkiewicza/-Kielpinek-Polnica-DW nr 212;
  - 2522G DP nr 2521G-Kielpin;
  - 2523G Krzyżanki-Rychnowy-Brzeźno;
  - 2524G DW nr 212-Nieżywieć-Brzeźno;
  - 2534G Stołczno-Krępsk-Chrzastowo;
  - 2535G Biskupnica-Gębarzewo;
  - 2536G DK nr 25-Dobojewo;
  - 2537G Kołdowo-Skórzewo;
  - 2538G Człuchów /ul. Traugutta/-Sieroczyn;
  - 2545G Mosiny-Mosiny wybudowanie;
  - 2546G Barkowo-Debrzno;
  - 2553G Dębica-Skarszewo;
  - 2554G Przytok-Bukowo;
  - 2555G Mosiny-Bukowo;
  - 2556G DK nr 25-Wierzchowo-Bukowo-DP nr 2557G;
  - 2557G Mosiny-Stare Gronowo;
- drogi gminne – tworzące gęstą sieć o długości 118,35 km, sieć ta przedstawia się następująco:
  - 236001G - droga pow. nr 2521G - DP nr 2522G;
  - 236002G - droga pow. nr 2521G - droga gm. nr 236001G;
  - 236003G - droga gm. nr 236004G - droga gm. nr 236001G;
  - 236004G - droga pow. nr 2521G - DP nr 2523G;

- 236005G - droga pow. nr 2522G - DP nr 2523G;
- 236006G - droga gm. nr 236007G - DP nr 2523G;
- 236007G - droga pow. nr 2523G - DK nr 25;
- 236008G - droga pow. nr 2524G - DK nr 25;
- 236009G - droga pow. nr 2553G - DK nr 25;
- 236010G - droga pow. nr 2556G - DK nr 25;
- 236011G - droga pow. nr 2556G - droga gm. nr 236012G;
- 236012G - droga pow. nr 2555G - droga gm. nr 236011G;
- 236013G - droga woj. nr 188 - DP nr 2556G;
- 236014G - droga kraj. nr 25 - DP nr 2553G;
- 236015G - droga gm. nr 236013G – Płonica;
- 236016G - droga pow. nr 2555G - granica gm. Debrzno;
- 236017G - droga woj. nr 188 - droga wewnętrzna (dz. nr 452/2);
- 236018G - droga woj. nr 188 - granica gm. Debrzno;
- 236019G - granica miasta Człuchów - granica gm. Debrzno;
- 236020G - droga pow. nr 2545G - granica gm. Debrzno;
- 236021G - droga kraj. nr 22 - Barkówko - DP nr 2546G;
- 236022G - granica gm. Człuchów - granica gm. Debrzno;
- 236023G - droga pow. nr 2535G - DK nr 22;
- 236024G - droga kraj. nr 22 - granica gm. Debrzno;
- 236025G - droga kraj. nr 22 – Chrzastówko;
- 236026G - droga gm. nr 236028G – DK nr 22;
- 236027G - droga pow. nr 2538G - DK nr 22;
- 236028G - droga pow. nr 2534G - DK nr 22 – DW nr 188;
- 236029G - granica gm. Człuchów - DP nr 2535G;
- 236030G - granica gm. Człuchów - DP nr 2535G;
- 236031G - granica gm. Człuchów - droga gm. nr 236030G;
- 236032G - droga pow. nr 2534G - droga gm. nr 236033G;
- 236033G - droga pow. nr 2536G - droga gm. nr 236033G;
- 236034G - droga pow. nr 2534G - droga gm. nr 236033G;
- 236035G - jezioro Krępsk - DP nr 2534G;
- 236036G - droga kraj. nr 25 - DP nr 2534G;

- 236037G - droga kraj. nr 25 - DP nr 2505G;
- 236038G - skrzyżowanie dróg wewn. nr 18/3 i nr 450 - DK nr 25;
- 236039G - droga gm. nr 236038G - DP nr 2521G;
- 236040G - droga kraj. nr 22 do granicy gminy (dawany przebieg DK nr 22).

Dodatkowo na terenie gminy znajduje się sieć ok. 407,7 km dróg wewnętrznych, stanowiących uzupełnienie dróg: krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych.

Linie kolejowe

Przez teren gminy przebiegają następujące linie kolejowe:

- linia kolejowa nr 203 relacji Piła – Chojnice;
- linia kolejowa nr 210 relacji Szczecinek – Czarne – Człuchów – Chojnice.

W obrębie gminy znajduje się linia kolejowa o znaczeniu miejscowym relacji Człuchów – Polnica. Stacje i przystanki kolejowe znajdują się w miejscowościach: Biskupnica, Bukowo i Wierzchowo Dworzec.

2.4.2. Infrastruktura społeczna

Infrastrukturę społeczną gminy stanowi zespół urządzeń umożliwiających świadczenie usług: oświatowych, kulturalnych, zdrowotnych i socjalnych dla ludności.

Szkolnictwo i wychowanie przedszkolne

Samorząd gminy Człuchów prowadzi: 3 przedszkola samorządowe, 4 szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi oraz 2 punkty przedszkolne przy szkołach podstawowych i 1 gimnazjum, tj.:

- Przedszkole Samorządowe w Głędowie,
- Przedszkole Samorządowe w Wierzchowie Dworcu,
- Przedszkole Samorządowe w Polnicy,
- Szkoła Podstawowa w Stołcznie oraz punkt przedszkolny,
- Szkoła Podstawowa w Rychnowach oraz punkt przedszkolny,

- Szkoła Podstawowa w Wierzchowie Dworcu,
- Szkoła Podstawowa w Polnicy,
- Gimnazjum Gminne w Rychnowach.

W latach 2008 - 2013 liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego sukcesywnie wzrastała. Oprócz typowych placówek przedszkolnych, wychowanie przedszkolne realizowane jest w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych (w 2013 r. - 107 dzieci) oraz punktach przedszkolnych (w 2013 r. - 49 dzieci). Ogólnie w 2013 r. z różnych form wychowania przedszkolnego zorganizowanych na terenie gminy Człuchów korzystało 280 dzieci.

Ponadto w 2013 r. ponad 50 dzieci z terenu gminy skorzystało z usług placówek przedszkolnych zlokalizowanych w pobliskich miastach - Człuchowie i Chojnicach. W najbliższych latach planowana jest budowa nowego przedszkola w Wierzchowie Dworcu.

Tabela 17. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Przedszkola	103	94	97	108	108	124
Oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych	91	80	96	105	107	107
Punkty przedszkolne	0	33	47	40	43	49
Ogółem	104	207	240	253	258	280

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Analizując dane dotyczące ogólnej liczby uczniów w szkołach, zauważa się wyraźny spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych. W 2009 r. do tego typu szkół uczęszczało 734 uczniów, a w 2013 r. było ich już 593, tzn., że na przestrzeni 5 lat liczba uczniów zmniejszyła się o 19,20 %.

Tabela 18. Liczba uczniów w szkołach w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Szkoły podstawowe	721	734	731	678	643	593
Gimnazjum	436	404	373	367	383	392

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Liczba uczniów w gimnazjum kształtuje się w całym analizowanym okresie na podobnym poziomie wykazując nieznaczne wahania. Spadek liczby uczniów ma charakter nie tylko lokalny, lecz ogólnokrajowy i wynika z wchodzenia w wiek szkolny roczników niżu demograficznego.

Gmina Człuchów charakteryzuje się niską wartością współczynnika skolaryzacji brutto, szczególnie dla szkół podstawowych (77,82 %). Niska wartość tego współczynnika może wynikać z faktu, że pewna część uczniów kontynuują naukę w szkołach podstawowych i gimnazjach położonych w granicach innych gmin, np. w mieście Człuchów.

Tabela 19. Współczynnik skolaryzacji brutto w gminie Człuchów

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Szkoły podstawowe	89,95	93,12	88,63	84,38	77,82
Gimnazjum	71,63	70,91	74,90	83,08	89,50

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Z danych GUS wynika, że poziom komputeryzacji w szkołach gminy Człuchów jest coraz lepszy. Spada bowiem liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu. W szkołach podstawowych w 2009 r. przypadało 11,03 uczniów na 1 komputer, natomiast w 2012 r. już 7,23 uczniów. W gimnazjum sytuacja w tym zakresie utrzymuje się na porównywalnym poziomie, tj. na 1 komputer z dostępem do Internetu przypada około 10 gimnazjalistów.

Tabela 20. Uczniowie przypadający na 1 komputer w szkołach gminy Człuchów

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Szkoły podstawowe	11,03	9,84	8,75	7,23
Gimnazjum	10,36	9,82	10,06	9,91

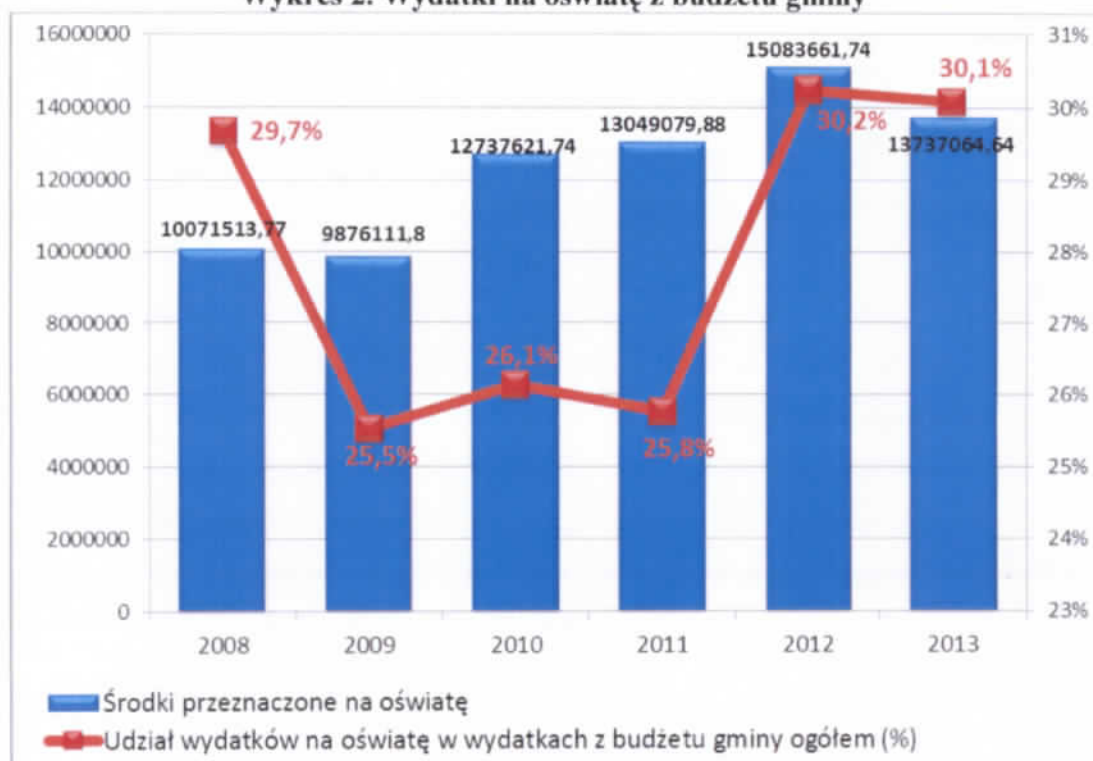
Źródło: Bank Danych Lokalnych

Gmina w swoich zasobach posiada zadbane obiekty szkolne. Zgodnie z potrzebami przeprowadzono prace termomodernizacyjne i modernizacyjne szkół, a także rozbudowę szkół w: Rychnowach, Wierzchowie Dworcu i Polnicy. Przy szkołach w Polnicy i Wierzchowie Dworcu zlokalizowane są nowoczesne hale sportowe.

Natomiast Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Rychnowach nie posiadają odpowiedniego zaplecza sportowego.

Wykres 2. Wydatki na oświatę z budżetu gminy

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Wydatki na oświatę stanowią największy odsetek ogółu wydatków z budżetu gminy Człuchów.

Kultura

Gmina Człuchów prowadzi działalność kulturalną bazując na świetlicach wiejskich zlokalizowanych we wsiach: Mosiny, Koldowo, Polnica, Czarnoszyce, Płonica, Krępsk, Jęczniki Wielkie, Jaromierz, Chrzastowo, Głędowo, Barkowo, Wierchowo, Biskupnica, Bukowo, Dębica, Stołczno, Rychnowy, Brzeźno, Nieżywiec, Jęcznikach Małych, Dobojewie i Sieroczyn (oddana do użytku w 2014 r.). W perspektywie planowana jest kolejna budowa tego typu obiektu w Wierchowiu Dworcu.

Na obszarze gminy Człuchów funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Polnicy, która posiada 3 filie biblioteczne w: Rychnowach, Barkowie

oraz Wierzchowie Dworcu. W GBP zatrudnionych jest łącznie 6 pracowników. Księgozbiór bibliotek zawiera około 41 635 woluminów, z którego korzysta 976 czytelników. Biblioteka prowadzi także działalność kulturalno-oświatową przez organizowanie lekcji bibliotecznych, spotkań autorskich, przedstawień, a także konkursów dla dzieci. Biblioteki posiadają łącznie 7 komputerów podłączonych do Internetu dostępnych dla czytelników.

Na terenie gminy działa szereg organizacji pozarządowych dążących w swoich działaniach do zwiększenia integracji społeczności lokalnej przez organizowanie imprez kulturalnych we wsiach. W gminie organizowane są konkursy, festyny i spotkania przyczyniające się do integracji lokalnej społeczności. Na uwagę zasługują koła gospodyń wiejskich (23 koła) działające od kilkunastu lat na terenie gminy Człuchów. Są niewielkimi, ale bardzo prężnymi organizacjami lokalnymi, koncentrującymi się na promowaniu partnerstwa w rodzinie, życiu społecznym i publicznym.

Gmina nie posiada centralnego ośrodka kultury realizującego cele kreowania i upowszechniania kultury.

Opieka społeczna

Zadania z zakresu opieki społecznej w gminie Człuchów realizowane są przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Człuchowie, który prowadzi wielokierunkową działalność mającą na celu zaspokojenie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin będących w trudnych sytuacjach życiowych, umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka, w miarę możliwości doprowadzanie do życiowego usamodzielnienia oraz ich integracji ze środowiskiem.

Na przestrzeni lat 2008-2013 obserwuje się wzrost liczby rodzin objętych pomocą społeczną. W 2013 r. z systemu pomocy społecznej korzystało 657 rodzin, a w porównaniu z 2008 r. był to wzrost o 9,87 %.

Tabela 21. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną

Liczba rodzin korzystających z systemu pomocy społecznej - Ogółem	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	598	612	649	629	645	657

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Człuchowie

Jak wynika z danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej najczęstszymi powodami korzystania z pomocy społecznej są: bezrobocie, ubóstwo, długotrwała i ciężka choroba oraz niepełnosprawność. Powoli wzrasta liczba rodzin korzystających z pomocy z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, dysfunkcja ta dotyczy w szczególności rodzin niepełnych.

Tabela 22. Powody, liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin				Liczba osób w rodzinie			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Ubóstwo	289	307	361	370	996	1056	1189	1193
Sieroctwo	3	1	3	4	5	3	5	12
Bezdomność	18	14	17	18	25	19	23	24
Potrzeba ochrony macierzyństwa	58	67	55	50	331	372	332	306
- w tym wielodzietność	48	52	44	42	291	315	287	271
Bezrobocie	410	414	411	413	1511	1534	1514	1465
Niepełnosprawność	218	228	229	246	716	732	729	741
Długotrwała lub ciężka choroba	256	259	278	271	923	945	969	919
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, w tym:								
- rodziny niepełne	40	41	42	49	151	159	159	181
- rodziny wielodzietne	10	10	12	12	68	75	84	78
Przemoc w rodzinie	2	3	1	3	10	13	1	6
Alkoholizm	16	21	20	16	29	37	35	27
Narkomania	0	0	0	0	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	4	3	1	6	7	6	1	11
Zdarzenie losowe	0	1	1	0	0	4	4	0
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0	0	0
Kłęska żywiołowa	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Człuchowie

Na przestrzeni analizowanych lat najczęściej udzielanym świadczeniem z systemu pomocy społecznej było świadczenie pieniężne. Duży odsetek osób korzystał też ze świadczeń rzeczowych.

Tabela 23. Wsparcie udzielone przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

Forma pomocy	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie			
	2010	2011	2012	2013
pieniężne	-	483	523	523
rzeczowe	-	351	362	356
schronienie	0	0	0	2
usługi opiekuńcze	16	13	12	12
specjalistyczne usługi opiekuńcze	5	2	3	2
Forma pomocy	Liczba rodzin			
praca socjalna	520	320	432	657
poradnictwo specjalistyczne	0	40	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Człuchowie

Problemy socjalne osób i rodzin rozwiązywane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Człuchowie przekładają się na wydatki realizowane przez budżet samorządu. Koszty te sukcesywnie wzrastają, w 2013 r. w stosunku do 2008r. wzrosły o 8,98 %. W 2013 r. procentowy udział wydatków na zadania z zakresu pomocy społecznej w ogólnych wydatkach z budżetu gminy stanowił 20,9 %.

Tabela 24. Środki z budżetu gminy Człuchów przeznaczone na pomoc społeczną

Przeznaczone na pomoc społeczną - ogółem	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	8 746 583,32	8 201 700,60	8 789 989,57	9 227 874,89	9 462 407,48	9 531 944,86

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Człuchowie

Sport i rekreacja

W gminie Człuchów ważną i nieodzowną część programów edukacyjnych, ochrony zdrowia i rozwoju stanowi kultura fizyczna i sport. Gmina posiada dogodne warunki do uprawiania różnych dyscyplin sportowych oraz rekreacji przez budowę nowoczesnej infrastruktury. Głównymi obiektami sportowo – rekreacyjnym na terenie gminy są:

- kompleks sportowy w Dębnicy, na który składają się: pełnowymiarowe boisko trawiaste 65 m x 108 m z systemem nawadniania, budynek zaplecza socjalnego o powierzchni użytkowej 693,70 m², boisko wielofunkcyjne o nawierzchni poliuretanowej 30 m x 50 m oraz boisko z trawy syntetycznej 30 m x 62 m, trybuny na 650 oraz 60 miejsc;
- hala widowiskowo – sportowa w Wierchowiu Dworcu o wymiarach 24 m x 48 m i powierzchni użytkowej 1373,56 m², boisko wielofunkcyjne o nawierzchni poliuretanowej 30 m x 50 m oraz boisko z trawy syntetycznej 30 m x 62 m, trybuny na 60 miejsc;
- hala widowiskowo – sportowa w Polnicy o wymiarach 24 m x 48 m i powierzchni użytkowej 1373,56 m²;
- kompleks sportowy w Polnicy, na który składają się: dwa boiska trawiaste 60 m x 90 m oraz 65 m x 100 m, w tym jedno z systemem nawadniania, budynek zaplecza socjalnego o powierzchni użytkowej 687,21 m², trybuny na 208 miejsc;
- kompleks turystyczno-rekreacyjny w Głędowie, w skład którego wchodzi boisko sportowe o nawierzchni trawiastej 67 m x 98 m; muszla koncertowa, dwie wiaty, grill, plac zabaw, trybuny na 60 miejsc, zaplecze socjalne z siłownią oraz sauną;
- boisko wielofunkcyjne w Stołecznie o nawierzchni z trawy syntetycznej 29 m x 50 m, trybuny na 60 miejsc, skocznia w dal;
- boisko wielofunkcyjne w Bukowie o nawierzchni z trawy syntetycznej 29 m x 50 m trybuny na 60 miejsc, skocznia w dal;
- boisko wielofunkcyjne w Rychnowach o nawierzchni z trawy syntetycznej 22 m x 44 m, trybuny na 60 miejsc, plac zabaw, skocznia w dal;
- boisko wielofunkcyjne w Biskupnicy o nawierzchni z trawy syntetycznej 18 m x 26 m, plac zabaw;

- teren rekreacyjny na Jeziorze Rychnowskim składający się z: plaży, boiska do gry w piłkę plażową 9 m x 18 m, placu zabaw, wiaty, grilla, miejsca na ognisko oraz pomostu pływającego w kształcie litery „T” 18 m x 27 m.

W miejscowościach: Barkowo, Biskupnica, Brzeźno (wieś), Brzeźno (osada), Bukowo, Bukowo Człuchowskie, Chrzastowo, Chrzastówko, Czarnoszyce, Dobojewo, Jaromierz, Jęczniki Małe, Jęczniki Wielkie, Kiełpin, Kołdowo, Krępsk, Nieżywiec, Rychnowy, Sieroczyn, Stołczno, Wierzchowo, Wierzchowo Dworzec zlokalizowane są boiska trawiaste do gry w piłkę nożną.

W oparciu o istniejącą infrastrukturę działają kluby sportowe, takie jak: Gminny Klub Sportowy Koral Dębica, UKS „Nowi” BOXING Polnica, UKS „Wiking” Rychnowy oraz Ludowe Zespoły Sportowe.

Opieka zdrowotna

Na terenie gminy Człuchów funkcjonuje tylko 1 przychodnia lekarska w Polnicy. Zasadniczo mieszkańcy gminy korzystają z podstawowej opieki zdrowotnej, ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, leczenia szpitalnego, rehabilitacji leczniczej, czyli usług leczniczych świadczonych przez Samodzielny Powszechny Zespół Opieki Zdrowotnej w Człuchowie oraz niepubliczne gabinety lekarskie zlokalizowane na terenie miasta Człuchowa.

2.5. Rolnictwo

Ze względu na znaczny udział użytków rolnych w całkowitej powierzchni ziemi (ponad 55 %) rolnictwo jest ważnym działem lokalnej gospodarki.

Rzeźba terenu gminy jest korzystna pod względem rolniczym, możliwa jest uprawa roślin bardziej wymagających, jednak niezbędne jest zastosowanie odpowiedniej agrotechniki i regulacja odczynu gleby.

Zgodnie z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku na terenie gminy funkcjonowało 765 gospodarstw rolnych. W zakresie struktury obszarowej przeważają gospodarstwa małe, o areale od 1 do 5 ha, które stanowią 31,76 % ogółu gospodarstw. Grupa gospodarstw w przedziale od 15 ha i więcej stanowi ponad 27 %.

Tabela 25. Struktura agrarna w gminie Człuchów wg PSR 2002 i 2010

Obszar gospodarstwa w ha	Liczba gospodarstw w roku 2002		Liczba gospodarstw w roku 2010	
	Jedn.	%	Jedn.	%
do 1 ha włącznie	335	28,41	108	14,12
1-5 ha	356	30,20	243	31,76
5-10 ha	138	11,70	130	16,99
10-15 ha	114	9,67	72	9,41
15 ha i więcej	230	19,51	206	26,93
300-500	2	0,16	2	0,26
500-1000	3	0,25	3	0,39
ponad 1100	1	0,08	1	0,13
Razem	1179	100	765	100

Źródło: Bank Danych Lokalnych, wg Narodowego Spisu Rolnego 2002, 2010

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r. w gminie Człuchów, w porównaniu z Powszechnym Spisem Rolnym z 2002 r., wskazują na spadkową tendencję liczby gospodarstw rolnych, przy jednoczesnym zwiększeniu ich średniej powierzchni ogólnej (z 15,08 ha do 20,46 ha).

Istniejące trendy w strukturze zasiewów w gminie Człuchów w latach 1989-2010 na bazie przeprowadzonych spisów rolnych w 1989, 2002 i 2010 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26. Wybrane zasiewy (w ha) w gminie Człuchów w latach 1989-2010 wg siedziby użytkownika

Ziemniopłody	1989		2002		2010	
	gospodarka całkowita	w tym gospodarka indywidualna	gospodarka całkowita	w tym gospodarka indywidualna	gospodarka całkowita	w tym gospodarka indywidualna
Zboża ogółem	8306	4793	11936	10602	9030,91	7790,07
Ziemniaki	2061	1580	650	650	330,22	314,28
oleiste	512	82	328	245	1723,55	762,99
kukurydza	411	15	228	79	(-)	(-)
pozostałe	335	70	34	32	19,84	8,83

Źródło: Dane Bank Danych Lokalnych

W analizowanym okresie obszar obsiany zbożami ulegał zmianie, w 2002 r. wzrósł o 43,7 % w stosunku do 1989 r., a w 2010 r. spadł o 14,82 % w porównaniu z 2002 r. Od 1989 r. do 2010 r., obserwuje się bardzo duży spadek upraw ziemniaka i to o 83,98 % oraz znaczący wzrost upraw roślin oleistych o 236,63 %.

Drastycznie pomniejszona powierzchnia uprawy ziemniaka spowodowana była brakiem koniunktury i sprowadza się głównie do produkcji ziemniaków jadalnych. Produkcja sadzeniaków stała się dla rolników nieopłacalna z uwagi, na brak rynku zbytu. Przy obecnych cenach ziemniaka atrakcyjniejsze są zboża, na które można dodatkowo uzyskać dopłaty unijne (do ziemniaków brak dopłat, tzw. uzupełniającej płatności obszarowej (UPO)). Wzrost upraw roślin oleistych wiąże się głównie z uprawą rzepaku (atrakcyjna cena).

Na terenie gminy Człuchów, w skali gospodarki całkowitej, istnieje tendencja do prowadzenia produkcji roślinnej głównie w zakresie czterech podstawowych zbóż. Niemniej struktura zasiewów świadczy o prowadzonym zmianowaniu roślin, który ogranicza degradację gleby.

Obecnie struktura zasiewów jest podyktowana zapotrzebowaniem na produkty i cenami rynkowymi. Rolnicy wybierają atrakcyjniejsze rozwiązania. Kierunek zasiewów w dużej mierze uzależniony jest od możliwości uzyskania dopłat bezpośrednich z UE.

Obsada inwentarza żywego w latach 1989 – 2010 wykazuje dużą tendencję zniżkową. Postępuje sukcesywny spadek pogłowia bydła. Można przyjąć, że od 1989 r., co 10 lat ubywa ponad 1/3 ogółu bydła, tendencja schyłkowa dotyczy również krów. W latach 1989 – 2010 liczba krów zmniejszyła się o 77,1 %. Spadek obsady krów wiąże się także z tym, że przeważały one w gospodarstwach wielkotowarowych i dotknięte były białaczką. Krowy te ze względów sanitarnych musiały zostać wyeliminowane. Również ceny żywca wołowego nie są atrakcyjne.

Różnica w hodowli trzody chlewnej w latach 1989-2002 jest nieznaczna (w roku 2002 istniał trend wzrostowy podyktowany ceną żywca trzody chlewnej), ale już 2010 r. następuje ponad 50% spadek w stosunku do 2002 r. W ostatnich latach cena jednostkowa żywca nie wykazuje znaczących tendencji wzrostowych, stąd produkcja zwierzęca staje się mniej atrakcyjna ekonomicznie niż produkcja roślinna.

Podczas ostatniego spisu rolnego w 2010 r. nie odnotowano owiec na terenie gminy, natomiast liczba koni od 2002 r. utrzymuje się na równym poziomie: 95-94 sztuk.

Tabela 27. Pogłowie inwentarza żywego (sztuki fizyczne) w gminie Człuchów w latach 1989 -2010

Wyszczególnienie	1989		2002		2010	
	gospodarka całkowita	w tym gospodarka indywidualna	gospodarka całkowita	w tym gospodarka indywidualna	gospodarka całkowita	w tym gospodarka indywidualna
bydło	3645	2974	2210	1892	1008	864
w tym krowy	1348	1456	824	730	310	270
trzoda chlewna	12372	6910	13466	11032	6240	5792
w tym lochy	1014	726	1281	1084	650	584
owce	381	18	12	12	0	0
konie	9	9	95	95	94	94

Źródło: Dane Bank Danych Lokalnych

W produkcji i skupie mleka, w bezpośrednich przekazach GUS, brak jest gminnych osiągnięć. Z chwilą wejścia Polski do Unii Europejskiej produkcja mleka na rynek ograniczona jest administracyjnie przez system tzw. kwot mlecznych, który jest jednym z podstawowych elementów regulacji mleka wprowadzanego do obrotu. Kwota mleczna rozliczana jest przez Agencję Rynku Rolnego.

Przebudowa stada bydła spowodowała zmniejszenie zainteresowania produkcją siana oraz spadek obszaru objętego pod rośliny pastewne. Powstałe nadwyżki słomy wykorzystywane są przez rolników do nawożenia gleby (w postaci siewki) lub zbywane na potrzeby gminy, która skupioną słomę wykorzystuje do ogrzewania szkół. W gminie Człuchów na potrzeby czterech kotłowni na słomę przy szkołach w: Polnicy, Barkowie, Wierzchowie i Rychnowach skupowanych jest około 155 ton na sezon grzewczy w jednej szkole.

2.6. Podmioty gospodarcze

Sfera gospodarcza

O sile gospodarki danego regionu i jego potencjale decyduje liczba i struktura skutecznie działających podmiotów gospodarczych. Analizując dane Banku Danych Lokalnych dotyczące liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Gminy Człuchów w latach 2009-2013 zauważa się w tej sferze trend wzrostowy. Na koniec roku 2013 odnotowanych zostało 685 jednostek, w porównaniu do 2009 r. nastąpił wzrost o 18,72 %.

Największy udział w budowaniu struktury podmiotów gospodarczych gminy Człuchów należy do jednostek gospodarczych sekcji G - handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (24,67 %), sekcji F – budownictwo (12,55 %), sekcji C - przetwórstwo przemysłowe (12,40 %), sekcji A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (10,07 %) oraz sekcji H – Transport i gospodarka magazynowa (7,44 %).

Tabela 28. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie Człuchów w latach 2009-2013

Podmioty wpisane do rejestru Regon wg sekcji PKD 2007	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	577	621	640	663	685
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	62	70	73	71	69
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	0	0	0	1	1
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	77	86	80	78	85
Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	1	1	3	3
Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	3	3	4	4	4
Sekcja F - Budownictwo	88	88	84	87	86
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	138	151	156	163	169
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	43	44	45	47	51
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	15	13	14	13	12

Sekcja J - Informacja i komunikacja	5	4	6	6	8
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	5	8	8	8	9
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	10	10	11	13	14
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	32	38	39	44	45
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	7	12	14	16	16
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	9	9	9	9	9
Sekcja P - Edukacja	19	19	23	21	24
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	22	22	28	31	32
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	12	14	15	15	14
Sekcja S i T – Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	30	29	30	33	34

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Wśród ogółu podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie Człuchów, największą grupę stanowią podmioty skupione w sektorze prywatnym (97,22 % ogółu podmiotów). W latach 2009-2013 liczba jednostek tego sektora była zmienna, lecz ze stałą tendencją wzrostową, w 2013 r. wartość ta wzrosła o 19,14 %, w porównaniu z 2009 r. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (82,73 %) stanowią największy odsetek w sektorze prywatnym, niewielki udział należy do spółek handlowych, stowarzyszeń i organizacji społecznych (10,21 %) oraz spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego (1,35 %). Marginalnie zaznacza się obecność fundacji i spółdzielni (po 2 jednostki).

Liczba jednostek sektora publicznego, stanowiącego zaledwie 3,12 % rynku w roku 2009 wynosiła 14 jednostek i od 2011 r. wzrosła o jedną jednostkę.

Tabela 29. Podmioty gospodarki narodowej wg sektorów własnościowych w latach 2009 – 2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	577	621	640	663	685
Sektor publiczny - ogółem	18	18	19	19	19
Sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	14	14	15	15	15
Sektor prywatny - ogółem	559	603	621	644	666
Sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	469	506	522	534	551
Sektor prywatny - spółki handlowe	32	36	37	42	46
Sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	9	9	10	10	9
Sektor prywatny - spółdzielnie	1	1	2	2	2
Sektor prywatny - fundacje	1	1	1	2	2
Sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	18	19	19	22	22

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Ważnym elementem oceny skali prowadzonej działalności gospodarczej jest struktura liczby przedsiębiorstw według liczby zatrudnionych osób. Z danych zawartych w Banku Danych Lokalnych wynika, że w 2013 r. największy udział w strukturze przedsiębiorstw gminy miały małe podmioty zatrudniające do 9 pracowników (95,6 % ogółu jednostek). Niewiele, bo 26 jednostek, zatrudnia w granicach od 10 do 49 pracowników, a jedynie 4 podmioty wykazują zatrudnienie od 50 do 249 pracowników.

Sfera gospodarcza gminy Człuchów jest różnorodna. Do znaczących firm na terenie gminy Człuchów zaliczyć należy: Canpol Sieroczyn (stacja paliw, restauracja, salon samochodowy, ZOO); Zakład Wyrobów z Drewna Meble S. J. Polaszek Zagórki; Zakład Przemysłu Drzewnego Poltarex Polnica; PKT Zagórki (instalacje sanitarne), Asmet Głędowo (nowoczesne układy wydechowe, tłumiki samochodowe).

Władze gminy stworzyły ofertę gospodarczą dla potencjalnych inwestorów, w postaci terenów budowlanych (tereny pod mieszkalnictwo, rzemiosło, usługi, przemysł) oraz preferencji podatkowych.

Na terenie gminy, na obszarze około 30 ha, zlokalizowana jest Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna w Zagórkach.

Rynek pracy

W analizowanym okresie, tj. w latach 2009 – 2013 wielkość zatrudnienia w gminie Człuchów była zmienna. Porównując liczbę zatrudnionych w roku 2013 z rokiem 2009 należy stwierdzić, że wartość ta zmalała o 7,89 %. Liczba zatrudnienia najniższą wartość przyjmuje w 2012 r. (1249 osób), po czym nieznacznie wzrasta (o 11 osób). W 2013 r. na 6 972 osób będących w wielu produkcyjnym w stosunku pracy pozostawało 1 260, tj. 18,55 %.

Tabela 30. Pracujący⁸ w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem pracujący	1 368	1 422	1 380	1 249	1 260
Mężczyźni	901	946	894	744	738
Kobiety	467	476	486	505	522

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W analizowanym okresie liczba osób pozostających bez pracy zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy sukcesywnie wzrastała, poza rokiem 2011, w którym odnotowano najniższe wartości. W 2013 r. liczba bezrobotnych w porównaniu z rokiem 2009 wzrosła o ponad 5,41 %. Wśród osób pozostających bez pracy większość stanowią kobiety, w 2013 r. stanowiły ponad 56 % ogólnej liczby bezrobotnych.

Tabela 31. Bezrobotni zarejestrowani wg płci

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Bezrobotni ogółem	961	970	844	1 000	1 013
Mężczyźni	389	382	314	442	441
Kobiety	572	588	530	558	572

Źródło: Bank Danych Lokalnych

⁸ Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstw indywidualnych w rolnictwie.

Analizując udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Człuchów stwierdza się, że utrzymuje się on na porównywalnym poziomie, ponad 14 %, oprócz roku 2011, w którym odnotowano najniższe bezrobocie.

Tabela 32. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Bezrobotni zarejestrowani w liczbie ludności w wieku produkcyjnym - ogółem	14,3	14,3	12,3	14,5	14,5
Kobiety	18,5	18,9	17,1	17,7	18,1
Mężczyźni	10,8	10,4	8,4	11,7	11,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Według informacji o aktywizacji zawodowej bezrobotnych w gminie Człuchów⁹ w okresie styczeń – maj w latach 2011 - 2013, dominującą grupą wśród bezrobotnych były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym, w przedziale wiekowym 24 – 34 lata. Dane te charakteryzują poniższe tabele.

Tabela 33. Struktura bezrobotnych gminy Człuchów –wg wykształcenia

Wykształcenie	2011	2012	2013
wyższe	25	30	23
policealne i średnie zawodowe	158	163	158
średnie ogólne	70	69	82
zasadnicze zawodowe	345	303	349
gimnazjalne i niżej	351	347	408

Źródło: Informacja PUP o aktywizacji zawodowej bezrobotnych w gminie Człuchów w okresie styczeń-maj 2011-2013, udostępniona przez UG Człuchów.

⁹ Dokument opracowany przez Powiatowy Urząd Pracy w Człuchowie.

Tabela 34. Struktura bezrobotnych gminy Człuchów –wg wieku

Bezrobotni według wieku	2011	2012	2013
do 24 lat	242	249	231
25-34 lata	252	237	282
35-44 lata	188	182	207
45-54 lata	191	171	197
powyżej 54 lat	75	73	103

Źródło: Informacja PUP o aktywizacji zawodowej bezrobotnych w gminie Człuchów w okresie styczeń-maj 2011-2013, udostępniona przez UG Człuchów.

Wg stanu na dzień 31.05.2013 r., wśród ogółu bezrobotnych (1020 osób) było:

- długotrwale bezrobotnych: 550 osób, w tym 339 kobiet,
- bez kwalifikacji zawodowych: 501 osób, w tym 278 kobiet,
- bez doświadczenia zawodowego: 229 osób, w tym 150 kobiet,
- niepełnosprawnych: 58 osób, w tym 29 kobiet,
- dotychczas niepracujących: 195 osób, w tym 130 kobiet.

Ogólnie można stwierdzić, że bezrobocie w gminie Człuchów dotyka szczególnie osoby młode o niskim poziomie wykształcenia.

Na dzień 31.12.2013 r. stopa bezrobocia w powiecie człuchowskim¹⁰ wynosiła 24,1 %, wartość ta była wyższa od wskaźnika dla kraju (13,4 %) i województwa (13,2 %).

3. Turystyka

Zasadniczym atutem gminy Człuchów w zakresie rozwoju turystyki są walory krajobrazowe i przyrodnicze, głównie w północnej i północno-zachodniej jej części. Na terenie gminy znajduje się 20 jezior, ponad 36 % powierzchni gminy zajmują lasy. Na terenie gminy znajduje się odcinek zielonego szlaku rowerowego Greenway - Naszyjnik Północy, przebiegający przez tereny 30 gmin Pomorza Środkowego i czterech województw (o łącznej długości 870 km).

¹⁰ <http://www.pupczluchow.pl/Urzad/Analizy-i-statystyki/Stopa-bezrobocia>

Gmina oferuje przytulnie urządzonej teren rekreacyjno-wypoczynkowy o pow. 2 ha nad Jeziorem Rychnowskim. W bardzo dobrej lokalizacji, z dala od zgiełku zatoczonych plaż mogą tu wypoczywać całe rodziny.

Tabela 35. Szlaki pieszo-rowerowe na terenie gminy Człuchów

Wyszczególnienie	Przebieg trasy	Główne atrakcje
Trasa 1 „Szlakiem komturów człuchowskich”	Człuchów-Skórzewo-Biskupnica- Chrzastowo-Chrzastówko-Słupia- Myślągoszcz-Debrzno; długość trasy 25,8 km	Rezerwat „Sosny”, kościół p.w. Św. Krzyża w Biskupnicy, kościół w Słupi; pomnik poległych w I Wojnie Światowej w Słupi, grodziska w Myślągoszczy, kąpielisko nad jeziorem Żuczek, fragmenty murów miejskich w Debrznie.
Trasa 5 „Chrobotkowa”	Przechlewo-Imielno-Płaszczycyca- Polnica-Człuchów; długość trasy 20,3 km	Kościół w Przechlewie p.w. św. Anny, późnobarokowy dwór w Imielnie, kościół w Polnicy p.w. Świętej Trójcy, kościół p.w. św. Józefa w Polnicy
Trasa 6 „Głazów narzutowych”	Przechlewo-Dolinka-Rzeczenica- Grodzisko-Olszanowo- Biskupnica-Skórzewo-Człuchów; długość trasy 37,2 km	Kościół w Przechlewie p.w. św. Anny, późnobarokowy dwór w Imielnie, kościół p.w. Świętej Trójcy i kościół p.w. św. Józefa w Polnicy, głazy narzutowe w Grodzisku i Olszanowie, wieża obserwacyjna koło Olszanowa, rezerwat „Sosny”
Trasa 8 „Dwóch serc”	Człuchów-Skórzewo-Biskupnica- Chrzastowo-Chrzastówko- Człuchów; długość trasy 24 km	rezerwat „Sosny”, kościół p.w. Świętego Krzyża w Biskupnicy
Trasa 9 „Niedzielną”	Człuchów-Polnica-Czarnoszyce- Charzykowy-Nieżywieć- Krzyżanki-Człuchów; długość trasy 36,8 km	Jeziro Kłodzko Małe, kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy, kościół p.w. św. Józefa w Polnicy, wzgórze Wolność, Charzykowy (kąpielisko)
Trasa 10 „Jagodowy”	Człuchów-Skórzewo-Nowosiółki- Marysin-Wandzin-Płaszczycyca- Lisewo-Dobrzyń-Rybakówka- Krepsk-Skórzewo-Człuchów, długość trasy 41,4 km	Rezerwat „Sosny”, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła w Krepsku, Jezioro Wandzińskie
Trasa 11 „Wokół jezior”	Człuchów-Skórzewo-Krepsk- Rybakówka-Szczytno-Dolinka- Koprzywnica-Rzewnica- Gwieździn-Garsk-Krepsk- Człuchów, długość trasy 51,2 km	Rezerwat „Sosny”, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła w Krepsku, Jezioro Wandzińskie
Trasa 13 „Hetmana Koniecpolskiego”	Człuchów-Skórzewo-Krepsk- Olszanowo-Łoża-Raciniewo- Domisław-Czarne, długość trasy 40 km	Rezerwat „Sosny”, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła w Krepsku, jezioro Krepsko, grodziska nad jez. Krepsko, Kościół p.w. Św. Franciszka i głaz narzutowy w Olszanowie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Człuchów

Dużym zainteresowaniem cieszą się ścieżki pieszo-rowerowe, którymi poruszają się nie tylko amatorzy dwóch kółek, ale również coraz popularniejsze staje się nordic walking. Wybudowane już zostały ścieżki rowerowe: Człuchów – Rychnowy, Człuchów – Głędowo, Człuchów – stacja benzynowa Canpol. W przygotowaniu są kolejne inwestycje: ścieżka Canpol – Jaromierz, Człuchów – Sieroczyn. Planowana jest też budowa ścieżki z Rychnów do gminy Chojnice. O ścieżkę rowerową zabiegają także mieszkańcy wsi Dębica i Polnica.

Do atrakcji turystycznych gminy Człuchów należy zaliczyć kościoły drewniane z II połowy XVIII w. w miejscowościach: Kiełpin, Krępsk i Polnica oraz kościoły murowane: kościół filialny pw. Św. Trójcy z początku XX w. w Barkowie, kościół parafialny z 1894 r. w Dębicy wraz z wieżą drewnianą wybudowaną w 1796 r., a także kościół z XV w. w Głędowie wraz z przykościelnym cmentarzem z XVIII w.

Z nowoczesnych ośrodków, z powodzeniem funkcjonuje tu firma Canpol w Sieroczynie, która kojarzona jest nie tylko z wzorcową stacją paliw, ale także z centrum rekreacji, rozrywki i wypoczynku (z noclegami). W skład całego kompleksu wchodzi: najdłuższy w Polsce północnej otwarty tor kartingowy, restauracja, chata biesiadna z grillem, centrum motoryzacyjne (salon Opla, serwis, autokomis), plac zabaw dla dzieci, miejsca piknikowe, ZOO (50 gatunków zwierząt, m.in.: zebry, hipopotam, żubry, lwy), noclegi, pokoje gościnne i apartamenty, centrum handlowe 24H, jak również kantor wymiany walut.

Wśród kilku gospodarstw agroturystycznych zlokalizowanych w pobliżu przepięknych jezior wyróżnia się gospodarstwo „U garncarza” w Sokolu, oferujące prowadzenie warsztatów garncarskich, organizację szkoleń we własnym gospodarstwie agroturystycznym, a także prowadzące wyrób i sprzedaż naczyń glinianych. Z kolei w Gospodarstwie Agroturystycznym "Grzybowo" w Polnicy można nie tylko wypocząć, ale przyrzyć się hodowli danieli.

Według Banku Danych Lokalnych gmina Człuchów dysponuje trzema obiektami noclegowymi, w tym dwoma całorocznymi. Łączna liczba miejsc noclegowych to 233, w tym 53 całoroczne. W 2013 roku z noclegów skorzystało 2735 turystów, z czego 839 osób to obcokrajowcy. Na terenie gminy Człuchów znajduje się jeden ośrodek wczasowy, oferujący 180 miejsc noclegowych.

4. Sytuacja finansowa gminy

Podstawowym zadaniem jednostki samorządu terytorialnego jest jak najpełniejsze zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej. Stąd chcąc urzeczywistnić cele ujęte w niniejszym Programie, gmina Człuchów musi wykazać się zdolnością kredytową i wiarygodnością finansową. Podstawowym instrumentem zarządzania finansami gminy jest budżet, który pozwala zaplanować jak rozdysponować dostępne środki finansowe.

Analizując budżet gminy Człuchów w latach 2008-2013 należy stwierdzić, że dochody wykazywały tendencję wzrostową z nieznacznymi spadkami w 2011 i 2012 roku. W 2013 roku, w relacji do 2008 roku, ogólna wartość dochodów wzrosła o 32,47 %. Podobnie kształtował się dochód w przeliczeniu na jednego mieszkańca, w 2008 roku wynosił on 3370,74 zł, zaś w 2013 – 4341,62 zł (wzrost o 28,80 %).

Na przestrzeni omawianych lat wzrosła także ogólna wartość wydatków z kwoty 33 937 931,38 zł w 2008 roku do kwoty 45 660 473,26 zł w 2013 roku. Wydatki ogółem na 1 mieszkańca odznaczały się tendencją wzrostową do 2011 przyjmując wartość 4 780,80 zł, niemniej w kolejnych latach nastąpił już spadek wartości tego wskaźnika, do kwoty 4 267,33 zł w 2013 roku.

Tabela 36. Dochody budżetu gminy Człuchów w latach 2008 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dochody ogółem	35 069 147,38	39 953 796,94	44 648 433,62	44 471 869,84	44 439 655,08	46 455 308,89
<i>w tym własne</i>	13 843 928,52	17 101 361,67	20 095 669,67	21 445 278,56	20 559 408,07	22 658 541,66
Środki pozyskane z UE	207 944,00	1 753 625,14	1 812 936,31	1 864 324,98	2 060 932,46	4 393 763,25
Dochody ogółem na 1 mieszkańca	3370,70	3824,43	4236,09	4191,82	4173,91	4341,62

Źródło: Bank Danych Lokalnych

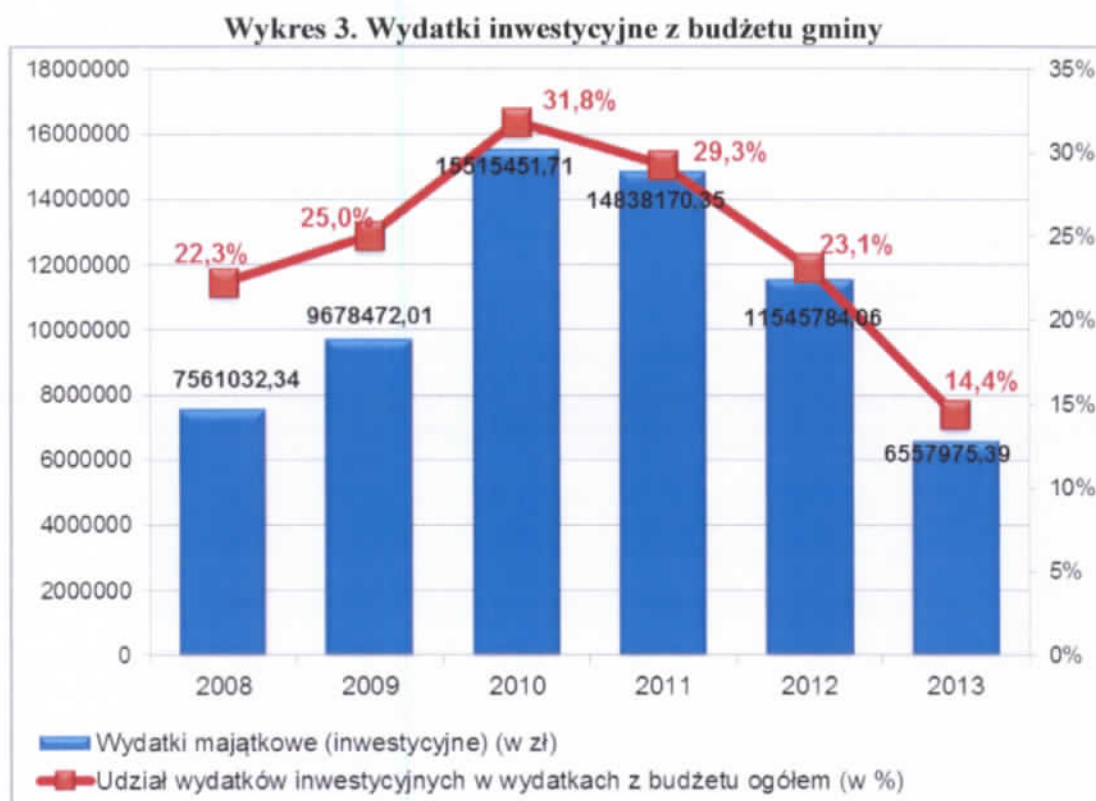
Tabela 37. Wydatki budżetu gminy Człuchów w latach 2008 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wydatki ogółem	33 937 931,38	38 675 018,04	48 730 011,10	50 623 898,15	49 901 120,24	45 660 473,26
Wydatki majątkowe inwestycyjne	7 561 032,34	9 678 472,01	15 515 451,71	14 838 170,35	11 545 784,06	6 557 975,39
Wydatki ogółem na 1 mieszkańca	3 262,01	3 702,02	4 623,34	4 780,80	4 686,87	4 267,33

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Bardzo ważnym elementem planowania budżetowego jest wydzielenie środków na wydatki inwestycyjne, świadczące o dążeniu władz lokalnych do poprawy jakości przestrzeni publicznej, a tym samym do rozwoju gospodarczego gminy. Najwyższą wartość w budżecie gminy Człuchów przyjęły one w 2010 roku i stanowiły 15 515 451,71 zł, tj. 31,8 % ogółu wydatków, lecz w kolejnych latach nastąpił ich spadek: w 2011 roku – stanowiły 29,3 %, 2012 roku – 23,1 %, a w 2013 roku 14,4%.

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Sytuacja finansowa gminy Człuchów w latach 2008-2009 charakteryzowała się przewagą dochodów nad wydatkami. W kolejnych trzech latach stan ten uległ odwróceniu, czego efektem był ujemny wynik finansowy. Ostatni analizowany rok – rok 2013 zakończono nadwyżką budżetową.

Narzędziem wieloletniego planowania finansowego w jednostkach samorządu terytorialnego jest Wieloletnia Prognoza Finansowa, która obejmuje prognozę m.in. takich parametrów budżetowych jak: dochody bieżące oraz wydatki bieżące budżetu, dochody majątkowe oraz wydatki majątkowe budżetu, wynik budżetu wraz ze

wskazaniem przeznaczenia nadwyżki albo sposobu sfinansowania deficytu, przychody i rozchody budżetu, z uwzględnieniem długu zaciągniętego oraz planowanego do zaciągnięcia. Obligatoryjnym elementem prognozy jest też kwota długu jednostki samorządu terytorialnego wraz ze wskazaniem sposobu sfinansowania jego spłaty.

Według przyjętej przez Radę Gminy Człuchów Wieloletniej Prognozy Finansowej na lata 2014 – 2025 zachowana zostanie relacja, o której mowa w art. 243 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157 poz.1240). Stosunek planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań do dochodów w każdym roku przyjmuje wartość niższą niż wartość dopuszczalnego wskaźnika spłaty zobowiązań. Teza ta znajduje potwierdzenie w uchwale Nr 134/g219/F/IV/13 Składu Orzekającego Regionalnej Izby Obrachunkowej w Gdańsku z dnia 25 listopada 2013 r. w sprawie opinii o projekcie uchwały w sprawie wieloletniej prognozy finansowej gminy Człuchów na lata 2014-2025.

Powyższy wyznacznik wskazuje na możliwości finansowe Gminy Człuchów w urealnianiu przyszłych inicjatyw. Sytuacja ta jest niezwykle ważna z perspektywy realizacji celów niniejszego Programu.

O powodzeniu realizacji celów nakreślonych w ramach niniejszego Programu decydować może także efektywność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym środków z funduszy Unii Europejskiej. Lata 2014-2020, które ujmuje przedmiotowy dokument pokrywają się z nową perspektywą UE. Otwierają się więc duże możliwości w pozyskiwaniu finansowania na realizację działań, których wdrożenie jest niezbędne do osiągnięcia w 2020 roku stanu określonego w wizji gminy.

Rozpatrując skuteczność działania gminy Człuchów na płaszczyźnie pozyskiwania środków zewnętrznych należy stwierdzić, że w latach 2004 – 2014 pozyskała ona środki na realizację przedsięwzięć w ramach programów:

Rycina 2. Wykaz wartość środków unijnych pozyskanych na realizację inwestycji przez gminę Człuchów w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Człuchowie

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013

1. Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowościach: Kołdowo, Piaskowo, Dąbki, Nowosiółki.
2. Dziedzictwo i Kultura małych ojczyzn w Powiecie Człuchowskim – remont zabytkowych obiektów sakralnych i wykorzystanie ich do celów kultury, edukacji i poprawy atrakcyjności turystycznej regionu.
3. Kraina Czystych Jezior i Rzek – budowa ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej.
4. Rozbudowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Brzeźno wraz z zagospodarowaniem terenu.
5. Budowa placów zabaw na terenie miejscowości Polnica oraz Jaromierz.
6. Budowa boiska wielofunkcyjnego w Bukowie.
7. Budowa boiska wielofunkcyjnego w Stołcznie.

8. Budowa instalacji solarnych na obiektach użyteczności publicznej oraz budynkach mieszkańców w ramach programu „Energia słoneczna dla każdego”.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007 – 2013

9. Sprawnie funkcjonująca administracja samorządowa gwarancją konkurencyjności gmin powiatu bytowskiego i człuchowskiego.
10. Mobilna kobieta za kółkiem - kurs prawa jazdy dla kobiet.
11. Otwarcie na rynku pracy - rozwój dialogu między pracodawcami i osobami poszukującymi pracy na człuchowskim rynku pracy.
12. Letni obóz integracyjny dla dzieci z Gminy Człuchów.
13. Pomysł na integrację - staże i kursy dla mieszkańców Gminy Człuchów.
14. Uwierz w siebie - zajęcia dodatkowe i pozalekcyjne dla uczniów.
15. Możesz więcej- zajęcia dodatkowe i pozalekcyjne dla uczniów.
16. Przedszkole - weselej niż w szkole - utworzenie 2 punktów przedszkolnych w Rychnowach i Biskupnicy.
17. Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III szkół podstawowych Gminy Człuchów.
18. Akademia Aktywnego Człowieka - szkolenia dla mieszkańców.
19. My name is Zuzia - kurs języka angielskiego dla dzieci.
20. Przedszkole - weselej niż w szkole 2 - utworzenie dodatkowej grupy przedszkolnej w Rychnowach.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

21. Budowa oraz remont obiektów sportowych w Rychnowach, Głędowie i Polnicy.
22. Budowa budynku zaplecza dla kompleksu sportowego w Dębnicy.
23. Budowa budynku sportowego na terenie kompleksu sportowego w Polnicy.
24. Remont świetlicy wiejskiej w Czarnoszycach.
25. Budowa obiektów małej architektury wraz z zagospodarowaniem terenu w Rychnowach oraz Jęcznikach Małych.
26. Budowa świetlicy wiejskiej w Barkowie.
27. Budowa świetlicy wiejskiej w Dobojewie.
28. Remont świetlicy wiejskiej w Bukowie.

29. Budowa świetlicy wiejskiej w Sieroczynie.
30. Budowa oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Człuchów.
31. Budowa oświetlenia ulicznego na terenie miejscowości Nieżywieć.
32. Ukształtowanie obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych poprzez budowę ulicznego oświetlenia solarnego z wykorzystaniem technologii LED na terenie Gminy Człuchów.
33. Budowa placu zabaw na terenie miejscowości Rychnowy.
34. Budowa placu zabaw na terenie miejscowości Czarnoszyce.
35. Budowa placu zabaw na terenie miejscowości Piaskowo.
36. Budowa placu zabaw na terenie miejscowości Zagórki
37. Budowa placu zabaw na terenie miejscowości Krzyżanki.
38. Zakup wyposażenia do budynku zaplecza w sportowego w Głędowie.
39. Zakup wyposażenia do świetlic wiejskich na terenie Gminy Człuchów.
40. Zakup strojów dla Kół Gospodyń Wiejskich z terenu Gminy Człuchów.
41. Rozbudowa kotłowni na słomę przy Szkole Podstawowej w Wierzchowie Dworcu oraz wykonanie systemu centralnego ogrzewania w Szkole Podstawowej w Bukowie.
42. Budowa kotłowni na słomę przy Szkole Podstawowej w Rychnowach oraz wykonanie systemu centralnego ogrzewania w Szkole Podstawowej w Stołcznie - budynek w Biskupnicy.
43. Budowa kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej na terenie miejscowości Stołczno, Krępsk, Kujanki, Dobojewo, Nowosiółki, Głędowo.
44. Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Polnica.
45. Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Brzeźno.

Program Operacyjny RYBY 2007-2013

46. Rewitalizacja miejscowości poprzez budowę świetlicy wiejskiej w Jęcznikach Małych.
47. Budowa infrastruktury turystyczno - rekreacyjnej w Głędowie.
48. Rewitalizacja miejscowości poprzez budowę boiska wielofunkcyjnego w Biskupnicy.

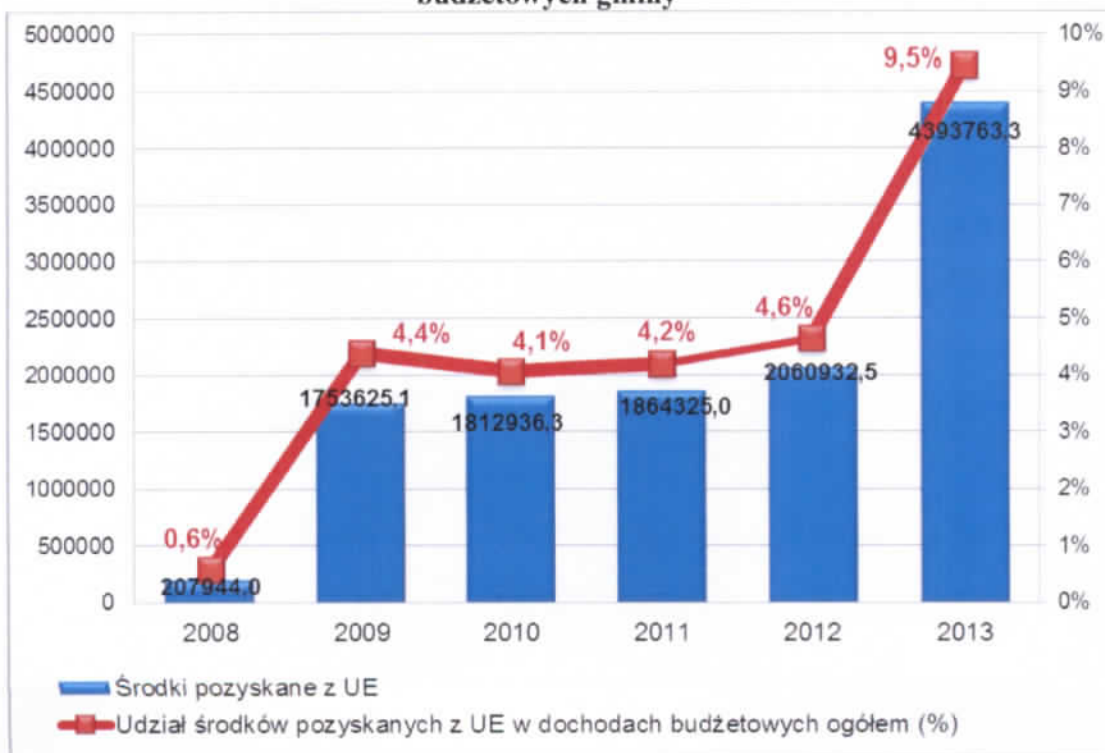
49. Zachowanie różnorodności biologicznej jezior Węgorzyn, Gostudź oraz rezerwatu przyrody jeziora Bardze Małe oraz zabezpieczenie obszaru objętego ochroną przyrody Natura 2000 przed dalszą degradacją poprzez budowę kanalizacji sanitarnej w miejscowości Czarnoszyce.

Programy Operacyjne i sektorowe w latach 2004-2006

- 50. Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Rychnowy.
- 51. Termomodernizacja, wymiana instalacji elektrycznej i wyposażenie świetlicy wiejskiej w Kołdowie.
- 52. Remont świetlicy wiejskiej w Biskupnicy.
- 53. Remont świetlicy wiejskiej w Chrzastowie.

Powyższe dane świadczą o tym, że gmina Człuchów posiada duże doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych.

Wykres 4. Udział środków pozyskanych z Unii Europejskiej w dochodach budżetowych gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych

II. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest metodologiczną konsekwencją i następstwem diagnozy sytuacji w jakiej znajduje się dana jednostka. Metoda ta pozwala na uporządkowanie wiedzy o charakterystyce obszaru, stanowi pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów własnych jednostki oraz wpływu otoczenia, w układzie czterech kategorii:

- S (Strengths) – mocne strony: wewnętrzne czynniki wyróżniające gminę w korzystny sposób w otoczeniu, mające lub mogące mieć wpływ na rozwój gminy, podnoszące atrakcyjność i konkurencyjność gminy;
- W (Weaknesses) – słabe strony: wewnętrzne czynniki mające lub mogące mieć negatywny wpływ na rozwój gminy, braki w potencjałach obniżające pozycję gminy;
- O (Opportunities) – szanse: czynniki w otoczeniu sprzyjające lub mogące sprzyjać rozwojowi gminy, stwarzające szansę korzystnej zmiany;
- T (Threats) – zagrożenia: czynniki w otoczeniu stwarzające niebezpieczeństwo niekorzystnej zmiany, stanowiące bariery w przełamaniu obecnych trudności i blokujące możliwości podejmowania działań na ważnych płaszczyznach, z punktu widzenia rozwoju gminy.

Tabela 38. Analiza SWOT

Uwarunkowania wewnętrzne	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – korzystna lokalizacja gminy - na skrzyżowaniu dróg krajowych nr 22 i 25; – dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna w zakresie dostarczania wody, odprowadzania ścieków, energii elektrycznej, odbioru odpadów; – dogodne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości; – społeczna akceptacja inwestycji; – atrakcyjna oferta terenów budowlanych (mieszkalnictwo, usługi, rzemiosło, przemysł) – atrakcyjna infrastruktura oświatowa i sportowa; – podejmowanie inicjatyw na rzecz 	<ul style="list-style-type: none"> – duży udział ludzi młodych i kobiet wśród bezrobotnych; – niska kwalifikacja osób bezrobotnych; – zły stan niektórych dróg gminnych i powiatowych; – rosnący udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności; – ograniczony dostęp do usług medycznych, szczególnie wysokiej jakości

<p>ochrony środowiska;</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostępność usług telekomunikacyjnych; - atrakcyjne walory krajobrazowe i przyrodnicze; - dobre warunki do wypoczynku i rekreacji; - relatywnie czyste środowisko naturalne; - współpraca z sąsiednimi gminami; 	
Uwarunkowania zewnętrzne	
SZANSE	ZAGOŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - nowa perspektywa finansowa UE; - poprawa koniunktury gospodarczej; - napływ nowych inwestorów; - wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców - rozwój rynku energii odnawialnej (przede wszystkim energetyki wiatrowej, biomasy, fotowoltaiki) 	<ul style="list-style-type: none"> - obciążenie gmin przez państwo nowymi zadaniami bez zabezpieczenia finansowego; - migracja osób wykształconych i wykwalifikowanych; - wzrastający dług publiczny państwa

Źródło: Opracowanie własne

III. MISJA, WIZJA I CELE ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW

MISJA

Misja gminy wyraża cele dostosowane do specyfiki gminy. Jej rolą jest określenie głównych funkcji gminy i jej specyfiki, a także unikatowości w zakresie oferowanych produktów i warunków oraz koncentracja uwagi na realizacji najistotniejszych działań wpływających na poprawę jakości życia mieszkańców. Misja jest opisem sposobu postępowania w celu realizacji wizji gminy, kierując podejmowaniem działań na jej rzecz.

Wspólne dążenie władz samorządowych, mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych do kreowania warunków zrównoważonego rozwoju w celu podnoszenia jakości życia na terenie Gminy Człuchów.

WIZJA

Wizja gminy to z kolei wyraz aspiracji społecznych i wyobrażeń przyszłości. Określa: rangę, atrakcyjność, efekty wykorzystania atutów i szans rozwojowych oraz eliminację problemów i zagrożeń. Wizja jest efektem realizacji zaplanowanych działań w ramach celów operacyjnych; przedstawia obraz gminy – pożądane wyobrażenie przyszłości.

Gmina Człuchów nowoczesnym ośrodkiem, w którym warto inwestować, mieszkać, pracować i wypoczywać.

Aktywni, wykształceni, zintegrowani mieszkańcy; czyste środowisko naturalne; atrakcje kulturowe i przyrodnicze; nowoczesna, zmodernizowana infrastruktura; rozwinięta baza turystyczna; bogata oferta inwestycyjna - wyróżnikami decydującymi o wyjątkowości Gminy Człuchów.

CEL GŁÓWNY

Poprawa warunków i jakości życia w gminie Człuchów.

SPOŁECZEŃSTWO	GOSPODARKA I TURYSTYKA	PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA	ŚRODOWISKO
<p data-bbox="297 472 555 523">Integracja, aktywizacja, kształcenie</p> <ul data-bbox="241 592 589 1217" style="list-style-type: none"> • Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców; tworzenie warunków do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku pracy; • Wspieranie działalności stowarzyszeń, organizacji pozarządowych oraz innych instytucji w zakresie tworzenia atrakcyjnej oferty możliwości spędzania czasu wolnego; podejmowanie działań na rzecz integracji mieszkańców; • Eliminacja zjawiska wykluczenia społecznego; • Podnoszenie jakości usług publicznych i zwiększanie ich dostępności; • Dbałość o wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa mieszkańców; 	<p data-bbox="763 488 981 512">Rozwój gospodarczy</p> <ul data-bbox="685 592 1059 951" style="list-style-type: none"> • Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości; kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; promocja pozarolniczych form działalności; • Wspieranie rozwoju gospodarstw rolnych; • Działania na rzecz rozwoju turystyki, z uwzględnieniem agroturystyki; • Kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; efektywna promocja gospodarcza i turystyczna gminy; 	<p data-bbox="1182 448 1462 552">Nowoczesna, funkcjonalna i przyjazna mieszkańcom przestrzeń i infrastruktura</p> <ul data-bbox="1137 592 1507 999" style="list-style-type: none"> • Zwiększanie dostępności komunikacyjnej m. in. poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej; • Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej; • Tworzenie przestrzeni publicznej sprzyjającej integracji mieszkańców i ich bezpieczeństwu; odnowa zdegradowanych obszarów; • Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego; renowacja obiektów zabytkowych; 	<p data-bbox="1675 488 1865 512">Czyste środowisko</p> <ul data-bbox="1585 592 1955 1031" style="list-style-type: none"> • Ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych; • Zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców; podejmowanie działań zmierzających do wdrażania idei gospodarki niskoemisyjnej; • Zwiększenie udziału energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł w ogólnej ilości wykorzystywanej energii; • Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków;

Rycina 3. Drzewo celów

Cele strategiczne określają potrzeby gminy. Wynikają z wizji gminy i stanowią jej konkretyzację. Są to cele długookresowe, wskazujące działania, które prowadzą do zwiększenia przyszłych możliwości i konkurencyjności gminy. Rozwinięciem celów strategicznych i podstawą do ich osiągnięcia są cele operacyjne, obejmujące krótszy horyzont czasowy. Celom operacyjnym z kolei przyporządkowane są konkretne działania mające wpływ na poprawę jakości życia w gminie Człuchów.

Cele i odpowiadające im działania zostały określone w czterech obszarach tematycznych: przestrzeń i infrastruktura, gospodarka i turystyka, społeczeństwo oraz środowisko.

Obszar strategiczny - SPOŁECZEŃSTWO

CEL STRATEGICZNY I.

Integracja, aktywizacja, kształcenie

CELE OPERACYJNE:

1.1. Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców; tworzenie warunków do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku pracy;

Działania:

- Wyrównanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości świadczonych usług oświatowych;
- Utworzenie nowoczesnych pracowni specjalistycznych w szkołach na terenie gminy oraz wyposażenie ich w odpowiednie materiały dydaktyczne, sprzęt specjalistyczny i narzędzia edukacyjne;
- Zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych i narzędzi niezbędnych do realizacji programów nauczania w zakresie kształtowania u uczniów kompetencji kluczowych;
- Zakup infrastruktury oraz dostosowanie lub adaptacja budynków i pomieszczeń edukacyjnych;
- Przeprowadzanie zajęć edukacyjno-szkoleniowych dla dorosłych;
- Systematyczne podnoszenie kwalifikacji kadry pedagogicznej;
- Pomoc stypendialna dla najzdolniejszej grupy uczniów;

1.2. Wspieranie działalności stowarzyszeń, organizacji pozarządowych oraz innych instytucji w zakresie tworzenia atrakcyjnej oferty możliwości spędzania czasu wolnego; podejmowanie działań na rzecz integracji mieszkańców;

Działania:

- Utworzenie atrakcyjnej oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży; pozyskiwanie funduszy oraz zatrudnienie animatorów;
- Integracja lokalnej społeczności poprzez organizację ogólnodostępnych wydarzeń kulturalnych (zwiększenie inicjatyw kulturalnych);
- Wsparcie inicjatyw społecznych, których celem jest promocja lokalnej kultury, folkloru i tradycji;
- Wsparcie i aktywizacja osób w różnych grupach wiekowych;

1.3. Eliminacja zjawiska wykluczenia społecznego;

Działania:

- Wsparcie dla rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Wprowadzenie programu aktywizacji osób bezrobotnych;
- Organizacja sprawnej pomocy dla osób znajdujących się w trudniej sytuacji życiowej;
- Wspieranie osób zagrożonych ubóstwem;
- Rozwój różnych form wsparcia, w tym także opiekuńczego;
- Doskonalenie systemu pomocy społecznej;
- Włączenie społeczne osób starszych i niepełnosprawnych;
- Eliminacja wykluczenia cyfrowego;

1.4. Podnoszenie jakości usług publicznych i zwiększanie ich dostępności;

Działania:

- Podniesienie usług w zakresie pomocy społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego;
- Wspieranie działań na rzecz gminnego budownictwa mieszkaniowego;
- Zwiększanie dostępności do podstawowej i specjalistycznej opieki lekarskiej;

- Zakup sprzętu (podstawowego i specjalistycznego) dla jednostek zapewniających bezpieczeństwo publiczne;

1.5. Dbalność o wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa mieszkańców;

Działania:

- Budowa ciągów pieszo-rowerowych umożliwiających sprawne poruszanie się po gminie, w tym bezpieczne dotarcie do szkół, obiektów sportowych, zakładów pracy itp.
- Budowa nowych przystanków autobusowych;
- Doposażanie jednostek zapewniających bezpieczeństwo na obszarze gminy;
- Przeprowadzanie działań informacyjnych w obszarze bezpieczeństwa publicznego, w tym akcje informacyjne w placówkach oświatowych;

Obszar strategiczny - GOSPODARKA I TURYSTYKA

CEL STRATEGICZNY 2.

Rozwój gospodarczy

CELE OPERACYJNE:

2.1. Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości; kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; promocja pozarolniczych form działalności;

Działania:

- Organizacja kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe mieszkańców gminy – podnoszenie kwalifikacji i predyspozycji do pracy;
- Wypracowanie mechanizmów wspierających i promujących zatrudnienie mieszkańców gminy;
- Uzbrajanie terenów inwestycyjnych oraz ich promocja;
- Promocja gminy jako ośrodka atrakcyjnego do rozwoju działalności gospodarczej;
- Promowanie możliwości pozyskiwania środków finansowych na rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej;

2.2. Wspieranie rozwoju gospodarstw rolnych;

Działania:

- Efektywna promocja lokalnych produktów rolnych;
- Organizacja szkoleń dotyczących możliwości wykorzystywania środków UE;

2.3. Działania na rzecz rozwoju turystyki, z uwzględnieniem agroturystyki;

Działania:

- Budowa ścieżek pieszo-rowerowych oraz modernizacja istniejących;
- Odpowiednie oznakowanie ciągów pieszo-rowerowych;
- Wyeksponowanie walorów i aktywizacja turystyczna, m.in. odpowiednie zagospodarowanie plaż i terenów leśnych wokół jezior;
- Zagospodarowanie terenów na cele spacerowo-wypoczynkowe;
- Stworzenie bogatej oferty sportowo-rekreacyjnej;
- Wsparcie rozwoju infrastruktury noclegowej i gastronomicznej.
- Wsparcie dla tworzenia i rozwoju gospodarstw agroturystycznych;
- Skuteczne wykorzystywanie walorów przyrodniczych do rozwoju agroturystyki;
- Wzmocnienie promocji agroturystyki jako atrakcyjnej formy wypoczynku;
- Rozwój turystyki kajakowej;
- Promocja turystyczna gminy;

2.4. Kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; efektywna promocja gospodarcza i turystyczna gminy;

Działania:

- Promocja potencjału gospodarczego, przyrodniczego i kulturowego;
- Publikacja materiałów promocyjnych;
- Współpraca z organizacjami funkcjonującymi na terenie gminy w zakresie promocji gminy;

Obszar strategiczny - PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA

CEL STRATEGICZNY 3.

Nowoczesna, funkcjonalna i przyjazna mieszkańcom przestrzeń i infrastruktura

CELE OPERACYJNE:

3.1. Zwiększanie dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej;

Działania:

- Poprawa stanu infrastruktury drogowej;
- Budowa nowych odcinków dróg i utwardzanie dróg gruntowych;
- Budowa chodników;
- Budowa zatoczek autobusowych przy placówkach oświatowych;
- Utworzenie nowych miejsc parkingowych;
- Zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;

3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;

Działania:

- Modernizacja i rozbudowa obiektów kulturalnych, m.in. bibliotek;
- Budowa Gminnego Domu Kultury;
- Budowa nowego przedszkola lub rozbudowa istniejących;
- Modernizacja placówek oświatowych;
- Zwiększanie dostępności do obiektów infrastruktury społecznej dla osób niepełnosprawnych (likwidacja barier architektonicznych);
- Modernizacja i rozbudowa istniejącej bazy rekreacyjno-sportowej;
- Budowa nowych obiektów sportowych, m.in. boisk wielofunkcyjnych oraz sal gimnastycznych przy placówkach oświatowych;
- Budowa placów zabaw;
- Budowa nowych i modernizacja istniejących świetlic wiejskich;
- Zagospodarowanie szlaków turystycznych;

3.3. Tworzenie przestrzeni publicznej sprzyjającej integracji mieszkańców i ich bezpieczeństwu; odnowa zdegradowanych obszarów;

Działania:

- Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- Uporządkowanie przestrzeni publicznej;
- Likwidacja „dzikich” składowisk odpadów;
- Uporządkowanie zieleni oraz zadrzewień przy drogach;

3.4. Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego; renowacja obiektów zabytkowych;

Działania:

- Poprawa stanu technicznego lokalnych dóbr kultury oraz ich promocja;
- Pozyskiwanie środków finansowych na renowację obiektów zabytkowych;
- Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków oraz planu ich ochrony;

Obszar strategiczny - ŚRODOWISKO

CEL STRATEGICZNY 4.

Czyste środowisko

CELE OPERACYJNE:

4.1. Ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych;

Działania:

- Poprawa jakości środowiska naturalnego;
- Dbanie o jakość przestrzeni publicznej;
- Systematyczny monitoring zmian zachodzących w środowisku naturalnym;
- Zapobieganie powstawaniu nielegalnych wysypisk śmieci;
- Systematyczna organizacja akcji sprzątania świata;

4.2. Zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców; podejmowanie działań zmierzających do wdrażania idei gospodarki niskoemisyjnej;

Działania:

- Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców gminy;
- Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu umacniania postaw życia w zgodzie ze środowiskiem przyrodniczym, w tym także w placówkach oświatowych;
- Przeciwdziałanie powstawaniu źródeł emisji zanieczyszczeń na terenie gminy;
- Rozbudowa sieci gazowej;
- Odpowiednie gospodarowanie odpadami;
- Edukacja mieszkańców w kwestii selektywnej zbiórki odpadów;
- Ukierunkowanie na gospodarkę niskoemisyjną;

4.3. Zwiększenie udziału energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł w ogólnej ilości wykorzystywanej energii;

Działania:

- Promocja możliwości pozyskiwania energii ze źródeł alternatywnych;
- Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej oraz budynków mieszkańców;
- Eliminacja źródeł niskiej emisji poprzez instalacje OZE;
- Poprawa efektywności energetycznej budynków na terenie gminy oraz zwiększanie świadomości pozytywnych efektów płynących z tego typu działań;
- Montaż energooszczędnego oświetlenia drogowego;
- Propagowanie ekologicznych źródeł energii do ogrzewania budynków;

4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków;

Działania:

- Modernizacja i przebudowa sieci wodociągowej;
- Modernizacja stacji uzdatniania wody i urządzeń przesyłowych;
- Rozbudowa sieci kanalizacyjnej;
- Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków oraz pozyskiwanie środków na ten cel;

IV. MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA DZIAŁAŃ W RAMACH PROGRAMU ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW

„Program Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014-2020” jest jednym z kluczowych dokumentów strategicznych gminy. Określa kierunki rozwoju – cele strategiczne, operacyjne oraz odpowiadające im działania, których realizacja ma doprowadzić do poprawy jakości i warunków życia mieszkańców gminy Człuchów. Finansowanie poszczególnych inwestycji w głównej mierze uzależnione będzie od sytuacji finansowej gminy, a więc od środków zabezpieczonych w jej budżecie, jak również od wielkości przyznanych środków krajowych oraz z funduszy strukturalnych. Finansowanie inwestycji w ramach niniejszego dokumentu, przewiduje się z następujących źródeł:

- środki własne gminy;
- środki samorządów zaangażowanych w realizację wspólnego przedsięwzięcia;
- środki innych samorządów; wyższego szczebla – powiat, województwo;
- budżet państwa – programu rządowe;
- środki unijne – nowa perspektywa finansowa;
- środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowanych;
- środki sponsorów, dzierżawców, lokalnych przedsiębiorstw;
- kredyty, pożyczki.

Powyżej wymienione źródła finansowania nie stanowią jednak zamkniętego katalogu.

Ubieganie się o środki pochodzące ze źródeł zewnętrznych uwarunkowane jest wieloma czynnikami oraz możliwościami jakie niesie nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2014-2020.

V. WDRAŻANIE I MONITORING

Zgodnie ze Statutem Gmina Wiejska Człuchów jest podstawową jednostką lokalnego samorządu terytorialnego powołaną dla organizacji życia publicznego na swoim terytorium, a wszystkie osoby, które na stałe zamieszkują na obszarze gminy z mocy ustawy o samorządzie gminnym stanowią gminną wspólnotę samorządową, realizującą swoje zbiorowe cele lokalne poprzez udział w referendum oraz poprzez swe organy.

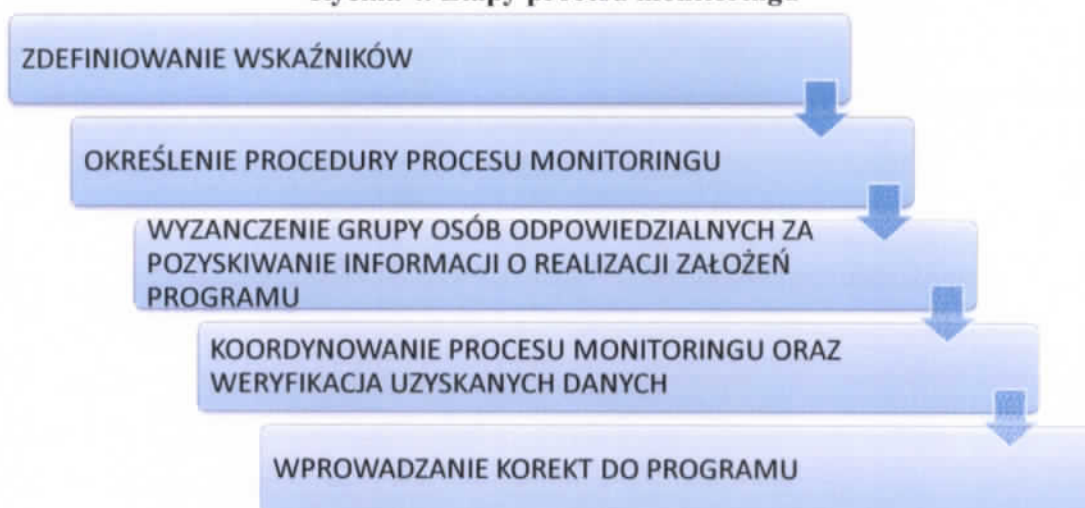

Program Rozwoju Gminy Człuchów jest dokumentem, który określa kierunki rozwoju na lata 2014-2020.

Kluczowymi elementami realizacji Programu Rozwoju jest proces wdrażania i monitoringu. Wdrażanie Programu Rozwoju Gminy obejmuje zespół czynności, które służą osiągnięciu wypracowanych celów. Monitorowanie ich realizacji i stopnia osiągnięcia, a także monitorowanie aktualności treści Programu oraz koordynowaniu ewentualnych jego zmian to drugi istotny element.

Proces monitoringu jest mocno powiązany z procesem wdrażania, ponieważ osiągnięcie założonych celów uwarunkowane jest ilością i jakością zebranych danych. Monitoring jest procesem polegającym na koordynacji, obserwacji i ocenie realizacji kolejnych projektów. Składa się z następujących etapów:

Rycina 4. Etapy procesu monitoringu

Źródło: Opracowanie własne

Monitoring ma na celu analizę stanu zaawansowania projektu oraz zgodności z postawionymi celami, a także ocenę terminowości realizacji wyznaczonych działań. Istotą tego procesu jest wyciąganie wniosków z realizacji założeń Programu. Ponadto umożliwia identyfikację pojawiających się problemów, ocenę zaangażowania jednostek odpowiedzialnych za realizację zadań oraz ocenę efektywności wykorzystania przeznaczonych, na realizację tych zadań, środków.

Osobą odpowiedzialną za wdrażanie i monitoring będzie Wójt Gminy Człuchów. Jego zadaniem będzie powołanie tzw. Zespołu ds. realizacji Programu Rozwoju Gminy

Człuchów. Zespół będzie odpowiedzialny za prowadzenie systematycznego monitoringu przebiegu prac. Jego planowane działania to głównie ilościowa i jakościowa ocena informacji związanych z realizacją poszczególnych działań. Ponadto działania powołanego zespołu będą wsparte udziałem Rady Gminy w ramach przygotowywania i uchwalania corocznych budżetów. Jest to związane z faktem, iż finansowanie poszczególnych przedsięwzięć, które zostają przewidziane w budżecie, decyduje o realizacji zaplanowanych zadań. Zapisy o charakterze strategicznym powinny być więc uwzględniane na etapie corocznego układania bądź aktualizacji wieloletnich planów inwestycyjnych i finansowych.

Zadaniem powołanego Zespołu ds. realizacji Programu Rozwoju Gminy Człuchów będzie opracowywanie corocznych sprawozdań z realizacji wypracowanych zadań strategicznych i przedkładanie ich Wójtowi i Radzie Gminy Człuchów. Umożliwi to dokonanie okresowych analiz i ocen skutków wdrażanych zadań dla jej życia społeczno-gospodarczego. Monitoring realizacji założeń niniejszego dokumentu umożliwi dokonanie okresowych analiz i ocen skutków wdrażanych zadań dla jej życia społeczno-gospodarczego. Efektywne monitorowanie procesu wdrażania będzie możliwe dzięki doborowi właściwych wskaźników, mierzalnych i dostępnych w statystyce publicznej lub w wewnętrznym systemie sprawozdawczości Urzędu Gminy w Człuchowie.

Tabela 39. Wskaźniki monitoringu

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik
1. Integracja, aktywizacja, kształcenie	1.1. Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców; tworzenie warunków do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> – liczba zakupionych środków dydaktycznych będących wyposażeniem placówek oświatowych; – liczba organizowanych zajęć edukacyjno-szkoleniowych dla dorosłych; – wielkość pomocy stypendialnej udzielonej dla najzdolniejszych uczniów;
	1.2. Wspieranie działalności stowarzyszeń, organizacji pozarządowych oraz innych instytucji w zakresie tworzenia atrakcyjnej oferty możliwości spędzania czasu wolnego, podejmowanie działań na rzecz integracji mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> – liczba organizowanych wydarzeń kulturalnych – cyklicznych; – liczba uczestników wydarzeń kulturalnych i sportowych; – liczba organizacji i stowarzyszeń kulturalnych, którym udzielono wsparcie; – wartość pozyskanych środków zewnętrznych na działalność statutową organizacji i stowarzyszeń kulturalnych; – liczba osób uczestniczących w zajęciach stymulujących twórczość i kreatywność mieszkańców; – liczba zatrudnionych animatorów prowadzących zajęcia pozalekcyjne;
	1.3. Eliminacja zjawiska wykluczenia społecznego	<ul style="list-style-type: none"> – liczba osób objętych pomocą społeczną; – liczba osób żyjących w ubóstwie; – liczba wdrożonych programów przeciwdziałających występowaniu zjawisk patologicznych; – wielkość wsparcia przydzielonego rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym;
	1.4. Podnoszenie jakości usług publicznych i zwiększanie ich dostępności	<ul style="list-style-type: none"> – liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej; – liczba rodzin objętych ubóstwem; – liczba zakupionego sprzętu będącego wyposażeniem jednostek zapewniających bezpieczeństwo na terenie gminy; – liczba mieszkań socjalnych w gminie;
	1.5. Dbalność o wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> – długość wybudowanych/zmodernizowanych ciągów pieszo-rowerowych umożliwiających sprawne i bezpieczne poruszanie się po obszarze gminy; – liczba wypadków drogowych, w szczególności z udziałem pieszych i rowerzystów; – liczba sprzętu zakupionego dla jednostek zapewniających bezpieczeństwo na terenie gminy; – liczba przeprowadzonych działań promocyjnych w obszarze bezpieczeństwa publicznego, w tym akcje informacyjne w placówkach oświatowych;

2. Rozwój gospodarczy	2.1. Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości; kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; promocja pozarolniczych form działalności	<ul style="list-style-type: none"> – liczba nowoutworzonych przedsiębiorstw/ liczba osób rozpoczynających własną działalność gospodarczą; – liczba bezrobotnych i ich struktura według płci; – powierzchnia obszarów inwestycyjnych uzbrojonych w infrastrukturę techniczną;
	2.2. Wspieranie rozwoju gospodarstw rolnych	<ul style="list-style-type: none"> – wartość pozyskanych środków zewnętrznych na modernizację gospodarstw rolnych i działalność rolniczą; – liczba osób uczęszczających na szkolenia w zakresie pozyskiwanie środków z UE;
	2.3. Działania na rzecz rozwoju turystyki, z uwzględnieniem agroturystyki	<ul style="list-style-type: none"> – kwota przeznaczona na promocję turystyczną gminy; – liczba przeprowadzonych akcji promujących atrakcje turystyczne gminy; – liczba wydanych broszur, ulotek, map, itp.; – długość wybudowanych oraz zmodernizowanych ścieżek pieszo-rowerowych; – powierzchnia zagospodarowanych terenów na cele spacerowo-wypoczynkowe; – liczba obiektów świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne; – liczba nowoutworzonych miejsc noclegowych; – liczba gospodarstw agroturystycznych; – liczba akcji promocyjnych/szkoleń dotyczących agroturystyki;
	2.4. Kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; efektywna promocja gminy	<ul style="list-style-type: none"> – liczba przeprowadzonych akcji promujących gminę pod względem gospodarczym, przyrodniczym i kulturalnym; – liczba wydanych broszur, ulotek, map, itp.;
3. Nowoczesna, funkcjonalna i przyjazna mieszkańcom przestrzeń i infrastruktura	3.1. Zwiększanie dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej	<ul style="list-style-type: none"> – długość wyremontowanych i nowoutworzonych chodników i ścieżek pieszo-rowerowych; – długość wybudowanych dróg; – długość utwardzonych dróg gruntowych; – liczba utworzonych miejsc parkingowych; – ilości wypadków drogowych na terenie gminy;
	3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> – liczba placówek oświatowych poddanych modernizacji; – liczba wybudowanych i zmodernizowanych obiektów kultury; – liczba budynków publicznych przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych; – liczba nowo wybudowanych przedszkoli; – liczba wybudowanych boisk; – liczba zmodernizowanych obiektów bazy rekreacyjno-sportowej; – liczba wybudowanych placów zabaw;
	3.3. Tworzenie przestrzeni publicznej sprzyjającej integracji mieszkańców i ich bezpieczeństwu; odnowa zdegradowanych obszarów	<ul style="list-style-type: none"> – liczba opracowanych planów zagospodarowania przestrzennego; – powierzchnia uporządkowanych terenów zielonych; – liczba zlikwidowanych starych, nieczynnych składowisk odpadów;
	3.4. Ochrona i promocja	<ul style="list-style-type: none"> – liczba obiektów wpisanych do gminnej ewidencji

	dziedzictwa kulturowego; renowacja obiektów zabytkowych	zabytków; – liczba turystów odwiedzających obiekty zabytkowe; – wielkość środków finansowych pozyskanych na renowację obiektów zabytkowych; – liczba akcji promocyjnych walory turystyczne - zabytkowe gminy; – liczba zmodernizowanych obiektów zabytkowych;
4. Czyste środowisko	4.1. Ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych	– liczba inicjatyw proekologicznych; – liczba zlikwidowanych nielegalnych wysypisk śmieci; – liczba przeprowadzonych akcji sprzątnięcia świata; – wysokość kwoty przeznaczonej na monitoring stanu środowiska; – liczba działań na rzecz przeciwdziałania degradacji środowiska;
	4.2. Zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców; podejmowanie działań zmierzających do wdrażania idei gospodarki niskoemisyjnej	– liczba programów edukacyjnych mających na celu podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców; – liczba przeprowadzonych akcji promujących ekologiczny styl życia; – liczba zorganizowanych zajęć dla dzieci, młodzieży i dorosłych z wykorzystaniem walorów przyrodniczych gminy; – liczba zlikwidowanych źródeł emisji zanieczyszczeń; – liczba akcji promocyjnych dotyczących odpowiedniego gospodarowania odpadami; – liczba gospodarstw domowych prowadzących selektywną zbiórkę odpadów;
	4.3. Zwiększenie udziału energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł w ogólnej ilości wykorzystywanej energii	– udział energii pozyskanej z alternatywnych źródeł; – liczba obiektów pozyskujących energię ze źródeł odnawialnych; – liczba osób uczestniczących w akcjach promocyjnych dot. korzyści płynących z wykorzystania alternatywnych źródeł energii; – wielkość uzyskanego wsparcia dla inwestycji mających pozytywny wpływ na jakość środowiska naturalnego;
	4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków	– liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków; – wielkość środków przeznaczonych na budowę przydomowych oczyszczalni ścieków; – wskaźnik skanalizowania gminy; – długość zmodernizowanych i nowo wybudowanych odcinków sieci kanalizacyjnej; – długość wybudowanej i zmodernizowanej sieci wodociągowej; – liczba zmodernizowanych stacji uzdatniania wody;

Źródło: Opracowanie własne

VI. WYKAZANIE SPÓJNOŚCI Z INNYMI DOKUMENTAMI I PROGRAMAMI

1.1. Nawiązanie do dokumentów szczebla europejskiego i krajowego

Cele oraz odpowiadające im działania, określone w „Programie Rozwoju Gminy Człuchów na lata 2014-2020” nawiązują do celów i priorytetów określonych w dokumentach strategicznych wyższego szczebla – europejskiego i krajowego. Są to m.in.:

- *Europa 2020;*

Europa 2020
<p>Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – gospodarka charakteryzująca się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniająca spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną, Projekt przewodni: „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia”; „Europejski program walki z ubóstwem”.</p> <p>Inteligentny rozwój – gospodarka oparta na wiedzy i innowacji, Projekt przewodni: „Unia Innowacji”; „Młodzież w drodze”;</p> <p>Zrównoważony rozwój – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, Projekt przewodni: „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”, „Polityka przemysłowa w erze globalizacji”.</p>

- *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju;*

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju
<p>Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki, Kierunek interwencji: Poprawa jakości i efektywności kształcenia i szkolenia zawodowego na wszystkich poziomach, połączona ze zwiększeniem jego atrakcyjności poprzez silniejsze powiązanie z rynkiem pracy.</p> <p>Kierunek interwencji: Podnoszenie jakości edukacji poprzez zorientowanie na efekty uczenia się, w szczególności w zakresie kluczowych kompetencji, a także personalizację nauczania oraz ewaluację pracy szkół i placówek.</p> <p>Cel 4 – Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki, Kierunek interwencji: Zwiększenie dostępności powszechnych programów kształtowania postaw przedsiębiorczych i wspieranie przedsiębiorczości, opartej o postawy proinnowacyjne, kreatywne, umiejętności współpracy.</p>

<p>Cel 6 – Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfarestate”,</p> <p>Kierunek interwencji: Zapewnienie jak najlepszej adresowalności świadczeń i zasiłków i rozwój ekonomii społecznej, tak aby z jednej strony stymulowały i wspierały korzystanie z usług publicznych oraz z drugiej ograniczały ryzyko marginalizacji spowodowanej ubóstwem.</p> <p>Kierunek interwencji: Zapewnienie realnego wsparcia rodzin wielodzietnych zabezpieczającego je przed ryzykiem wykluczenia społecznego.</p> <p>Kierunek interwencji: Stworzenie modelu aktywności intelektualnej, społecznej i zawodowej osób starszych opartego na wykorzystywaniu ich potencjałów i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu.</p> <p>Kierunek interwencji: Wzrost poziomu aktywności fizycznej społeczeństwa poprzez poprawę warunków umożliwiających jej uprawianie na każdym etapie życia.</p> <p>Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska,</p> <p>Kierunek interwencji: Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego poprzez dywersyfikację kierunków pozyskiwania gazu.</p> <p>Kierunek interwencji: Stworzenie zachęt przyspieszających rozwój zielonej gospodarki.</p> <p>Kierunek interwencji: Zwiększenie poziomu ochrony środowiska.</p> <p>Cel 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych,</p> <p>Kierunek interwencji: Stworzenie warunków sprzyjających tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy na wsi i zwiększaniu mobilności zawodowej na linii obszary wiejskie – miasta.</p> <p>Cel 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego,</p> <p>Kierunek interwencji: Sprawna modernizacja, rozbudowa i budowa zintegrowanego systemu transportowego,</p> <p>Kierunek interwencji: Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego.</p> <p>Cel 11. Wzrost rozwoju kapitału społecznego,</p> <p>Kierunek interwencji: Przygotowanie i wprowadzenie programu edukacji obywatelskiej na wszystkich poziomach edukacji, w perspektywie uczenia się przez całe życie.</p> <p>Kierunek interwencji: Zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym ludzi poprzez stałe zwiększanie dostępności zasobów kultury i kształcenie nawyków kulturowych.</p> <p>Kierunek interwencji: Modernizacja infrastruktury oraz rozszerzenie ról społecznych instytucji kultury, w tym bibliotek i ośrodków kultury.</p>
--

– *Strategia Rozwoju Kraju 2020;*

Strategia Rozwoju Kraju 2020
<p>Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo,</p> <p>Cel I. 1 Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem</p> <p>I.1.5 Zapewnienie ładu przestrzennego.</p> <p>Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka</p> <p>Cel II.2 Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>II.2.4 Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej,</p>

- Cel II.4 Rozwój kapitału ludzkiego
 II.4.1 Zwiększanie aktywności zawodowej,
 II.4.2 Poprawa jakości kapitału ludzkiego,
 II.4.3. Zwiększanie mobilności zawodowej i przestrzennej.
 Cel II.6 Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko
 II.6.1 Racjonalne gospodarowanie zasobami,
 II.6.2 Poprawa efektywności energetycznej,
 II.6.4 Poprawa stanu środowiska,
 II.6.5 Adaptacja do zmian klimatu.
 Cel II.7 Zwiększenie efektywności transportu
 II.7.1 Zwiększenie efektywności zarządzania w sektorze transportowym,
 II.7.2 Modernizacja i rozbudowa połączeń transportowych.
 Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna
 Cel III.1 Integracja społeczna
 III.1.1 Zwiększanie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 III.1.2 Zmniejszanie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych.
 Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.
 III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych.

- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie;*

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

- Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów
 1.2 Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi
 1.2.1 Zwiększanie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów;
 1.3 Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne,
 1.3.1. Rozwój kapitału intelektualnego, w tym kapitału ludzkiego i społecznego,
 1.3.5. Dywersyfikacja źródeł i efektywne wykorzystanie energii oraz reagowanie na zagrożenia naturalne,
 1.3.6 Wykorzystywanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.

- *Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku;*

Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku

- Obszar priorytetowy I. Produkt turystyczny o wysokiej konkurencyjności
 Cel operacyjny I.2. Rozwój infrastruktury turystycznej;
 Cel operacyjny I.5. Rozwój wiodących typów turystyki.
 Obszar priorytetowy III. Wsparcie marketingowe

Cel operacyjny III.2. Zwiększenie efektywności działań marketingowych w turystyce.
Obszar priorytetowy IV. Kształtowanie przestrzeni turystycznej
Cel operacyjny IV.2. Zwiększenie dostępności turystycznej regionów poprzez rozwój transportu.

- *Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020);*

Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020)

1. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i dobrego stanu środowiska.
4. Zapewnienie zrównoważonego rozwoju regionalnego i lokalnego z uwzględnieniem zmian klimatu.

1.2. Nawiązanie do dokumentów na szczeblu regionalnych i lokalnym

Założenia niniejszego dokumentu nawiązują przede wszystkim do celów wyznaczonych w dokumentach na szczeblu regionalnym i lokalnych. Są to:

- Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
- Regionalny Program Strategiczny w zakresie rozwoju gospodarczego. Pomorski Port Kreatywności.
- Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej. Aktywni Pomorzanie.
- Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż.
- Regionalny Program Strategiczny w zakresie ochrony zdrowia. Zdrowie dla Pomorzan.
- Regionalny Program Strategiczny w zakresie transportu. Mobilne Pomorze.
- Regionalny Program Strategiczny w zakresie energetyki i środowiska. Ekoefektywne Pomorze.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego
- Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r.
- Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020
- Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020
- Program rozwoju elektroenergetyki z uwzględnieniem źródeł odnawialnych w województwie pomorskim do roku 2025
- Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018
- Program Ochrony Środowiska Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja
- Plan Gospodarki Odpadami Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja.

SPOLECZEŃSTWO

Cel strategiczny 1. Integracja, aktywizacja, kształcenie	Nawiązanie do dokumentów strategicznych
<p>Cel operacyjny 1.1. Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców; tworzenie warunków do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku pracy</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Wyrównanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości świadczonych usług oświatowych; -Utworzenie nowoczesnych pracowni specjalistycznych w szkołach na terenie gminy oraz wyposażenie ich w odpowiednie materiały dydaktyczne; -Przeprowadzanie zajęć edukacyjno-szkoleniowych dla dorosłych; -Systematyczne podnoszenie kwalifikacji kadry pedagogicznej; -Pomoc stypendialna dla najzdolniejszej grupy uczniów; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 1. Nowoczesna gospodarka 1.2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe; Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy 2.1. Wysoki poziom zatrudnienia; 2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego; 2.3. Efektywny system edukacji;</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie rozwoju gospodarczego. Pomorski Port Kreatywności. Cel główny: Nowoczesna gospodarka Cel szczegółowy 1. Efektywne przedsiębiorstwa Priorytet 1.1. Innowacje i transfer wiedzy do gospodarki; Cel szczegółowy 2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe Priorytety 2.1. Ponadregionalna i międzynarodowa aktywność uczelni; Priorytet 2.2. Kształcenia dla potrzeb gospodarki.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej. Aktywni Pomorzanie. Cel główny: Aktywni Pomorzanie Cel szczegółowy 1. Wysoki poziom zatrudnienia Priorytet 1.1. Aktywność zawodowa bez barier; Priorytet 1.3. Adaptacja do zmian rynku pracy; Cel szczegółowy 2. Wysoki poziom kapitału społecznego Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności; Cel szczegółowy 3. Efektywny system edukacji Priorytet 3.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 3. Edukacja PI 10.1. Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego. Cel szczegółowy: 1) Poprawa jakości edukacji ogólnej i przedszkolnej. 2) Zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej. PI 10.3. bis Zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy. Cel szczegółowy: Poprawa jakości kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym. Oś priorytetowa 4. Kształcenie zawodowe</p>

	<p>PI 10.4. Inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.</p> <p>Cel szczegółowy: Dostosowanie oferty kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym do potrzeb gospodarki.</p> <p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego</p> <p>1. Powiązanie województwa z Europą, w tym przede wszystkim z regionem bałtyckim;</p> <p>3. Osiągnięcie średniego europejskiego poziomu rozwoju i jakości życia porównywalnej z krajami europejskimi.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r.</p> <p>Cel strategiczny nr 2. Zwiększenie poziomu współpracy i wzajemnego zaufania pomiędzy gminnymi wspólnotami samorządowymi oraz rozwój usług społecznych</p> <p>2.4. Rozwój kompetencji kluczowych poprzez podniesienie poziomu dostępności, integracji i jakości edukacji.</p> <p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020</p> <p>1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury dążącej do wzmocnienia konkurencyjności;</p> <p>1.3. Rozwój infrastruktury edukacyjnej;</p> <p>2. Rozwój zasobów ludzkich</p> <p>2.1. Wzrost poziomu wykształcenia, wiedzy i umiejętności mieszkańców powiatu;</p> <p>2.2. Wzrost zatrudnienia i jakości usług rynku pracy.</p>
<p>Cel operacyjny 1.2. Wspieranie działalności stowarzyszeń, organizacji pozarządowych oraz innych instytucji w zakresie tworzenia atrakcyjnej oferty możliwości spędzania czasu wolnego; podejmowanie działań na rzecz integracji mieszkańców</p> <p>Działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Utworzenie atrakcyjnej oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży; pozyskiwanie funduszy oraz zatrudnienie animatorów; – Integracja lokalnej społeczności poprzez organizację ogólnodostępnych wydarzeń kulturalnych (zwiększenie inicjatyw kulturalnych); – Wsparcie inicjatyw społecznych, 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</p> <p>Cel strategiczny 1. Nowoczesna gospodarka</p> <p>1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż.</p> <p>Cel główny: Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna</p> <p>Cel szczegółowy 2. Całoroczna, sieciowa i kompleksowa oferta, wzmocniająca wizerunek regionu</p> <p>Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne;</p> <p>Priorytet 2.2. Oferta czasu wolnego.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej. Aktywni Pomorzanie.</p> <p>Cel główny: Aktywni Pomorzanie</p> <p>Cel szczegółowy 2. Wysoki poziom kapitału społecznego</p> <p>Priorytet 2.1. Silny sektor pozarządowy;</p>

<p>których celem jest promocja lokalnej kultury, folkloru i tradycji;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wsparcie i aktywizacja osób w różnych grupach wiekowych; 	<p>Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota; Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 2. Zwiększenie poziomu współpracy i wzajemnego zaufania pomiędzy gminnymi wspólnotami samorządowymi oraz rozwój usług społecznych 2.3. Zmniejszenie negatywnych efektów „wymiwania” kapitału ludzkiego oraz rozwój i integracja kreatywnych działalności kulturalnych; 2.5. Zwiększenie poziomu samoorganizacji i współpracy społeczności lokalnych.</p>
<p>Cel operacyjny 1.3. Eliminacja zjawiska wykluczenia społecznego <u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Wsparcie dla rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym; - Wprowadzenie programu aktywizacji osób bezrobotnych; - Organizacja sprawnej pomocy dla osób znajdujących się w trudniej sytuacji życiowej; - Wspieranie osób zagrożonych ubóstwem; - Rozwój różnych form wsparcia, w tym także opiekuńczego; - Doskonalenie systemu pomocy społecznej; - Włączenie społeczne osób starszych i niepełnosprawnych; - Eliminacja wykluczenia cyfrowego; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy 2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego; 2.4. Lepszy dostęp do usług zdrowotnych.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie rozwoju gospodarczego. Pomorski Port Kreatywności Cel główny: Nowoczesna gospodarka Cel szczegółowy 1. Efektywne przedsiębiorstwa Priorytet 1.3. Nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne dla gospodarki.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej. Aktywni Pomorzanie. Cel główny: Aktywni Pomorzanie Cel szczegółowy 2. Wysoki poziom kapitału społecznego Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota; Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 5. Zatrudnienie PI 8.5. Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników. Cel szczegółowy: Zwiększenie szans na zatrudnienie osób pozostających bez pracy. PI 8.10. Aktywne i zdrowe starzenie się. Cel szczegółowy: Zmniejszenie poziomu dezaktywacji zawodowej ze względu na chorobę lub niepełnosprawność. Oś priorytetowa 6. Integracja PI 9.4. Aktywna integracja, w szczególności w celu</p>

	<p>poprawy zatrudnialności.</p> <p>Cel szczegółowy: Zwiększenie szans na zatrudnienie osób biernych zawodowo, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>PI 9.7. Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym.</p> <p>Cel szczegółowy: Poprawa jakości usług społecznych dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>PI 9.8. Wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych.</p> <p>Cel szczegółowy: Wzmocnienie potencjału rozwojowego podmiotów ekonomii społecznej.</p>
<p>Cel operacyjny 1.4. Podnoszenie jakości usług publicznych i zwiększanie ich dostępności</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Podniesienie usług w zakresie pomocy społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego; – Wspieranie działań na rzecz gminnego budownictwa mieszkaniowego; – Zwiększanie dostępności do podstawowej i specjalistycznej opieki lekarskiej; – Zakup sprzętu (podstawowego i specjalistycznego) dla jednostek 	<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego</p> <p>3. Osiągnięcie średniego europejskiego poziomu rozwoju i jakości życia porównywalnej z krajami europejskimi.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r.</p> <p>Cel strategiczny nr 2. Zwiększenie poziomu współpracy i wzajemnego zaufania pomiędzy gminnymi wspólnotami samorządowymi oraz rozwój usług społecznych</p> <p>2.3. Zmniejszenie negatywnych efektów „wymywania” kapitału ludzkiego oraz rozwój i integracja kreatywnych działalności kulturalnych;</p> <p>2.4. Rozwój kompetencji kluczowych poprzez podniesienie poziomu dostępności, integracji i jakości edukacji.</p> <p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020</p> <p>2. Rozwój zasobów ludzkich</p> <p>2.3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i aktywności społecznej mieszkańców.</p> <p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</p> <p>Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy</p> <p>2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego;</p> <p>2.4. Lepszy dostęp do usług zdrowotnych.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie ochrony zdrowia. Zdrowie dla Pomorza.</p> <p>Cel główny: Poprawa stanu zdrowia mieszkańców województwa pomorskiego</p> <p>Cel szczegółowy 1. Wysoki poziom kompetencji zdrowotnych ludności</p> <p>Priorytet 1.1. Promocja zdrowia;</p> <p>Priorytet 1.2. Programy zdrowotne;</p> <p>Cel szczegółowy 2. Bezpieczeństwo pacjentów i efektywność regionalnego systemu zdrowia</p> <p>Priorytet 2.1. Systemy informatyczne</p>

zapewniających bezpieczeństwo publiczne;	<p>i teleinformatyczne; Priorytet 2.2. Jakość i ekonomizacja podmiotów leczniczych; Cel szczegółowy 3. Wyrównany dostęp do usług zdrowotnych Priorytet 3.1. Specjalistyczna kadra lecznicza; Priorytet 3.2. Kompleksowa opieka nad pacjentem; Priorytet 3.3. Zasoby sieci lecznictwa ambulatoryjnego i stacjonarnego.</p>
	<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 6. Integracja PI 9.7. Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym. Cel szczegółowy: Poprawa jakości usług społecznych dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. PI 9.8. Wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Cel szczegółowy: Wzmocnienie potencjału rozwojowego podmiotów ekonomii społecznej. Oś priorytetowa 7. Zdrowie PI 9.1. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych. Cel szczegółowy: Zmniejszenie dysproporcji w dostępie do wysokiej jakości usług zdrowotnych oraz optymalizacja wykorzystania zasobów systemów zdrowia.</p>
	<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2. Wzrost konkurencyjności i efektywności gospodarowania przestrzenią; 3. Osiągnięcie średniego europejskiego poziomu rozwoju i jakości życia porównywalnej z krajami europejskimi.</p>
	<p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 2. Zwiększenie poziomu współpracy i wzajemnego zaufania pomiędzy gminnymi wspólnotami samorządowymi oraz rozwój usług społecznych 2.2. Zwiększenie dostępności do placówek ochrony zdrowia (szczególnie specjalistycznych) oraz wspólna polityka prozdrowotna.</p>

	<p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020</p> <p>1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury dążącej do wzmocnienia konkurencyjności;</p> <p>1.3. Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia.</p>
<p>Cel operacyjny 1.5. Dbalność o wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa mieszkańców</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Budowa ciągów pieszo-rowerowych umożliwiających sprawne poruszanie się po gminie, w tym bezpieczne dotarcie do szkół, obiektów sportowych, zakładów pracy itp.; - Budowa nowych przystanków autobusowych; - Dopuszczanie jednostek zapewniających bezpieczeństwo na obszarze gminy; - Przeprowadzanie działań informacyjnych w obszarze bezpieczeństwa publicznego, w tym akcje informacyjne w placówkach oświatowych; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</p> <p>Cel strategiczny 1. Nowoczesna gospodarka</p> <p>1.2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe;</p> <p>1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna;</p> <p>Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy</p> <p>2.3. Efektywny system edukacji.</p>
	<p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020</p> <p>5. Poprawa bezpieczeństwa publicznego</p> <p>5.3. Wspieranie działań mających na celu wzrost aktywności społecznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego;</p> <p>5.4. Wzmocnienie współpracy z samorządami lokalnymi w zakresie bezpieczeństwa, zabezpieczenia ładu i porządku publicznego.</p>

GOSPODARKA I TURYSTYKA

<p>Cel strategiczny 2. Rozwój gospodarczy</p>	<p>Nawiązanie do dokumentów strategicznych</p>
<p>Cel operacyjny 2.1. Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości; kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; promocja pozarolniczych form działalności</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Organizacja kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe mieszkańców gminy – podnoszenie kwalifikacji i predyspozycji do pracy; - Wypracowanie mechanizmów wspierających i promujących zatrudnienie mieszkańców gminy; - Uzbrajanie terenów inwestycyjnych oraz ich promocja; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</p> <p>Cel strategiczny 1. Nowoczesna gospodarka</p> <p>1.1. Wysoka efektywność przedsiębiorców;</p> <p>Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy</p> <p>2.1. Wysoki poziom zatrudnienia.</p>
	<p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie rozwoju gospodarczego. Pomorski Port Kreatywności</p> <p>Cel główny: Nowoczesna gospodarka</p> <p>Cel szczegółowy 1. Efektywne przedsiębiorstwa</p> <p>Priorytet 1.1. Innowacje i transfer wiedzy do gospodarki;</p> <p>Priorytet 1.2. Zewnętrzne powiązania gospodarcze;</p> <p>Cel szczegółowy 2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe</p> <p>Priorytety 2.1. Ponadregionalna i międzynarodowa aktywność uczelni;</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Promocja gminy jako ośrodka atrakcyjnego do rozwoju działalności gospodarczej; - Promowanie możliwości pozyskiwania środków finansowych na rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej; 	<p>Priorytet 2.2. Kształcenia dla potrzeb gospodarki.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej. Aktywni Pomorzanie. Cel główny: Aktywni Pomorzanie Cel szczegółowy 1. Wysoki poziom zatrudnienia Priorytet 1.1. Aktywność zawodowa bez barier; Priorytet 1.2. Fundamenty przedsiębiorczości; Priorytet 1.3. Adaptacja do zmian rynku pracy.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 2. Przedsiębiorstwa PI 3.3. Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług. Cel szczegółowy: Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw w regionie. PI 3.4. Wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynku regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji. Cel szczegółowy: Poprawa pozycji przedsiębiorstw w łańcuchu wartości dodanej. Oś priorytetowa 5. Zatrudnienie PI 8.9. Przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian. Cel szczegółowy: Poprawa sytuacji pracowników przedsiębiorstw na rynku pracy. PI 8.7. Praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Cel szczegółowy: Wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców regionu. Oś priorytetowa 6. Integracja PI 9.4. Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności. Cel szczegółowy: Zwiększenie szans na zatrudnienie osób biernych zawodowo, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2. Wzrost konkurencyjności i efektywności gospodarowania przestrzenią; 3. Osiągnięcie średniego europejskiego poziomu rozwoju i jakości życia porównywalnej z krajami europejskimi.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 3. Pobudzanie i wspieranie aktywności gospodarczej 3.2. Pozyskanie nowych inwestycji poprzez stworzenie wspólnej oferty inwestycyjnej;</p>
--	--

	<p>3.3. Zwiększenie liczby małych i średnich przedsiębiorstw i poprawa sytuacji na lokalnym rynku prac.</p> <p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020</p> <p>8. Promocja przedsiębiorczości i wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw</p> <p>8.1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorstw stymulujących rozwój społeczno-gospodarczy powiatu;</p> <p>8.2. Wzrost przedsiębiorczości powiatu;</p> <p>8.3. Wzmocnienie polityki równych szans na lokalnym rynku pracy.</p>
<p>Cel operacyjny 2.2. Wspieranie rozwoju gospodarstw rolnych</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Efektywna promocja lokalnych produktów rolnych; - Organizacja szkoleń dotyczących możliwości wykorzystywania środków UE; 	<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt.</p> <p>Oś priorytetowa 8. Konwersja</p> <p>PI 9.2. Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.</p> <p>Cel szczegółowy: Przywrócenie utraconych funkcji społeczno-gospodarczych na zdegradowanych obszarach miejskich.</p>
<p>Cel operacyjny 2.3. Działania na rzecz rozwoju turystyki, z uwzględnieniem agroturystyki</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Budowa ścieżek pieszo-rowerowych oraz modernizacja istniejących; - Odpowiednie oznakowanie ciągów pieszo-rowerowych; - Wyeksponowanie walorów i aktywizacja turystyczna, m.in. odpowiednie zagospodarowanie plaż i terenów leśnych wokół jezior; - Zagospodarowanie terenów na cele spacerowo-wypoczynkowe; - Stworzenie bogatej oferty sportowo-rekreacyjnej; - Wsparcie rozwoju infrastruktury noclegowej i gastronomicznej; - Wsparcie dla tworzenia i rozwoju gospodarstw agroturystycznych; - Skuteczne wykorzystywanie walorów przyrodniczych do rozwoju agroturystyki; - Wzmocnienie promocji agroturystyki jako atrakcyjnej formy wypoczynku; - Rozwój turystyki kajakowej; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</p> <p>Cel strategiczny 1. Nowoczesna gospodarka</p> <p>1.2. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż.</p> <p>Cel główny: Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna</p> <p>Cel szczegółowy 1. Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego</p> <p>Priorytet 1.1. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego;</p> <p>Cel szczegółowy 2. Całoroczna, sieciowa i kompleksowa oferta, wzmacniająca wizerunek regionu</p> <p>Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne;</p> <p>Priorytet 2.3. Rozpoznawalny turystyczny wizerunek regionu.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt.</p> <p>Oś priorytetowa 8. Konwersja</p> <p>PI 6.3. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.</p> <p>Cel szczegółowy: Stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego</p>

<p>– Promocja turystyczna gminy;</p>	<p>Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 3. Pobudzenie i wspieranie aktywności gospodarczej 3.1. Rozwój branży turystycznej poprzez stworzenie wspólnej oferty i atrakcyjnych produktów turystycznych.</p> <p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020 3. Rozwój turystyki wykorzystującej walory krajobrazowo-przyrodnicze 3.2. Rozwój turystyki wiejskiej (agroturystyki).</p>
<p>Cel operacyjny 2.4. Kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; efektywna promocja gospodarcza i turystyczna gminy; <u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Promocja potencjału gospodarczego, przyrodniczego i kulturowego; – Publikacja materiałów promocyjnych; – Współpraca z organizacjami funkcjonującymi na terenie gminy w zakresie promocji gminy; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 1. Nowoczesna gospodarka 1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż. Cel główny: Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna Cel szczegółowy 2. Całoroczna, sieciowa i kompleksowa oferta, wzmacniająca wizerunek regionu Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne; Priorytet 2.3. Rozpoznawalny turystyczny wizerunek regionu.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 2. Przedsiębiorstwa PI 3.1. Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości. Cel szczegółowy: Poprawa jakości oferty inwestycyjnej i systemu zachęt do inwestowania w regionie. Oś priorytetowa 8. Konwersja PI 6.3. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Cel szczegółowy: Stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020 7. Promocja powiatu 7.1. Przyciąganie inwestycji i inwestorów; 7.2. Promocja walorów powiatu.</p>

PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA

<p>Cel strategiczny 3. Nowoczesna, funkcjonalna, przyjazna mieszkańcom przestrzeń i infrastruktura</p>	<p>Nawiązanie do dokumentów strategicznych</p>
<p>Cel operacyjny 3.1. Zwiększanie dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Poprawa stanu infrastruktury drogowej; – Budowa nowych odcinków dróg i utwardzanie dróg gruntowych; – Budowa chodników; – Budowa zatoczek autobusowych przy placówkach oświatowych; – Utworzenie nowych miejsc parkingowych; – Zwiększenie bezpieczeństwa na drogach; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 3. Atrakcyjna przestrzeń 3.1. Sprawny system transportowy.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie transportu. Mobilne Pomorze. Cel główny: Sprawny system transportowy Cel szczegółowy 1. Rozwinięty i efektywny system publicznego systemu transportowego Priorytet 1.1. Rozwój infrastruktury transportu; Priorytet 1.2. Wysoka jakość usług transportu zbiorowego i jego promocja; Cel szczegółowy 2. Sieć drogowa wzmacniająca dostępność i spójność regionu Priorytet 2.1. Rozwój dróg regionalnych szczególnie ważnych dla poprawy dostępności wewnętrznej województwa; Priorytet 2.2. Rozwój układu pomocniczego sieci drogowej, wzmacniającego spójność województwa; Priorytet 2.3. Wspomaganie efektywności i wzrost bezpieczeństwa sieci drogowej.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 9. Mobilność PI 4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu. Cel szczegółowy: Pogłębienie integracji oraz poprawa sprawności i efektywności systemu transportu zbiorowego w miastach i obszarach miejskich.</p> <p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 1. Powiązanie województwa z Europą, w tym przede wszystkim z regionem bałtyckim.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 4. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej oraz rozwój transportu zbiorowego 4.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej;</p>

	<p>4.2. Organizacja sprawnego systemu zrównoważonego transportu.</p> <p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury dążącej do wzmocnienia konkurencyjności; 1.1. Modernizacja tras komunikacyjnych i rozwój infrastruktury obsługi ruchu drogowego.</p> <p>Program Ochrony Środowiska Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja Cel 3. Poprawa jakości środowiska - Poprawa stanu technicznego dróg i podjazdów.</p>
<p>Cel operacyjny 3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej Działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Modernizacja i rozbudowa obiektów kulturalnych, m.in. bibliotek; - Budowa Gminnego Domu Kultury; - Budowa nowego przedszkola lub rozbudowa istniejących; - Modernizacja placówek oświatowych; - Zwiększanie dostępności do obiektów infrastruktury społecznej dla osób niepełnosprawnych (likwidacja barier architektonicznych); - Modernizacja i rozbudowa istniejącej bazy rekreacyjno-sportowej; - Budowa nowych obiektów sportowych, m.in. boisk wielofunkcyjnych oraz sal gimnastycznych przy placówkach oświatowych; - Budowa placów zabaw; - Budowa nowych i modernizacja istniejących świetlic wiejskich; - Zagospodarowanie szlaków turystycznych; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy 2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie rozwoju gospodarczego. Pomorski Port Kreatywności Cel szczegółowy 2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe Priorytety 2.1. Ponadregionalna i międzynarodowa aktywność uczelni; Priorytet 2.2. Kształcenia dla potrzeb gospodarki.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej. Aktywni Pomorzanie. Cel główny: Aktywni Pomorzanie Cel szczegółowy 2. Wysoki poziom kapitału społecznego Priorytet 2.1. Silny sektor pozarządowy; Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota; Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności; Cel szczegółowy 3. Efektywny system edukacji Priorytet 3.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia; Priorytet 3.2. Indywidualne ścieżki edukacji.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 4. Kształcenie zawodowe PI 10.4. Inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej. Cel szczegółowy: Dostosowanie oferty kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym do potrzeb gospodarki. Oś priorytetowa 7. Zdrowie PI 9.1. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie</p>

	<p>włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych.</p> <p>Cel szczegółowy: Zmniejszenie dysproporcji w dostępie do wysokiej jakości usług zdrowotnych oraz optymalizacja wykorzystania zasobów systemów zdrowia.</p> <p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego</p> <p>3. Osiągnięcie średniego europejskiego poziomu rozwoju i jakości życia porównywalnej z krajami europejskimi.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r.</p> <p>Cel strategiczny nr 2. Zwiększenie poziomu współpracy i wzajemnego zaufania pomiędzy gminnymi wspólnotami samorządowymi oraz rozwój usług społecznych</p> <p>2.4. Rozwój kompetencji kluczowych poprzez podniesienie dostępności, integracji i jakości edukacji;</p> <p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020</p> <p>1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury dążącej do wzmocnienia konkurencyjności;</p> <p>1.3. Rozwój infrastruktury sportowej;</p> <p>3. Rozwój turystyki wykorzystującej walory krajobrazowo-przyrodnicze</p> <p>3.1. Wzrost jakości usług w turystyce;</p> <p>6. Rozwój kultury fizycznej i promocja zdrowia</p> <p>6.1. Wspieranie rozwoju kultury fizycznej i sportu młodzieżowego, głównie w oparciu o bazę placówek oświatowych.</p>
<p>Cel operacyjny 3.3. Tworzenie przestrzeni publicznej sprzyjającej integracji mieszkańców i ich bezpieczeństwu</p> <p>Działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; - Uporządkowanie przestrzeni publicznej; - Likwidacja „dzikich” składowisk odpadów; - Uporządkowanie zieleni oraz zadrzewień przy drogach; 	<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego</p> <p>2. Wzrost konkurencyjności i efektywności gospodarowania przestrzenią;</p> <p>3. Osiągnięcie średniego europejskiego poziomu rozwoju i jakości życia porównywalnej z krajami europejskimi.</p> <p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</p> <p>Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy</p> <p>2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż.</p> <p>Cel główny: Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna</p> <p>Cel szczegółowy 2. Całoroczna, sieciowa i kompleksowa oferta, wzmocniająca wizerunek regionu</p> <p>Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania</p>

	<p>infrastrukturalne i przestrzenne.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 8. Konwersja PI 9.2. Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich. Cel szczegółowy: Przywrócenie utraconych funkcji społeczno-gospodarczych na zdegradowanych obszarach miejskich. PI 6.3. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Cel szczegółowy: Stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 2. Zwiększenie poziomu współpracy i wzajemnego zaufania pomiędzy gminnymi wspólnotami samorządowymi oraz rozwój usług społecznych 2.1. Rewitalizacja miasta i odnowa wsi oraz podniesienie jakości przestrzeni publicznej.</p>
<p>Cel operacyjny 3.4. Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego; renowacja obiektów zabytkowych Działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poprawa stanu technicznego lokalnych dóbr kultury oraz ich promocja; - Pozyskiwanie środków finansowych na renowację obiektów zabytkowych; - Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków oraz planu ich ochrony; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 1. Nowoczesna gospodarka 1.4. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż. Cel główny: Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna Cel szczegółowy 1. Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego Priorytet 1.1. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego; Cel szczegółowy 2. Całoroczna, sieciowa i kompleksowa oferta, wzmacniająca wizerunek regionu Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne; Priorytet 2.3. Rozpoznawalny turystyczny wizerunek regionu.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 8. Konwersja PI 6.3. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Cel szczegółowy: Stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa</p>

kulturowego.

ŚRODOWISKO

Cel strategiczny 4. Czyste środowisko	Nawiązanie do dokumentów strategicznych
<p>Cel operacyjny 4.1. Ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych Działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Poprawa jakości środowiska naturalnego; – Dbanie o jakość przestrzeni publicznej; – Systematyczny monitoring zmian zachodzących w środowisku naturalnym; – Zapobieganie powstawaniu nielegalnych wysypisk śmieci; – Systematyczna organizacja akcji sprzątnięcia świata; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 3. Atrakcyjna przestrzeń 3.3. Dobry stan środowiska.</p>
	<p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż. Cel główny: Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna Cel szczegółowy 1. Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego Priorytet 1.1. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego; Priorytet 1.2. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa naturalnego.</p>
	<p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie energetyki i środowiska. Ekoefektywne Pomorze. Cel główny: Efektywniejsze gospodarowanie zasobami sprzyjające rozwojowi niskoemisyjnej gospodarki, wzrostowi bezpieczeństwa energetycznego i poprawie stanu środowiska Cel szczegółowy 2. Adaptacja do zmian klimatu, zapobieganie zagrożeniom i zarządzanie ryzykiem Priorytet 2.1. Ograniczanie zagrożeń naturalnych; Priorytet 2.2. Racjonalizacja gospodarowania przestrzenią; Cel szczegółowy 3. Zrównoważone gospodarowanie zasobami oraz poprawa środowiskowych warunków życia Priorytet 3.1. Poprawa stanu środowiska; Priorytet 3.2. Ochrona różnorodności biologicznej; Priorytet 3.3. Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska.</p>
	<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 11. Środowisko PI 6.4. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę. Cel szczegółowy: Zabezpieczenie zasobów i walorów</p>

	<p>przyrodniczych oraz krajobrazowych.</p> <p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego</p> <p>4. Zahamowanie dewaloryzacji środowiska oraz ochrona jego struktur i wartości;</p> <p>5. Podwyższenie walorów bezpieczeństwa i odporności na skutki awarii i klęsk żywiołowych.</p>
	<p>Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020</p> <p>Cel perspektywiczny III. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystywanie zasobów przyrody;</p> <p>Cel średniookresowy: 7. Ochrona krajobrazu i różnorodności biologicznej, powstrzymanie procesów degradacji oraz poprawa spójności systemów obszarów chronionych;</p> <p>8. Dostosowanie ekosystemów leśnych do zmian klimatycznych i warunków siedliskowych; przywracanie i zachowanie walorów ekologicznych obszarom rolniczym;</p> <p>9. Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia ludności w wodę.</p>
	<p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r.</p> <p>Cel strategiczny nr 1. Ochrona i poprawa jakości środowiska przyrodniczego</p> <p>1.3. Poprawa jakości środowiska i zmniejszenie poziomu emisji zanieczyszczeń.</p>
	<p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020</p> <p>1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury dążącej do wzmocnienia konkurencyjności;</p> <p>1.2. Rozwój infrastruktury ochrony środowiska;</p> <p>4. Ochrona walorów krajobrazowo-przestrzennych</p> <p>4.2. Zachowanie walorów środowiska naturalnego.</p>
	<p>Program Ochrony Środowiska Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja</p> <p>Cel 3. Poprawa jakości środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sukcesywne ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, głównie ze źródeł rozproszonych; - Ograniczenie niskiej emisji; <p>Cel 6. Racjonalne użytkowanie zasobów przyrodniczych</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ochrona i wzrost różnorodności biologicznej oraz rozwój systemów obszarów chronionych; <p>Cel 9. Monitoring środowiska.</p>

<p>Cel operacyjny 4.2. Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców; podejmowanie działań zmierzających do wdrażania idei gospodarki niskoemisyjnej</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców gminy; – Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu umacniania postaw życia w zgodzie ze środowiskiem przyrodniczym, w tym także w placówkach oświatowych; – Przeciwdziałanie powstawaniu źródeł emisji zanieczyszczeń na terenie gminy; – Rozbudowa sieci gazowej; – Odpowiednie gospodarowanie odpadami; – Edukacja mieszkańców w kwestii selektywnej zbiórki odpadów; – Ukierunkowanie na gospodarkę niskoemisyjną; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 3. Atrakcyjna przestrzeń 3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna; 3.3. Dobry stan środowiska.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Pomorska Podróż. Cel główny: Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna Cel szczegółowy 1. Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego Priorytet 1.2. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa naturalnego.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie energetyki i środowiska. Ekoefektywne Pomorze. Cel główny: Efektywniejsze gospodarowanie zasobami sprzyjające rozwojowi niskoemisyjnej gospodarki, wzrostowi bezpieczeństwa energetycznego i poprawie stanu środowiska Cel szczegółowy 1. Bezpieczeństwa energetycznej i poprawa efektywności energetycznej Priorytet 1.1. Rozwój niskoemisyjnych źródeł energii z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacja dostaw paliw i surowców energetycznych; Priorytet 1.2. Poprawa efektywności energetycznej; Cel szczegółowy 2. Adaptacja do zmian klimatu, zapobieganie zagrożeniom i zarządzanie ryzykiem Priorytet 2.1. Ograniczanie zagrożeń naturalnych; Cel szczegółowy 3. Zrównoważone gospodarowanie zasobami oraz poprawa środowiskowych warunków życia Priorytet 3.3. Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 10. Energia PI 4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu. Cel szczegółowy: Wzrost sprawności wytwarzania i przesyłu ciepła oraz zwiększenie zasięgu sieci ciepłowniczych. Oś priorytetowa 11. Środowisko PI 6.1. Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania</p>
--	---

	<p>potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie. Cel szczegółowy: Poprawa efektywności systemów zagospodarowania odpadów komunalnych.</p>
	<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 4. Zahamowanie dewaloryzacji środowiska oraz ochrona jego struktur i wartości; 5. Podwyższenie walorów bezpieczeństwa i odporności na skutki awarii i klęsk żywiołowych.</p>
	<p>Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020 Cel perspektywiczny I. Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego; II. Podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz aktywizacja na rzecz środowiska; Cel średniookresowy 3. Zapewnienie wysokiego odzysku odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska poprzez budowę nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarki odpadami; 5. Kształtowanie u mieszkańców województwa pomorskiego postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska; 6. Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu.</p>
	<p>Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018 Realizuje cele zawarte w „Krajowym programie gospodarki odpadami 2014” jak również wiele innych zasad dotyczących gospodarki odpadami komunalnymi, odpadami niebezpiecznymi oraz odpadami innymi niż niebezpieczne i komunalne.</p>
	<p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 1. Ochrona i poprawa jakości środowiska przyrodniczego 1.4. Prowadzenie efektywnej edukacji ekologicznej.</p>
	<p>Partnerska Strategia Rozwoju Powiatu Człuchowskiego 2006-2020 4. Ochrona walorów krajobrazowo-przestrzennych 4.1. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców.</p>
	<p>Program Ochrony Środowiska Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja Cel 2. Gospodarka odpadami Cel 5. Ochrona powierzchni ziemi - Wyeliminowanie źródeł zanieczyszczeń powierzchni</p>

	<p>ziemi;</p> <p>Cel 8. Zwiększanie świadomości ekologicznej – edukacja ekologiczna</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prowadzenie edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży w szkołach oraz kampanii informacyjno – edukacyjnych dla mieszkańców gminy. <p>Plan Gospodarki Odpadami Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Działania zmierzające do zapobiegania powstawaniu odpadów; - Działania zmierzające do ograniczenia ilości odpadów i ich negatywnego oddziaływania na środowisko; - Działania wspomagające prawidłowe postępowanie z odpadami w zakresie zbierania, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów.
<p>Cel operacyjny 4.3. Zwiększenie udziału energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł w ogólnej ilości wykorzystywanej energii</p> <p><u>Działania:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Promocja możliwości pozyskiwania energii ze źródeł alternatywnych; – Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej oraz budynków mieszkańców; – Eliminacja źródeł niskiej emisji poprzez instalacje OZE; – Poprawa efektywności energetycznej budynków na terenie gminy oraz zwiększanie świadomości pozytywnych efektów płynących z tego typu działań; – Montaż energooszczędnego oświetlenia drogowego; – Propagowanie ekologicznych źródeł energii do ogrzewania budynków; 	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</p> <p>Cel strategiczny 3. Atrakcyjna przestrzeń</p> <p>3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna;</p> <p>3.3. Dobry stan środowiska.</p> <p>Regionalny Program Strategiczny w zakresie energetyki i środowiska. Ekoefektywne Pomorze.</p> <p>Cel główny: Efektywniejsze gospodarowanie zasobami sprzyjające rozwojowi niskoemisyjnej gospodarki, wzrostowi bezpieczeństwa energetycznego i poprawie stanu środowiska</p> <p>Cel szczegółowy 1. Bezpieczeństwa energetycznej i poprawa efektywności energetycznej</p> <p>Priorytet 1.1. Rozwój niskoemisyjnych źródeł energii z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacja dostaw paliw i surowców energetycznych;</p> <p>Priorytet 1.2. Poprawa efektywności energetycznej;</p> <p>Priorytet 1.3. Zwiększanie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych;</p> <p>Cel szczegółowy 2. Adaptacja do zmian klimatu, zapobieganie zagrożeniom i zarządzanie ryzykiem</p> <p>Priorytet 2.1. Ograniczanie zagrożeń naturalnych.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt.</p> <p>Oś priorytetowa 10. Energia</p> <p>PI 4.3. Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.</p> <p>Cel szczegółowy: Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i mieszkaniowych oraz systemów oświetlenia zewnętrznego.</p> <p>PI 4.1. Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.</p>

	<p>Cel szczegółowy: Poprawa bezpieczeństwa i bilansu energetycznego regionu.</p> <p>Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020 Cel perspektywiczny IV. Zrównoważone wykorzystanie energii, wody i surowców naturalnych; Cel średniookresowy 11. Wspieranie wytwarzania i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych; 12. Rozbudowa efektywnych systemów produkcji i dystrybucji energii, optymalizacja jej zużycia oraz ograniczenie niekorzystnych oddziaływań energetyki na środowisko.</p> <p>Program rozwoju elektroenergetyki z uwzględnieniem źródeł odnawialnych w województwie pomorskim do roku 2025 Założenia: założenie ogólne dotyczące poprawy bezpieczeństwa energetycznego, poprawa efektywności energetycznej, założenie udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie końcowym zużycia energii na terenie województwa pomorskiego, dotyczące poprawy stanu ochrony środowiska, działań innowacyjnych w sektorze elektroenergetycznym.</p> <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r. Cel strategiczny nr 1. Ochrona i poprawa jakości środowiska przyrodniczego 1.1. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i poprawa efektywności energetycznej.</p> <p>Program Ochrony Środowiska Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja Cel 4. Racjonalizacja użytkowania surowców - Wykorzystanie alternatywnych źródeł energii.</p>
<p>Cel operacyjny 4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków <u>Działania:</u> – Modernizacja i przebudowa sieci wodociągowej; – Modernizacja stacji uzdatniania wody i urządzeń przesyłowych; – Rozbudowa sieci kanalizacyjnej; – Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków oraz pozyskiwanie środków na ten cel;</p>	<p>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Cel strategiczny 3. Atrakcyjna przestrzeń 3.3. Dobry stan środowiska.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt. Oś priorytetowa 11. Środowisko PI 6.2. Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie. Cel szczegółowy: Realizacja zobowiązań akcesyjnych w zakresie oczyszczania ścieków w aglomeracjach od 2 do 10 tys. RLM.</p>
	<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego</p>

	<p>Województwa Pomorskiego</p> <p>4. Zahamowanie dewaloryzacji środowiska oraz ochrona jego struktur i wartości;</p> <p>5. Podwyższenie walorów bezpieczeństwa i odporności na skutki awarii i klęsk żywiołowych.</p> <p>Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020</p> <p>Cel perspektywiczny IV. Zrównoważone wykorzystanie energii, wody i surowców naturalnych;</p> <p>Cel średniookresowy 1. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków. <p>Strategia rozwoju Chojnicko-Człuchowskiego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2020 r.</p> <p>Cel strategiczny nr 1. Ochrona i poprawa jakości środowiska przyrodniczego</p> <p>1.1. Rozbudowa i modernizacja systemów dostarczania wody, odprowadzania ścieków i gospodarowania odpadami.</p> <p>Program Ochrony Środowiska Gminy Człuchów na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2018. Aktualizacja</p> <p>Cel 1. Gospodarka wodna</p> <ul style="list-style-type: none"> - Budowa sieci kanalizacji sanitarnej z odprowadzeniem ścieków do oczyszczalni ścieków; - Modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowych i stacji uzdatniania wody; - Ograniczanie zanieczyszczenia wód podziemnych.
--	---

VII. PLAN FINANSOWY

Program Rozwoju Gminy jest kluczowym dokumentem planistycznym, a także podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania gminą, a konieczność posiadania aktualnego dokumentu strategicznego wynika z uregulowań prawnych. Plan inwestycyjny zawiera wykaz najważniejszych, zaplanowanych działań do realizacji przez gminę Człuchów do roku 2020. Zadania te wpisują się w cele strategiczne i operacyjne niniejszego dokumentu i przyczynią się do realizacji celu głównego.

Tabela 40. Lista projektów ujętych w projekcie Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Człuchów na lata 2015 – 2025

Nazwa i cel przedsięwzięcia	Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca	Łączne nakłady finansowe [PLN]	Nakłady do poniesienia po 2014 r. [PLN]	Okres realizacji	Cel operacyjny PRG Człuchów
Przedszkole – weselej niż w szkole 2 – wyrównanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług świadczonych w systemie oświaty	Szkoła Podstawowa w Rychnowach	296 109	80 507	2013 - 2015	1.1. Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców; tworzenie warunków do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku pracy;
Budowa budynku na terenie kompleksu sportowego w Polnicy – zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie kultury fizycznej i urządzeń sportowych	Urząd Gminy w Człuchowie	3 036 000	974 500	2011 – 2016	3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;
Zachowanie różnorodności biologicznej jezior Węgorzyn, Gostudz oraz rezerwatu Bardze Małe oraz zabezpieczenie obszaru objętego ochroną przyrody Natura 2000 przed dalszą degradacją poprzez budowę kanalizacji sanitarnej w miejscowości Czarnoszyce	Urząd Gminy w Człuchowie	1 331 000	847 500	2010 – 2015	3.3. Tworzenie przestrzeni publicznej sprzyjającej integracji mieszkańców i ich bezpieczeństwu; odnowa zdegradowanych obszarów; 4.1. Ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych; 4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych

PROGRAM ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW NA LATA 2014-2020

Nazwa i cel przedsięwzięcia	Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca	Łączne nakłady finansowe [PLN]	Nakłady do poniesienia po 2014 r. [PLN]	Okres realizacji	Cel operacyjny PRG Człuchów
					oczyszczalni ścieków;
Budowa budynku socjalnego – zaspokajanie podstawowych potrzeb mieszkańców	Urząd Gminy w Człuchowie	2 500 000	2 500 000	2015-2020	1.3. Eliminacja zjawiska wykluczenia społecznego; 1.4. Podnoszenie jakości usług publicznych i zwiększanie ich dostępności; 3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;
Budowa hali widowiskowo – sportowej przy SP w Rychnowach - zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców	Urząd Gminy w Człuchowie	5 500 000	5 500 000	2009 – 2020	3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;
Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Sieroczyn – zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w sieć kanalizacyjną	Urząd Gminy w Człuchowie	1 325 850	1 250 000	2010 – 2017	4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków;

PROGRAM ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW NA LATA 2014-2020

Nazwa i cel przedsięwzięcia	Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca	Łączne nakłady finansowe [PLN]	Nakłady do poniesienia po 2014 r. [PLN]	Okres realizacji	Cel operacyjny PRG Człuchów
Budowa kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej na terenie miejscowości Biskupnica oraz Gębarzewo - zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie sieci kanalizacyjnej i sieci wodociągowej	Urząd Gminy w Człuchowie	1 800 000	1 800 000	2015 – 2020	4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków;
Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie miejscowości Kiełpin – zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie zaopatrzenia w kanalizację i wodę	Urząd Gminy w Człuchowie	3 010 000	1 455 000	2011 - 2018	4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków;
Budowa kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej na terenie miejscowości - zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie sieci kanalizacyjnej i sieci wodociągowej	Urząd Gminy w Człuchowie	1 300 000	1 300 000	2015 – 2020	4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków;
Budowa przedszkola w Wierzchowie Dworcu – zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców	Urząd Gminy w Człuchowie	1 600 000	1 600 000	2014 - 2020	1.3. Eliminacja zjawiska wykluczenia społecznego; 1.4. Podnoszenie jakości usług publicznych i zwiększanie ich dostępności; 3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;

PROGRAM ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW NA LATA 2014-2020

Nazwa i cel przedsięwzięcia	Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca	Łączne nakłady finansowe [PLN]	Nakłady do poniesienia po 2014 r. [PLN]	Okres realizacji	Cel operacyjny PRG Człuchów
Przebudowa dróg wewnętrznych-zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie dróg	Urząd Gminy w Człuchowie	2 695 000	650 000	2010 -02017	3.1. Zwiększanie dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej;
Remont świetlicy wiejskiej w Czarnoszycach – zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności	Urząd Gminy w Człuchowie	300 000	200 000	2014 - 2015	1.3. Eliminacja zjawiska wykluczenia społecznego; 1.4. Podnoszenie jakości usług publicznych i zwiększanie ich dostępności; 3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;
Rozbudowa sieci wodociągowej oraz dofinansowanie modernizacji zagrodowych ujęć wody – zaopatrzenie mieszkańców w wodę	Urząd Gminy w Człuchowie	2 810 000	900 000	2008 - 2017	4.4. Modernizacja i rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych; wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazu inwestycji Urzędu Gminy Człuchów

Tabela 41. Wykaz projektów Gminy Człuchów ujętych w Zintegrowanym porozumieniu terytorialnym dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Chojnice-Człuchów

Nazwa i cel przedsięwzięcia	Lider / Partnerzy	Źródło finansowania	Przewidywany koszt przedsięwzięcia [PLN] przypadający na Gminę Człuchów	Okres realizacji	Cel operacyjny PRG Człuchów
Upowszechnienie edukacji przedszkolnej na terenach wiejskich	Lider Gmina Chojnice <i>Partnerzy:</i> <i>Gmina Człuchów, Gmina Czersk, Stowarzyszenie na rzecz rozwoju gminy Chojnice „AKOLADA”, Stowarzyszenie na rzecz szkoły w Odrach i rozwoju lokalnego</i>	RPO WP 2014 – 2020 OP.3 Edukacja (PI 10.1)	1.600.000	2015-2016	1.1. Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców; tworzenie warunków do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku pracy; 3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;
Poprawa efektywności energetycznej oraz rozwój OZE w Chojnicko-Człuchowskim Miejskim Obszarze Funkcjonalnym	Lider: Powiat Chojnicki <i>Partnerzy(m.in.):</i> <i>Powiat Człuchowski, Gmina Człuchów, Gmina Miejska Człuchów</i>	RPO WP 2014 – 2020 OP 10. Energia (PI 4.3)	7.250.000	2016-2020	4.2. Zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców; podejmowanie działań zmierzających do wdrażania idei gospodarki niskoemisyjnej; 4.3. Zwiększenie udziału energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł w ogólnej ilości wykorzystywanej energii;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazu inwestycji Urzędu Gminy Człuchów

Tabela 42. Udział Gminy Człuchów w przedsięwzięciach strategicznych Samorządu Województwa Pomorskiego

Tytuł przedsięwzięcia	Komórka odpowiedzialna po stronie Samorządu Województwa Pomorskiego	Zaangażowane podmioty ze strony MOF	Deklarowany wkład merytoryczny oraz szacunkowy wkład finansowy (w mln zł) podmiotów z MOF	Cel operacyjny PRG Człuchów
Invest in Pomerania	Departament Rozwoju Gospodarczego we współpracy z ARP SA	<i>Powiat Chojnicki, Powiat Człuchowski, Gmina Miejska Chojnice, Gmina Chojnice, Gmina Człuchów, Gmina Brusy, Gmina Czersk, PWSH „Pomerania”</i>	Ostateczny zakres wkładu merytorycznego oraz wartość przedsięwzięcia przypadająca na MOF określi Analiza lokalizacyjna przedsięwzięcia, w związku z powyższym zostanie on ustalony w terminie późniejszym	2.1. Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości; kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; promocja pozarolniczych form działalności; 2.4. Kreowanie atrakcyjnej oferty dla inwestorów; efektywna promocja gospodarcza i turystyczna gminy;
Kajakiem przez Pomorze” – zagospodarowanie szlaków wodnych w województwie pomorskim dla rozwoju turystyki kajakowej	Departament Infrastruktury	<i>Gmina Chojnice, Gmina Człuchów, Powiat Człuchowski, Powiat Chojnicki, Gmina Czersk, Gmina Brusy, Gmina Konarzyny, Gmina Rzeczenica, Organizacja Pracodawcy Pomorza</i>	Ostateczny zakres wkładu merytorycznego oraz wartość przedsięwzięcia przypadająca na MOF określi Analiza wykonalności przedsięwzięcia, w związku z powyższym zostanie on ustalony w terminie późniejszym	2.3. Działania na rzecz rozwoju turystyki, z uwzględnieniem agroturystyki;
Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie standardów wsparcia pracy szkoły	Departament Edukacji i Sportu	<i>Powiat Chojnicki, Powiat Człuchowski, Gmina Miejska Chojnice, Gmina Chojnice,</i>	Ostateczny zakres wkładu merytorycznego oraz wartość przedsięwzięcia przypadająca na MOF określą rezultaty prac	1.1. Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców; tworzenie warunków do podnoszenia lub zmiany

PROGRAM ROZWOJU GMINY CZŁUCHÓW NA LATA 2014-2020

		<i>Gmina Człuchów, Gmina Brusy, Gmina Czersk,</i>	prowadzonych przez ekspercki zespół roboczy ds. wspomaganie szkół, w związku z powyższym zostanie on ustalony w terminie późniejszym	kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku pracy; 3.2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej;
--	--	---	--	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazu inwestycji Urzędu Gminy Człuchów

SPIS TABEL

Tabela 1. Ludność faktycznie zamieszkała w gminie Człuchów według płci.....	10
Tabela 2. Struktura ekonomicznych grup ludności	10
Tabela 3. Odsetek ludności wg struktury ekonomicznej	11
Tabela 4. Ruchy naturalne zmian liczby ludności	11
Tabela 5. Migracje ludności.....	12
Tabela 6. Ludność we wsiach gminy Człuchów w latach 2008-2013 (wg zameldowania)	13
Tabela 7. Rodzaje i powierzchnie kompleksów przydatności rolniczej	16
Tabela 8. Użytkowanie ziemi w gminie Człuchów	18
Tabela 9. Zestawienie ujęć wód podziemnych	28
Tabela 10. Parametry pracy oczyszczalni.....	30
Tabela 11. Odebrane odpady komunalne w 2013 r.	31
Tabela 12. Ilości zmieszanych odpadów komunalnych w 2013 r.	31
Tabela 13. Ilość odpadów segregowanych przyjętych od mieszkańców do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych	32
Tabela 14. Osiągnięte poziomy recyklingu w 2013 r.	32
Tabela 15. Charakterystyka kotłowni na biomasę	33
Tabela 16. Charakterystyka kotłowni opartych na pompach ciepła	34
Tabela 17. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w latach 2008-2013	39
Tabela 18. Liczba uczniów w szkołach w latach 2008-2013	39
Tabela 19. Współczynnik skolaryzacji brutto w gminie Człuchów	40
Tabela 20. Uczniowie przypadający na 1 komputer w szkołach gminy Człuchów	40
Tabela 21. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną	42
Tabela 22. Powody, liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną.....	43
Tabela 23. Wsparcie udzielone przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.....	44
Tabela 24. Środki z budżetu gminy Człuchów przeznaczone na pomoc społeczną.....	44
Tabela 25. Struktura agrarna w gminie Człuchów wg PSR 2002 i 2010	47
Tabela 26. Wybrane zasiewy (w ha) w gminie Człuchów w latach 1989-2010 wg siedziby użytkownika	47
Tabela 27. Pogłowie inwentarza żywego (sztuki fizyczne) w gminie Człuchów	49
w latach 1989 -2010.....	49

Tabela 28. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie Człuchów	50
w latach 2009-2013.....	50
Tabela 29. Podmioty gospodarki narodowej wg sektorów własnościowych w latach 2009 – 2013	52
Tabela 30. Pracujący w latach 2009-2013	53
Tabela 31. Bezrobotni zarejestrowani wg płci.....	53
Tabela 32. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w latach 2009-2013	54
Tabela 33. Struktura bezrobotnych gminy Człuchów –wg wykształcenia.....	54
Tabela 34. Struktura bezrobotnych gminy Człuchów –wg wieku.....	55
Tabela 35. Szlaki pieszo-rowerowe na terenie gminy Człuchów	56
Tabela 36. Dochody budżetu gminy Człuchów w latach 2008 – 2013 (w zł).....	58
Tabela 37. Wydatki budżetu gminy Człuchów w latach 2008 – 2013 (w zł).....	58
Tabela 38. Analiza SWOT.....	65
Tabela 39. Wskaźniki monitoringu.....	80
Tabela 40. Lista projektów ujętych w projekcie Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Człuchów na lata 2015 – 2025.....	109
Tabela 41. Wykaz projektów Gminy Człuchów ujętych w Zintegrowanym porozumieniu terytorialnym dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Chojnice-Człuchów	113
Tabela 42. Udział Gminy Człuchów w przedsięwzięciach strategicznych Samorządu Województwa Pomorskiego	114

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Udział gleb w gminie Człuchów wg klas bonitacyjnych	17
Wykres 2. Wydatki na oświatę z budżetu gminy.....	41
Wykres 3. Wydatki inwestycyjne z budżetu gminy	59
Wykres 4. Udział środków pozyskanych z Unii Europejskiej w dochodach budżetowych gminy	64

SPIS RYCIN

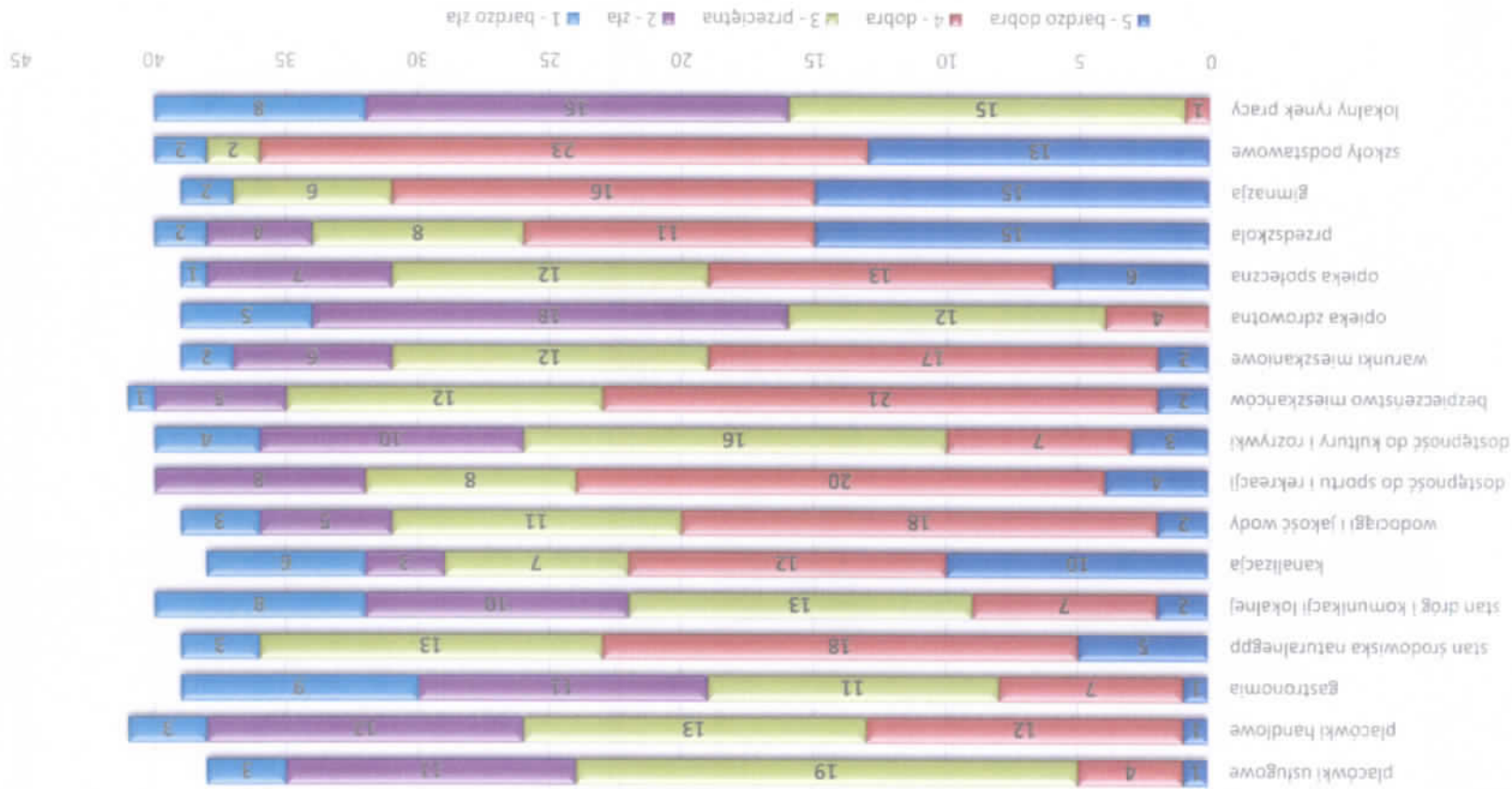
Rycina 1. Położenie gminy Człuchów	6
Rycina 2. Wykaz wartości środków unijnych pozyskanych na realizację inwestycji przez gminę Człuchów w latach 2004-2014	61
Rycina 3. Drzewo celów	68
Rycina 4. Etapy procesu monitoringu.....	78

ZAŁĄCZNIK 1. WYNIKI ANKIETY

1.1. Ocena warunków życia w gminie Człuchów

1.2. Istotność działań dla mieszkańców i rozwoju gminy Człuchów

